

Valsts pārvaldes institūcijas
pasūtītais pētījums

Pētījuma projekta nosaukums

Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē

Izpildītājs

Baltijas studiju centrs

Projekta vadītājs

Tālis Tisenkopfs

Darba grupa

Olga Pisarenko
Jānis Daugavietis
Aivita Putniņa
Kristīne Locika

_____
(paraksts)

Tālis Tisenkopfs
BSC direktors

Rīga
2002. gads

SATURS

Pateicība	2
Kopsavilkums un galvenie secinājumi	2
1. Ievads: pētījuma teorētiskais uzstādījums. Dziesmu svētki kā sociāls fenomens	7
2. Literatūra un iepriekšējie pētījumi par Dziesmu svētkiem	10
3. Pētījuma metodoloģija	17
4. Dziesmu svētku loma un nozīme sabiedrībā. Iedzīvotāju piedalīšanās Dziesmu svētkos	19
5. Brīvprātības princips. Motivācija	26
6. Pilsoniskā komunikācijas un kopienas dzīve.	33
7. Etniskās identitātes veidošanas aspekts	40
8. Mākslinieciskais aspekts. Repertuārs. Dramaturģija. Popkultūras ietekme.	47
9. Dziesmu svētki un sabiedrības integrācija	60
10. Dziesmu svētku organizacionālais aspekts un valsts un pašvaldību atbalsts vietējās pašdarbības līmenī	66
11. Dziesmu svētku nākotne	74
12. Apsvērumi kultūrpolitiskiem priekšlikumiem	82
13. Izmantotie avoti	84

Pateicība

Pētījuma autori pateicas Kultūras Ministrija par pētījuma finansēšanu, ekspertiem par sniegtajām intervijām, pašvaldību vadītājiem, kultūras namu vadītājiem, pašdarbības kolektīviem un diriģentiem Cesvainē un Tumē par atsaucību un pretimnākšanu diskusijās.

Kopsavilkums un galvenie secinājumi

Pētījumam “Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē” bija šādi galvenie uzdevumi:

- Analizēt Dziesmu svētkus vēsturiski mainīgā sociālā un politiskā kontekstā.
- Analizēt Dziesmu svētku dažādo funkciju, kopsakaru mainīgos sabiedriskos apstākļus.
- Noskaidrot iedzīvotāju līdzdalību Dziesmu svētkos un dalībnieku motivāciju.
- Analizēt Dziesmu svētkus kā nacionālās identitātes veidotājfaktoru un attiecības starp nacionālajiem un pilsoniskiem aspektiem Dziesmu svētku tradīcijā.
- Izpētīt Dziesmu svētkus, kora dziedāšanu un pašdarbību kā kopienas dzīves sastāvdaļu un pašreizējās pārmaiņas pašdarbības kolektīvu dzīvē.
- Analizēt masu un populārās kultūras ietekmi uz Dziesmu svētkiem.
- Noskaidrot iedzīvotāju un ekspertu viedokļus par Dziesmu svētku nākotni, apdraudējumiem un risinājumiem.

Pētījumā tika izmantotas vairākas datu vākšanas un analīzes metodes: reprezentatīva Latvijas iedzīvotāju aptauja (izlases lielums 1000 respondentu); 30 ekspertu intervijas ar muzikologiem, virsdiriģentiem, diriģentiem, Dziesmu svētku orgkomitejas pārstāvjiem, kultūras iestāžu vadītājiem, kultūras politiķiem. Tika sarīkotas arī 5 fokusgrupu diskusijas ar kora dalībniekiem Cesvainē, Tumē un Rīgā. Ar dažādām metodēm iegūtie dati tika analizēti un interpretēti kopsakarā, un dažādu metožu lietojums ļāva labāk pamatot vispārīnājumus un secinājumus. Tomēr tie nepretendē uz viennozīmīgu interpretāciju un var kalpot par pamatu turpmākām diskusijām.

Jāņem vērā vēl tas, ka šis ir viens no pirmajiem Dziesmu svētku pētījumiem, kas tos skata kā vienotu sistēmu, nevis pēta tikai kādu no tā elementiem, piemēram, vēsturisko vai māksliniecisko aspektu. Tāpēc daudzus no apskatītajiem jautājumiem mēs tikai ieskicējam, formulējam, kuru dziļāka izpēte nepieciešama nākotnē.

Mūzikas pētniecība mūsdienās arvien biežāk iegūst starpdisciplināras aprises un iekļaujas kultūras studiju (cultural studies) paradigmā. Latvijā līdz šim spēcīgas pozīcijas notur uzskats, kas par vienīgo leģitīmo mūzikas pētniecības nozari uzskata mūzikas zinātņi jeb muzikoloģiju. Tomēr sociālie pētnieki uzskata, ka mūzika ir sociāla parādība. Mūzika nav autonomas fenomens, kā to uztver ideālisma filozofija, tās radīšanu, lietošanu un novērtēšanu nosaka sociālais konteksts. Muzikālās parādības ir arī sociālas konstrukcijas, ko rada un pārformulē paši cilvēki.

Dziesmu svētki Latvijā līdz šim vairāk analizēti muzikoloģiskā un kultūrvēsturiskā perspektīvā. Šis ir viens no pirmajiem socioloģiskajiem pētījumiem par Dziesmu svētkiem. Lai gan veikta reprezentatīva iedzīvotāju aptauja, liels uzsvars pētījumā likts uz kvalitatīvu kordziedāšanas analīzi vietējā līmenī, balstoties uz kora dalībnieku, vadītāju un diriģentu personisko pieredzi. Tāpēc pārskata tekstā ietvēri daudz citātu no intervijām un fokusgrupām. Tie raksturo gan kora ikdienu, gan dalībnieku personisko pieredzi, gan arī spilgti ilustrē kvantitatīvajā aptaujā iegūtos rezultātus.

Aptaujas dati liecina, ka visaktīvāk Dziesmu svētkos piedalās sievietes, no visām aptaujātām sievietēm 37,1% atbildēja, ka ir piedalījušas Dziesmu svētkos kā dalībnieces, no

vīriešiem šādu atbildi sniedz tikai 19,5%. Vislielākais dalībnieku skaits (33,7%) ir vecumā līdz 25 gadiem. Latviešu respondentu vidū ir novērojama augstākā līdzdalība (38,1%) nekā krievu tautības respondentu vidū (11,6%). Vismazāk cilvēku piedalās no Rīgas (26%) un citām lielām pilsētām (19,9%), tomēr cilvēki no lauku apdzīvotām vietām, ciematiem, pagastiem aktīvi piedalās Dziesmu svētkos (vidēji 41%).

Tipiskā Dziesmu svētku dalībnieka portrets

Jauna sieviete līdz 25 gadiem, latviete, kas dzīvo pagastā kādā reģionā, visticamāk Zemgalē vai Vidzemē, kurai ir augstākā izglītība vai viņa vēl mācās, un kas sevi pieskaita augstākai vidusšķirai.

Tipiskā Dziesmu svētku apmeklētāja portrets

Sieviete, latviete, 40 gadus veca vai vecāka, dzīvo Rīgā, kurai ir augstākā izglītība un kura pieskaita sevi augstākai vidusšķirai.

Atbildot uz jautājumu, par Dziesmu svētku nozīmi, visvairāk aptaujāto (93%) piekrita apgalvojumam, ka Dziesmu svētki uztur nozīmīgu kultūras tradīciju, ka tie ir svarīga kultūras tradīcija (92%), ka Dziesmu svētkos izpaužas latvietība (89%), ka tie ir svarīga Latvijas iezīme starptautiskajā mērogā (84%). Ievērojama daļa respondentu (60%) uzskata, ka viņi Dziesmu svētku laikā var apliecināt savu nacionālo piederību. Nozīmīga daļa aptaujāto (45%) uzskata, ka piedalīšanās svētkos ir Latvijas patriota pienākums. Salīdzinoši mazāk respondentu uzskata Dziesmu svētkus arī par svarīgu savas ģimenes tradīciju (30%) un norāda, ka viņiem ir iekšēja nepieciešamība piedalīties svētkos (31%). Vairāk nekā puse respondentu piekrīt, ka Dziesmu svētki ir neatkarojams emocionāls piedzīvojums (62%), bet 74% atzīst, ka tie ir arī patīkama izklaide.

Publiskajā diskursā, kuru pārstāv dažādas iedzīvotāju grupas, diriģenti, masu mediji, dominē viedoklis, ka Dziesmu svētki uztur latviešu etnisko identitāti un līdz ar to arī nācijas sociālo un politisko vienotību. Tie sniedz latviešiem emocijām bagātus pārdzīvojumus un kopības sajūtu. Lai gan aptaujas dati lielā mērā apstiprina šāda diskursa izplatību, jāatceras, ka tas ir sociālā un daļēji ideoloģizēta konstrukcija. Šī diskursa pamatā ir ilgstoši atrazots mīts par latviešiem kā dziedātājtautu un par Dziesmu svētku sevišķo lomu latviešu kultūrā un identitātes veidošanas un uzturēšanas procesā. Tomēr šī saistība ir abpusēja. Dziesmu svētki simbolizē ne tikai latviešu identitāti, kļūstot par tās neatņemamu sastāvdaļu, bet arī šī identitāte uztur Dziesmu svētkus.

Apskatot Dziesmu svētkus sabiedrības integrācijas kontekstā, pētījums ļauj secināt, ka tie vairāk darbojas kā latviešu etniskās konsolidācijas faktors, nevis kā dažādu Latvijā dzīvojošo tautību integrācijas faktors. Lai gan salīdzinoši daudz respondentu (76%) uzskata, ka Dziesmu svētki vieno visu Latvijas sabiedrību un piekrīt, ka Dziesmu svētkos viņiem ir iespēja būt kopā ar visu tautu (68%), tomēr mazāk aptaujāto (50%) piekrita apgalvojumam, ka Dziesmu svētki vieno visas Latvijā dzīvojošas tautības. 51% respondentu piekrita spriedumam, ka Dziesmu svētku laikā bagātie un nabagie ir vienādi. Tas ļauj secināt, ka Dziesmu svētki drīzāk vieno latviešus kā tautu un nevis visu Latvijas multietnisko sabiedrību.

Dziesmu svētki veicina Latvijas sabiedrības sociālo, politisko, paaudžu, reģionālo un cita veida integrāciju. Mazāk tas būtu attiecināms uz etnisko, dažādu tautību dzīvojošo Latvijā, integrāciju. Nelatvieši ir mazāk iesaistīti šajā Dziesmu svētku procesā un tas notiek vairāk individuāli nevis masveidīgā līmenī. Tomēr ir arī daudz piemēru par cittautiešu iesaistīšanos kora kustībā un Dziesmu svētku tradīcijā. Mūsu pētījums liecina, ka sabiedrībā tiek diskutēti un praktiski izmēģināti vairāki cittautiešu iesaistīšanās veidi Dziesmu svētku tradīcijā. Viens modelis ir individuālā iesaistīšanās latviešu pašdarbības kolektīvā. Šis modelis ir izplatītāks Latgalē un daļēji arī Rīgā. Otrā modeļa ietvaros cittautieši paši veido savu kolektīvu, bet izpilda obligāto Dziesmu svētku programmu. (piemēram, igauņu koris “Ljelo”, krievu koris “Blagovest”.) Vēl viens veids kā cittautieši piedalās Dziesmu svētkos ir atsevišķu mazākumtautību koncertu organizēšana. Tā arī

2003. gada Vispārējos latviešu Dziesmu un deju svētku programma ir oficiāli iekļauts un konceptuāli pieņemts mazākumtautību koncertu cikls “Latvijas vainags”.

Ekspertu intervijas un iedzīvotāju aptauja liecina, ka latviešu vidū pieņemamāks šķiet pirmais modelis, bet diskusijas izraisa trešais modelis. Latviešu respondenti drīzāk atbalsta cittautiešu individuālu iesaistīšanos, nevis atsevišķu mazākumtautību koncertu organizēšanu. Izvērtējot šos trīs modeļus, var secināt, ka dalībnieku līmenī efektīvākais ir otrais modelis, jo tas ne tikai veicina integrāciju, bet arī palīdz mazākumtautībām uzturēt viņu etnisko identitāti. Savukārt cittautiešu skatītāju piesaistīšanai piemērotāks varētu būt trešais modelis.

Raugoties no pilsoniskās sabiedrības teoriju viedokļa, kuros tiek uzsvērtā sociālo saišu tīklošanās, ikdienišķās komunikācijas un daudzveidīgas sadarbības nozīme, Dziesmu svētki noteikti aplūkojami arī kā pilsoniskās komunikācijas forma. Dziesmu svētkiem tāpat kā citām brīvprātīgās biedrošanās formām bija sava loma pilsoniskās demokrātijas tapšanā. Pētījums liecina, ka dziedāšana korī nostiprina piederību kopienai. Tā sekmē komunikāciju, kura var izpausties arī citās jomās, piemēram, ekonomikā.

Kapitālisma sabiedrībai raksturīgais individuālisms, pieaugošais dzīves temps un aizņemtība, kā arī pārējās perioda izraisītās ekonomiskās grūtības ietekmē kora dziedāšanas kustību. Gandrīz puse respondentu kā galveno šķērslī dalībai pašdarbībā min laika trūkumu. Pašreiz mainās iedzīvotāju motivācija līdzdalībai pašdarbībā. Mazinoties uzspiestai motivācija “no augšas”, lielāku lomu iegūst cilvēku pašu vēlme piedalīties. Lai gan cilvēki saglabā pozitīvu attieksmi un vēlmi darboties pašdarbībā, reāla līdzdalība var mazināties materiālo grūtību, laika trūkuma un citu faktoru dēļ. Motivācija kļūst par individuālu un iekšēju lietu.

Dziesmu svētki mūsdienās aplūkojami masu kultūras izplatīšanās kontekstā. Citi pētījumi liecina, ka jaunatne veido popkultūras galveno auditoriju un jaunatnes socializācija notiek tās ietekmē. Intervēto ekspertu skatījumā popkultūras ietekme uz Dziesmu svētkiem izpaužas vairākos veidos: mainās dziesmu izpildīšanas veids, daudz balsību aizstāj divbalsība un vienbalsība, a cappella dziedājumu izstumj dziedājums pavadijumā, izpildījums tiek vienkāršots, koncertos izmanto elektroniskos instrumentus un estrādes elektronisko apskaņošanu, pieaicina solistus, nereti popzvaigzes un estrādes izpildītājus. Tādā veidā tiek mazināta kopkora loma, tiek mazināta cilvēka balss loma. Ekspertu domas par šo paņēmieni izmantošanu dalās – svētku organizatori un režisori vēlas izmantot modernos paņēmienus, argumentējot, ka tādējādi svētki kļūst krāšņāki un skatāmāki. Citi eksperti, galvenokārt diriģenti un muzikologi, vēlētos saglabāt svētku oriģinālo, pirmatnējo formu. Savukārt aptaujātie iedzīvotāji nākotnē svētkos vēlētos saglabāt tautasdziesmu kodolu repertuārā (39% respondentu), saglabāt svētkus tādus pašus kā līdz šim (26%), un tikai maza daļa respondentu (10%) norāda, ka gribētu svētkos iekļaut vairāk popkultūras elementus un vienkāršot repertuāru (5% aptaujāto). Tajā pašā laikā vaicāti par spilgtākajiem iespaidiem, cilvēki bieži norāda uz svētku ugunošanu, krāšņajiem un modernajiem Rīga 800 Dziesmu svētkiem. Arī diskusijās kolektīvu dalībnieki bieži sūdzējās par repertuāra sarežģītību.

Masu kultūra funkcionē kā pieprasījuma un piedāvājuma attiecības. Tā pastāv kā viegli atpazīstamu un apgūstamu zīmju masveidīga izplatīšana un patēriņš, tai raksturīga manipulēšana ar tēliem. Ja Dziesmu svētki būtu elementāra kultūras jaunrades un patēriņa forma, masu kultūra potenciāli varētu tos viegli pakļaut. Taču Dziesmu svētki ir daudzslāņaina parādība. Dziesmu svētki nav gatavs produkts, kuru patērē, bet “produkts”, ko rada. Lielais iesaistīto pašdarbnieku skaits, pašdarbības tradīcijas vietējās kopienās, kolektīvais līdzpārdzīvojums svētku laikā mazina iespējas masu kultūrai “iekarot” svētkus. Tomēr, ja līdz šim svētki galvenokārt ir bijuši tradīcijas reprodukcija, iepriekšējo svētku repertuāra, žanriskās un stilistiskās uzbūves atkārtojums, mūsdienās vērojama režisoru un organizatoru vēlme producēt svētkus, pārradīt tos no jauna. Tas notiek, izmantojot jaunus mākslinieciskos un tehnoloģiskos paņēmienus un risinājumus. Tas raisa jautājumus un diskusijas par šo jauno paņēmieni ietekmi uz svētku tradīciju un būtību. Jauno tehnoloģiju izmantošana nereti tiek saistīta ar populārās un masu kultūras elementu un tēlu iekļaušanu svētkos.

Intervēto ekspertu un diskusiju dalībnieku domas par Dziesmu svētku nākotni ir atšķirīgas. Vieni uzskata, ka tradīcija turpināsies ilglaiči, to nekas nespēj ietekmēt. Šāda viedokļa pārstāvji

uzskata, ka tradīcija Latvijā pastāv jau ilgu laiku, un ja to nav apturējuši pat nelabvēlīgie politiskie režīmi, tad arī nākotnē nebūs nozīmīgu izmaiņu, ja nav runa par detaļām. Otri uzskata, ka dziesmu svētki pastāvēs, taču tos gaida lielas pārmaiņas. Savukārt, trešie uzskata, ka dziesmu svētku fenomens pamazām vājināsies līdz tradīcija pavisam dzīsīs. Dominē pirmie divi viedokļi, kas faktiski deklarē ticību dziesmu svētku idejas un tā īstenojuma nemirstībai.

Pēc intervēto ekspertu domām Dziesmu svētku nākotni visvairāk apdraud šādi procesi:

- Kultūras aktivitāšu apsīkums laukos;
- Popkultūras ietekme un repertuāra sarežģīšanās kā divas pretēji vērstas tendences;
- Kapitālistiskās attiecības, kuras sekmē individuālistu un pašreiz apgrūtina cilvēku komunikāciju;
- Padomju laika organizatoriskā modeļa noriets un grūtības pāriet uz jaunu modeli;
- Finansiālās grūtības.

Pašreizējais Dziesmu svētku organizatoriskais un idejiskais modelis lielā mērā ir padomju vai vēl plašāk autoritārā laikmeta mantojums. Tas balstīts uz implicētu pieņēmumu, kas svētki veic nozīmīgas idejiskās, mākslinieciskās, kā arī estētiskās audzināšanas un pat valsts reprezentācijas funkcijas, un ka šo iemeslu dēļ valstij jāuzņemas īpaša atbildība par Dziesmu svētkiem. To varētu nosaukt par ideālistisku Apgaismības tradīcijā ieturētu pieeju. Taču mūsdienās sabiedrības fragmentācijas, tirgus attiecību ekspansijas un valsts regulējošās lomas samazināšanas apstākļos izvirzās jautājums par šādas pieejas pamatotību un dzīvotspēju. Pētījums neļauj viennozīmīgi atbildēt uz jautājumiem, vai valstij vajadzētu turpināt nozīmīgo Dziesmu svētku atbalstu, vai no šiem svētkiem mēs varam prasīt valstisku mērķu un uzdevumu īstenošanu, un vai svētki un dziedāšanas tradīcija pilnīgi jāatstāj pilsoniskās sabiedrības pašorganizācijas ziņā. Tomēr no pētījuma izriet, ka par šiem jautājumiem sabiedrībā pienācis laiks diskutēt un šādās diskusijās būtu iesaistāmas visplašākās sabiedrības grupas, ne tikai mūzikas profesionāļi un svētku organizatori.

21% no respondentiem Latvijas iedzīvotāju aptaujā uz jautājumu: *“Vai, Jūsaprāt, padomju laika un mūsdienu Dziesmu svētki būtiski atšķiras?”*, atbildēja noliedzoši; 32% - grūti pateikt; bet 47% to apstiprina. Tomēr skatoties biežākās atbildes, kurās lūgts definēt būtiskākās atšķirības, redzams, ka tās drīzāk ir formālas, un neattiecas uz Dziesmu svētku idejas būtību.

Runājot par Dziesmu svētku nozīmi, tikai 15% respondentu atzina, ka Dziesmu svētku nozīme mazinās, turpretī 24% tic, ka tā pat palielinās. Šādu attieksmi respondenti pamato ar to, ka svētki tiek arvien plašāk apmeklēti, paaugstinās kultūras līmenis, kļūst vairāk kora, pašdarbības kolektīvu, svētki novērš uzmanību no drūmās ikdienas u.t.t.

Pētījums visai negaidīti atklāja, ka jaunieši aktīvāk piedalās Dziesmu svētkos kā dalībnieki nevis kā skatītāji. Intervijas un aptauja rāda, ka, no vienas puses, pastāv bažas, ka jaunieši arvien mazāk piedalās Dziesmu svētkos, no otras puses, gan statistikas, gan šī pētījuma dati neuzrāda šādu tendenci. Arī neviens no diriģentiem interviju laikā nesūdējās par jauno dziedātāju trūkumu. No šī viedokļa arguments par šova elementu nozīmi jaunatnes piesaistīšanai svētkiem nav interpretējams viennozīmīgi. Jauniešiem kora dziedāšanā svarīgāka šķiet neformālā komunikācija, kopējie pasākumi utml. Bērnu un jauniešu kori un deju kolektīvi darbojas kā nozīmīgs socializācijas un jaunatnes piesaistītājs Dziesmu svētkiem. Dziesmu svētku ilgtspēja lielā mērā būs atkarīga no jaunatnes iesaistes pašdarbībā.

Pētījums balstīts uz hipotēzi, ka Dziesmu svētku sociālo modeli veido četras galvenās funkcijas un to mijiedarbe: mākslinieciskā funkcija, sociālpolitskā funkcija, nacionālās identitātes funkcija un brīvprātīgās līdzdalības un pilsoniskās komunikācijas funkcija. Vēsturiskie piemēri liecina, ka Dziesmu svētku ilgtspējas pamatā ir tieši šo funkciju savstarpēja papildināšanās un daudzslāņainība. No veiktās analīzes var secināt, ka šis modelis vēsturiski mainās, dažādos sociālos apstākļos un politiskajos režīmos priekšplānā izvirzoties konkrētām Dziesmu svētku funkcijām. Tomēr neskatoties uz šo Dziesmu svētku sociālā modeļa mainīgumu, neviena no šīm četrām būtiskajām Dziesmu svētku funkcijām netiek atcelta. Šīs atziņas kontekstā aplūkojams arī jautājums par svētku tradīcijas saglabāšanos un turpmāko attīstību.

Dziesmu svētku nākotni var apdraudēt tikai tādas pārmaiņas, kas izjauc šo modeli un pilnīgi atceļ kādu no Dziesmu svētku funkcijām. Piemēram, ja Dziesmu svētki pārvērstos tikai par masu izklaides pasākumu bez nacionālās vai mākslinieciskās idejas, tad varētu runāt par nopietnu svētku apdraudējumu. Savukārt, ja svētku jauninājumi (piemēram, šova elementi, dažādi tehniskie risinājumi utml.) respektē arī tautasdziesmu kodolu, māksliniecisko kvalitāti un tradīcijas, nebūtu pamata uztraukties par svētku apdraudētību.

1. Ievads: pētījuma teorētiskais uzstādījums. Dziesmu svētki kā sociāls fenomens.

Latvijas pieteikumā UNESCO par Dziesmu svētku tradīcijas iekļaušanu pasaules nemateriālās kultūras mantojuma meistarību sarakstā rakstīts, ka Dziesmu svētkiem piemīt vairākas funkcijas: tie veicina tradicionālās kultūras un tās daudzveidības saglabāšanu, tie ir būtiska sabiedrības iesaistīšanās un piedalīšanās forma, šiem svētkiem piemīt integrācijas, tolerances un savstarpējās sapratnes veidošanas potenciāls, kas mūsdienā Latvijas apstākļos iegūst arī sociālās un nacionālās integrācijas nozīmi. Šīm būtiskajām funkcijām klāt būtu piemērināma arī pētījumos un publikācijās izceltā latviskās identitātes uzturēšanas un tālāk nodošanas funkcija.

Dziesmu svētku unikalitāti raksturo vairākas pazīmes: liels kopkoris un dalībnieku skaits, regulārs Dziesmu svētku cikls (5 gadi), plašs, mākslinieciski daudzveidīgs un ilgi gatavots repertuārs, svētku īpašā dramaturģija ar daudzveidīgu pasākumu klāstu, gājienu, kopmēģinājumiem, mākslas izstādes, koncertiem, kas kulminē ar noslēguma koncertu. Svētku pamatu veido izvērsta pašdarbība, kas ietver dažādas mākslinieciskās aktivitātes ikdienā – koru un citu kolektīvu mēģinājumus, skates, rajonu kopmēģinājumus, reģionālos svētkus.

Šīs tradīcijas vēsturiskās saknes un mākslinieciskie aspekti pētīti Oļģerta Grāvīša, Ilmas Grauzdiņas, Lijas Krasinskas, Jāņa Vītoliņa, Daces Bulas un citu autoru darbos. Taču maz pētīti ir Dziesmu svētku sociālie aspekti un funkcijas, nepietiekami analizēts jautājums par šo funkciju vēsturisko maiņu. Latviešu Dziesmu svētki nav tikai kulturāla un mākslinieciska parādība. To nozīmju kāsts ir daudzveidīgāks un līdzās mākslinieciskajiem aspektiem Dziesmu svētkos izpaužas arī nacionālās, ideoloģiskās, politiskās un pilsoniskās nozīmes. Šajā pētījumā Dziesmu svētki analizēti kā polifunkcionāla sociāla parādība, kuru nozīmes un konkrētās izpausmes cilvēki paši aktīvi veido, interpretē un pārinterpretē.

Arī citur Ziemeļeiropā un Baltijas jūras reģionā XIX gadsimta beigās un XX gadsimta sākumā bijušas līdzīgas koru kustības un kops dziedāšanas svētku tradīcijas kā Latvijā. Tās bija saistītas ar nacionālu valstu izveidošanos un modernizācijas procesiem Eiropā. Koru kustība un dziedāšanas tradīcija spēlēja nozīmīgu lomu nacionālajās atmodas kustībās, nacionālās pašapziņas nostiprināšanā, “jauno” nāciju sociālā konsolidēšanā. Svētki XX gadsimta sākumā socializējās un ieguva ideoloģisku, pat politisku nokrāsu, šai kultūras parādībai ievirzoties divās gultnēs – izvēršoties strādnieku koru kustībai (piemēram, Ziemeļvācijā) un attīstoties kopienu dziedāšanas tradīcijai (piemēram, Zviedrijā, Somijā, Dānijā). Šīm kops dziedāšanas un dziesmu svētku formām bija dažādi motīvi un sociālais pamatojums: šķirisko interešu paušana, vietējo kopienu dzīves uzturēšana, reliģiskās piederības apliecināšana.

Ir zīmīgi, ka XX gadsimtā, mainoties sabiedriskajām attiecībām un politiskajiem režīmiem, vispārējo dziesmu svētku tradīcija ir saglabājusies tikai Latvijā un abās pārējās Baltijas valstīs. Tas mudina meklēt Dziesmu svētku noturības izskaidrojumu to attiecībās ar ideoloģiskajiem, pilsoniskajiem, nacionālajiem, sociālajiem un politiskajiem procesiem sabiedrībā.

Pētījuma teorētisko pamatu veido pieņēmums, ka Dziesmu svētkiem ir četras galvenās funkcijas, kuras nosaka arī to sabiedriskās nozīmes:

- Nacionālās identitātes atražošanas funkcija,
- Mākslinieciskā un estētiskā funkcija,
- Ideoloģiskā un politiskā funkcija,
- Pilsoniskās līdzdalības un komunikācijas funkcija.

Nacionālās identitātes atražošanas funkciju Dziesmu svētkos raksturo tādas to izpausmes un nozīmes kā tautasdziesmas kodols repertuārā, nacionālā simbola piedēvēšana svētkiem, nacionālo ideju netieša un tieša paušana padomju laiku un trimdas Dziesmu svētkos un citas izpausmes.

Māksliniecisko un estētisko funkciju raksturo vienots repertuārs, muzikālās izglītības sistēma skolās, kas rada bāzi tālākai pašdarbībai, profesionālu kordirģentu sagatavošanas sistēma, kuri spēj nodrošināt augstu izpildījuma līmeni, dažādu mākslas veidu un žanru iekļaušana svētku norisēs (simfoniskie koncerti, izstādes), skates, koru kari uc.

Dziesmu svētkiem piemītošā ideoloģiskā un politiskā funkcija ir pamanāma, ja aplūkojam svētku organizācijas un repertuāra saistību ar valsti, politiskajām institūcijām, sabiedrībā valdošo ideoloģiju izpaušmi svētku norisēs. Piemēram, autoritāro režīmu vēlme pēc sevis slavināšanas, režīma spiediens attiecībā pret svētku saturu un formām, varas iestāžu mēģinājumi izmantot svētkus valsts tēla veidošanā, liberālo politiķu centieni norobežoties no svētkiem ir aplūkojami kā ideoloģijas paušana. Taču ideoloģiskās funkcijas nesēji var būt arī paši svētku dalībnieki un apmeklētāji, tieši vai pastarpināti paužot vēlmes pēc idejām un vērtībām, kuras būtu jāvirza svētku publiskās komunikācijas degpunktā.

Pilsoniskās līdzdalības un komunikācijas funkcija veido koru kustības, pašdarbības un svētku masveidības pamatus. Pilsoniskā līdzdalība nav šķirama no komunikācijas, tā izpaužas ģimenes dziedāšanas tradīcijas, pašdarbības aktivitātēs pagastos un pilsētās, kolektīvu saviesīgajā dzīvē, brīvprātīgā līdzdalībā un gatavībā velēt laiku un citus resursus kora dziedāšanai. Līdzdalībā un komunikācijā gan pašdarbnieki, gan svētku apmeklētāji gūst emocionālu gandarījumu, sociālu piepildījumu.

Šīs atšķirīgās funkcijas turklāt ir aplūkojamas mainīgā vēsturiskā vidē. Mūsdienā Latvijā svētkus ietekmē un to funkcijas pārveido līdzsvara maiņa starp individuālām un kolektīvām vērtībām, tirgus attiecības, valsts centieni mazināt savu ietekmi pār kultūras aktivitātēm, iedzīvotāju (pašdarbnieku, svētku apmeklētāju) ekonomiskās situācijas maiņa, Latvijas neatkarības atjaunošana un tās nostiprināšana, integrējoties Eiropas Savienībā un NATO, kas mazina kādreiz spēcīgos nacionālos motīvus svētkos. Mākslinieciskajām aktivitātēm nākas konkurēt ar citām brīvā laika pavadīšanas un izklaides iespējām.

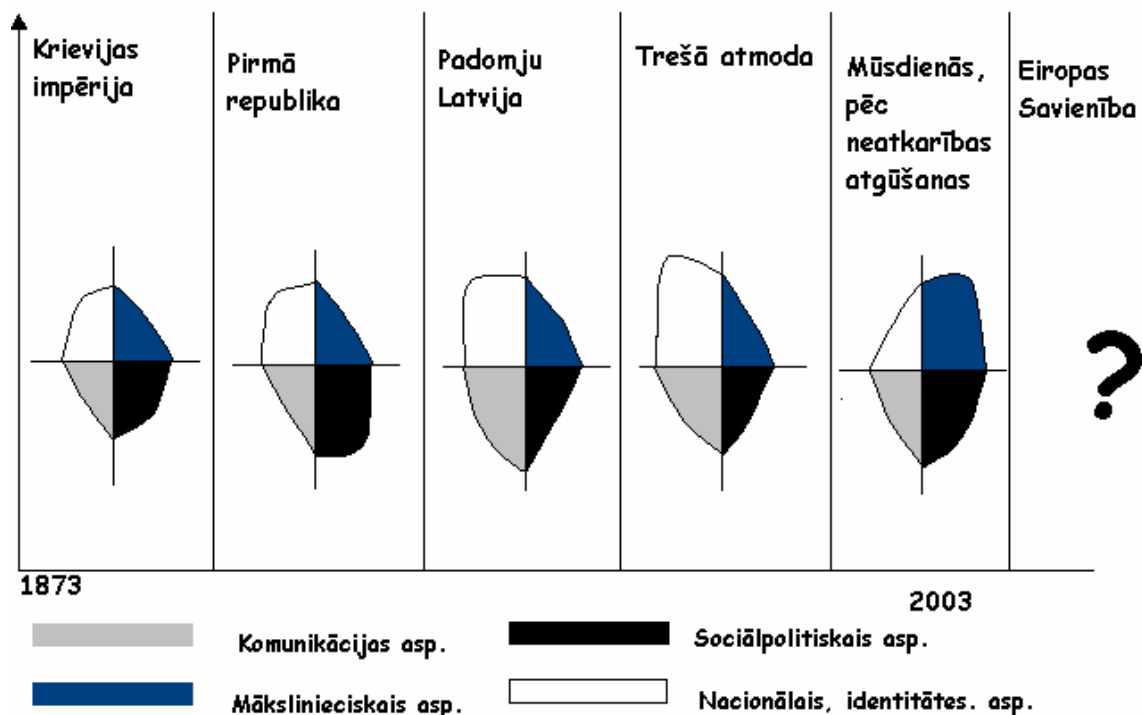
Pētījuma hipotēze.

Dziesmu svētkus kā sociālu parādību veido nacionālās identitātes, mākslinieciskās, ideoloģiskās un pilsoniskās komunikācijas funkciju vienība. Dziesmu svētku modeli nosaka sociālie un politiskie apstākļi un šis modelis vēsturiski mainās. Dažādos sabiedriskajos un politiskajos apstākļos svētku priekšplānā izvirzījušās atšķirīgas funkcijas, taču nevienas vēsturiskās maiņas nav atcēlušas kādu no būtiskajām Dziesmu svētku funkcijām un nozīmēm. Nevienas politiskais režīms nav spējis pilnībā pārņemt un inkorporēt savā politiskajā sistēmā visu svētku funkciju klāstu. Tas nozīmē, ka Dziesmu svētki adaptējas un tiek adaptēti konkrētiem sociālajiem apstākļiem, kas veido šī fenomena noturīgumu.

Tātad Dziesmu svētku strukturālais modelis, ko veido tā estētiskās, nacionālās, sociālās un pilsoniskās funkcijas un nozīmes, ir mainīgs. Pārveidojoties sociālajām un politiskajām iekārtām, pārveidojas un priekšplānā izvirzās konkrētas galvenās funkcijas un nozīmes, bet saglabājas arī visas pārējās (skat. 1. attēlu).

Šīs hipotēzes kontekstā aplūkojams arī jautājums par svētku tradīcijas saglabāšanos. Tos var apdraudēt tikai tādas pārmaiņas, kuras pilnībā atceļ kādu no būtiskajām svētku funkcijām.

Attēls Nr. 1 Dziesmu svētku funkcijas sabiedrisko iekārtu un politisko režīmu maiņās

Ilgu laiku latviešu Dziesmu svētku tradīcijā dominējošie bija nacionālie motīvi. Dziesmu svētki bija nacionālās patības paudēji pirmās atmodas laikā, XIX gadsimta beigās. Pēc neatkarīgās Latvijas valsts izveidošanās 1920.-30. gados tie kļuva par jaunā valstiskuma apliecinātājiem. 30. gadu otrajā pusē tie sāka kalpot autoritārā režīma mērķiem. Masu svētku izmantošana propagandas nolūkos bija raksturīga arī tā laika Vācijas un Padomju Savienības autoritārajiem režīmiem. Padomju laikos Dziesmu svētkiem izveidojās dubultā nozīme. Padomju valsts atbalstīja šo tradīciju, taču mēģināja to inkorporēt komunistiskās ideoloģijas sistēmā. Taču klausītāji, diriģenti, komponisti un dziedātāji izveidoja arī slēptās nozīmes un svētku interpretācijas kodus, kuros ietēra nacionālās idejas un jūtas. Pilsoniskās komunikācijas funkcijas tika pieklusinātas, lai gan izvērstajā pašdarbībā izpaudās arī sadzīviskie un pilsoniskie motīvi. Režīmam bija grūtāk kontrolēt pašdarbības kolektīvu ikdienas dzīvi.

Kā apapakšhipotēzi var izteikt pieņēmumu, ka Dziesmu svētku nacionālā nozīme un motivācija turpmāk varētu saglabāties augstā līmenī, svētku mākslinieciskās funkcijas varētu pieaugt, taču varētu mazināties brīvprātīgās līdzdalības motivācija, kas ir nozīmīga, lai uzturētu pašdarbību.

2. Literatūra un iepriekšējie pētījumi par Dziesmu svētkiem

Latvijas mūzikas socioloģija, etnomuzikoloģija un mūzikas antropoloģija.

Dziesmu svētki tradicionāli uzskatīti un atradušies profesionālu mūzikas speciālistu, mūziķu un mūzikas zinātnieku (muzikologu), ekskluzīvā kompetences sfērā. Tas mums palīdz saprast, kāpēc starp tik daudziem dziesmu svētkiem vēltītiem izdevumiem - grāmatām un monogrāfijām, bet visbiežāk ilustratīvi-propagandiski-komerciāliem bukletiem, tikpat kā nav svētku un to procesa sociāli – politiskās analīzes. Lai arī viena no muzikoloģijas apakšnozarēm jeb virzieniem ir *mūzikas socioloģija*, Latvijā līdz šim nav bijis neviena muzikologa, kura akadēmisko interešu sfērā mūzikas socioloģijai būtu bijusi nozīmīga vieta. Ja kāds no Latvijas muzikologiem ir tuvojies mūzikas socioloģijai, tad tas noticis vai nu īslaicīgi (piemēram, Mārtiņš Boiko), vai arī tikai atsaucoties un piesaucot mūzikas socioloģijai, mūzikas filozofijai un mūzikas estētikai relevantas tēzes (piemēram, Arnolds Klotiņš).

Tradicionāli *mūzikas socioloģija* pastāvējusi arī kā socioloģijas apakšdisciplīna jeb izziņas metode, iekļaujoties kultūras un mākslas socioloģijas nozarē, bet tā kā dziesmu svētki tradicionāli uzskatīti par muzikāli izglītotu pētnieku (muzikologu) kompetences, ietekmes un profesionālās darbības sfēru, šāds priekšnosacījums, kombinācijā ar padomju laikos faktiski noliegto sociālo zinātņu eksistenci, īpaši valsts perifērijā, kāda bija LPSR¹, neradīja institucionālu atbalstu tam, lai dziesmu svētkus pētītu arī citu sociālo un humanitāro zinātņu pārstāvji - filozofi, valodnieki, folkloristi, psihologi, sociologi. Neskatoties uz to, atsevišķi Latvijas sociologi tieši vai netieši dziesmu svētkus bija pētījuši jau padomju laikos (piemēram, Oļegs Pavlovs, Tālis Tisenkopfs).

Mūzikas antropoloģija ir jaunāka disciplīna, kas arī pēta mūzikas sociālās izpausmes un nozīmes, īpašu akcentu liekot uz ikdienu un tradicionālajām rīcības formām. Tomēr Latvijā sociālā un kultūras antropoloģija, kuras apakšnozare ir mūzikas antropoloģija, ienākusi pavisam nesen. Pirmie mūsu ārvalstīs izglītotie antropologi parādās tikai XX gs. 90.-jos gados, un lai arī mums jau ir vairākas muzikāli-antropoloģiskas studijas (piemēram, Mārtiņa Boiko darbi), dziesmu svētki līdz šim no šāda redzes punkta nav pētīti. Līdzīgi var teikt par Latvijas *etnomuzikoloģiju*, kas pievēršas tradicionālajām jeb “tautas mūzikas” un muzicēšanas formām. Mums ir daži autoritatīvi etnomuzikoloģijas eksperti, piemēram, Boriss Avramecs, Mārtiņš Boiko, Valdis Muktupāvels, bet tieši dziesmu svētku pētījumi nav veikti. Neskatoties uz to, antropoloģijas un etnomuzikoloģijas ekspertīze dziesmu svētku analīzē ir nepieciešama sastāvdaļa, jo tās specializējas tajās jomās, kas uzskatāmas par šī fenomena bāziskām pazīmēm - tautiskā jeb folkloras tradīcija un pašu Dziesmu svētku simboliskā nozīme ikdienas dzīvē.

Nozīmīgākie pētījumi un autori

Kopumā Latvijas muzikoloģijai bijusi raksturīga apoloģētiska attieksme ne tikai pret profesionālo (Rietumu “mākslas”) mūziku, bet arī pret konkrētiem tās izpausmes veidiem, t.sk. Dziesmu svētkiem. Tas labi atklājas Dziesmu svētkiem vēltītajā zinātniski-pētnieciskajā literatūrā - tās fokuss un interese slīd vēsturiskajā griezumā (ne velti titulētākie Latvijas muzikologi sevi sauc par *mūzikas vēsturniekiem*, piemēram, O.Grāvītis, A. Klotiņš). Dziesmu svētku vēsturē specializējušies un fundamentālus darbus publicējuši muzikologi O. Grāvītis, I. Grauzdiņa, V.Bērzkļans, L.Krasinska, J.Vītoliņš.

Viens no pirmajiem mēģinājumiem uz dziesmu svētkiem palūkoties no socioloģiskas perspektīvas veikts 1928.gadā, kad **J.Kreicbergs** uzraksta ievadu “Vispārējo dziesmu svētku

¹ Skat. TABUNS, A. (1998) “Socioloģija Latvijā: vakar, šodien, rīt” un BRAUN, J. (1982 b) “On the Present State of Baltic Musicology”

nozīme” R.Eglentāla rediģētai grāmatai ‘*Seši latvju vispārējie dziesmu svētki, 1873-1926*’ (1928). Sakot, ka šis raksts ir nekas vairāk kā rosinājums diskusijai, Kreicbergs izvirza vairākas tēzes, kas joprojām ir ne tikai oriģinālas, bet arī faktiski tālāk nepētītas. Kritiskai un brīvai sociālai domai nebija vietas ne Ulmaņa Latvijā, ne divās svešvalstu okupācijās.

Autors izsaka izbrīnu, ka līdz šim neviens nav rakstījis par dziesmu svētku lomu mūsu tautas nacionālajā, kultūras, sociālā un politiskajā laukā: “*Tīri vai liekas, itkā tie nebūtu bijuši nekas vairāk kā lielāki koncerti, kas apspriežami un aprakstāmi tikai no tīri estētiskā un mākslinieciskā viedokļa. Turpretim, nenoliedzot dziesmu svētku mākslas nozīmi, jāatzīst, ka viņu smaguma punkts meklējams citos novados, citos sasniegumos.*” (Kreicbergs 1928:7)

Kreicbergs uzsver dziesmu svētku un militārās sfēras analogijas - jau pirmajos svētkos var redzēt šādu atribūtu manifestāciju - nacionālais karogs, gājiena stingrā kārtība, svētku tērps, pūtēju orķestris... Pirmo dziesmu svētku (1873.g.) gājieni uz Ķeizara (Viestura) dārzu “*bija pirmā diženā nacionālā demonstrācija, simbolisks žests.*” (tur pat) Tā bija “*Rīgas pils iekarošana ne ar šautenēm un šķēpiem, bet ar dziesmām.*” “*Nedisciplinētie zemnieku kori*” izrādījās disciplinēti.

Tā bija ne tikai pirmā reize, kad kurzemieki un vidzemnieki tikās tik lielā skaitā, bet tā bija pirmā reize, kad viņi *satikās un izrunājās*. Tieši šādā neformālā komunikācijā nacionālā pašapziņa un spēka sajūta no latviešu inteliģences pārgāja tautai. Ar katriem nākamajiem dziesmu svētkiem šī virzība kļuva spēcīgāka, “*visas kārtas un šķiras latvieši vienojas vienam mērķim: gara gaismai, brīvībai, patstāvībai. [...] Cēlās lepnums, pašapziņa, ticība, gaisa puskoka lēcēju, kārkļvāciešu šaubas.*” (tur pat, 12)

“Biedrojoties, izkopjot dziedāšanas mākslu, viņas [tautas] censoni atbrīvojās no morāliskas un garīgas šausirdības, no neiecietības, un no aizkrāsns optikas.” (13) Šāda brīvprātīga rīcība mācīja disciplīnu, darbu grupā, vispārējo lēmumu ievērošanu, kopības garu, sociālās jūtas, simpātijas, līdzjūtību un līdzcietību, ko Kreicbergs uzskata par fundamentāliem faktoriem, kas ietekmēja jaunveidojošos latviešu kopienas sociālo lauku. Dažādas šķiras iepazīna viena otru, iemācījās cienīt un atnest aizspriedumus un aizdomas. “*Koru mēģinājumi veicina abu kārtu jaunatnes iepazīšanos un tuvināšanos ārpus kroga un šēnča, ārpus kaktu ballītes, jaunā kulturelā darbā, modinot un izkopjot daiļuma jūtas, paceļoties pāri pelēkai ikdienai, atradinājoties no rupjām krogus un citām piedauzīgām izpriecām.*” (13) Koru kustība veicinājusi un iedvesmojusi arī cita veida biedrību rašanos, tostarp prkstiku, saimniecisku. “*Dziesmu svētki radīja vienotu garīgu Latviju, bet apvienotā garīgā Latvija radīja politisko Latviju.*” (14)

Turpmākajos gadu desmitos dominēja šauri muzikoloģiski - vēsturiska pieeja dziesmu svētkiem, kad galvenokārt tika pētīta un līdz sīkumiem izzināta latviešu dziesmu svētku vēsture (kas arī noticis ne vienmēr, “pateicoties” latviešu tautas sadalījumam dažādos ģeopolitiskos režīmos), arvien ir stiprinājusi stereotipisku Dziesmu svētku uztveri. Šāda Dziesmu svētku uztvere paredz to, ka:

1) Dziesmu svētki galvenokārt ir “nopietnās” jeb profesionālās mūzikas kultūras sastāvdaļa, un tas ir to svarīgākais aspekts;

2) Dziesmu svētki ir kā lieta pati par sevi, viens no autonomiem fenomeniem, kas it kā dzīvo pats savu dzīvi, un pār Dziesmu svētkiem nevienam nevar būt īstas varas, tāpēc arī tos nav nepieciešams pētīt savādāk, kā vien aprakstot.

Turpinot meklēt konkrētus Dziesmu svētku pētījumus un bibliogrāfiju, kas neskar svētku vēsturisko tematiku, jāsecina, ka līdz šim nav bijis fundamentālu šādas tematikas pētījumu un publicējumu. Mēs varam atrast dažu autoru, galvenokārt muzikologu, sociologu un filozofu, atsevišķus zinātniskajā, populārzinātniskajā un ikdienas periodikā publicētus rakstus (minētie O.Pavlovs, A.Klotiņš, T.Tisenkopfs). Daļa no tiem balstīta uz atšķirīgās pieejās veiktas materiālu analīzes un empīriskiem pētījumiem (piemēram, O.Pavlovs, T.Tisenkopfs).

Līdz šim veikti tikai daži socioloģiski – empīriski pētījumi, kuros lielāka vai mazāka loma atvēlēta Dziesmu sv. Diemžēl savāktā primārā informācija nav atrodamā ne pētījumu pasūtītājinstitūcijās (TMC² un KM), ne Valsts arhīvā. Iespējams, tā nav saglabājusies, tāpēc ar

² Tautas mākslas centrs

šiem pētījumiem mēs varam iepazīties vienīgi īsās publikācijās, un mums ir grūti spriest un vērtēt katra pētījuma metodoloģiju un rezultātus. Šādas informācijas apzināšana, vākšana un sistematizācija vēl priekšā³.

Pirmie nopietnākie socioloģiskie pētījumi, kas daļēji skāruši Dziesmu svētku procesu, precīzāk - lauku pašdarbību, veikti Latvijas Mūzikas akadēmijas (turpmāk LMA) docenta, sociologa, filozofijas zinātņu kandidāta (ar specializāciju socioloģijā un estētikā) **Oļega Pavlova** vadībā - “Mākslinieciskās pašdarbības pētījums” (LPSR KM, intervēti 1,5% no 42 000 republikas pašdarbniekiem), “LPSR pašdarbnieku sastāvs 1970.g. republikas Dziesmu svētku statistikā”, kā arī vairāki nelielāki pētījumi un aptaujas. (Pavlovs 1972:17) Īpašu interesi izraisa 1970.gada Dziesmu un deju svētku kopainas pētījums, kurā sintezēta statistisku datu iegūšana ar to sociālu analīzi. Der piezīmēt, ka līdz tam pat vienkārša dziesmu svētku statistiskas informācijas ievākšana bija notikusi tikai divreiz, un tikai XIX gs.! (Pavlovs 1974a)

Pētījumu rezultāti atspoguļoti retās publikācijās laikrakstos un metodiski-informatīva rakstura manuskriptos, kas pieejami vien LMA bibliotēkā (skat. [Izmantoto avotu sarakstu](#)).

Pats būdams kordziedātājs (kopš 40-jiem gadiem dziedot dažādos Im.Kokara vadītos koros), Pavlovs par vienu no galvenajiem pētījuma objektiem izvēlas kordziedāšanu, sākot ar statistiskas informācijas iegūšanu (līdzdalības līmenis pašdarbībā, koru sastāva sociāli – demogrāfiskie rādītāji u.t.t.), beidzot ar datu sociālu analīzi un kultūrpolitikas rekomendāciju izstrādāšanu.

Tālāk daži O.Pavlova svarīgākie pētījumu rezultāti un secinājumi. 1/3 koristu stāžs ir lielāks par 20 gadiem, ko var uzskatīt par savdabīgu kordziedāšanas tradīcijas un koristu entuziasma mēru. Vidējais korista vecums – 39,8 gadi, izglītība – 9-6 klases, vidējais stāžs – 7,6 gadi. Vīru koristu vidējais vecums – 41,8, sieviešu – 31,9. Vīriešu - sieviešu attiecības koros svārstījās robežās no 2,4 līdz 1,5%. 37% no aptaujātajiem lauku iedzīvotājiem bijuši koristi. (Pavlovs 1974a:13)

“Kora darbības kolektīvais raksturs un piedalīšanās masu pasākumos dod iespēju dažādās formās izpausties tautas masu radošai aktivitātei, veicina atsevišķu mūsu sabiedrības sociālo grupu tālāku saliedēšanos, sekmīgi palīdz mazināt atšķirību starp fizisko un garīgo darbu, starp pilsētu un laukiem.” (Pavlovs 1974a:13) Viens no koru darbības un pastāvēšanas stimuliem - savas kopienas pārstāvēšana, augstāka prestiža iegūšana.

Pašdarbība ir publiska lieta, deklarē Pavlovs un pievēršoties pašdarbības pētījumiem, mēģina noskaidrot, kas to ietekmē. Kāpēc dažādos Latvijas novados pašdarbības līmenis (kolektīvu skaits, kultūras pasākumu intensitāte) var atšķirties vairākas reizes.

O.Pavlova galvenais secinājums ir: vissvarīgākais kultūras līmeņa celšanā ir labvēlīgs kultūras klimats un to nosaka *“kultūras dzīves organizācija, vietējie mākslinieciskās pašdarbības vadītāji, fizikultūras, bibliotēku, kluba darba speciālisti – entuziasti, kuri neuzskata strādāšanu laukos vienīgi par iespēju nopelnīt, bet rīkojas pašreizējā un aizrautīgi.”* (Pavlovs 1984:71) Tā ir jaunā inteliģenta loma laukos, un kā šādu piemēru Pavlovs min Im.Kokaru, kurš savas karjeras sākumā vadīja arī lauku koros – *“Mags! Viņš ir enerģisks, nešaubīgi talantīgs... nesavtīgs.”* (KARL 1973) Laukos iedzīvotāji var apsteigt pilsētu, ja tur ir spēcīgs kultūras dzīves organizators-entuziasts. (Pavlovs 1982:16)

Īpaša autora interese ir mākslinieciskā pašdarbība, kas veido īpašu dzīves veidu, kam raksturīgs *kolektīvisms, humānisms, internacionālisms un jaunrades aktivitāte.* (Pavlovs 1972) Vislabākie pašdarbnieki esot tieši koristi. Pavlovs redz atšķirības ne tikai pilsētu un lauku pašdarbībā, bet arī kolektīvu tipos: *“Lauku koros prevalē sabiedrisko kontaktu motīvi, drāmas, Rīgas un Tautas koros - mākslinieciskā intereses.”* (Pavlovs 1972:23)

80-to gadu otrajā pusē O.Pavlovs uz īsu brīdi atgriežas pie Dziesmu svētku tematikas, tiesa, joprojām balstoties uz saviem 70-to sākuma un vidus pētījumiem. Viņaprāt svarīgākās dziesmu

³ Līdz šim pirmais Latvijas mūzikas socioloģijas vēstures pētījuma mēģinājums veikts bakalaura darba ietvaros - ‘Mūzika un socioloģija Latvijā: Latvijas mūzikas socioloģijas vēsture (1963 - 1991)’ bakalaura darbs socioloģijā, LU SZF Socioloģijas nodaļa, 2002 Jānis Daugavietis.

svētku nozīmes jeb funkcijas ir: 1) sociālās vienlīdzības veidošana; 2) cilvēka idejisko, tikumisko un estētisko vērtīborientāciju bagātināšana un nostiprināšana; 3) pilsoniskuma un patriotisma apziņas pastiprināšana; 4) Dziesmu svētki iespaido auditorijas emocionālo atmiņu un pieredzi, bet koristam tā ir pašapliecināšanās un savas radošās darbības reprezentācijas iespēja. (Pavlovs 1987:22)

Uzsverot koru kustības sociālo nozīmīgumu, Pavlovs redzēja nepieciešamību *koru socioloģijā*, un ir pirmais, kas lietojis šādu terminu, koncentrējoties tieši uz koru sociālu izpēti. Lielu uzmanību pievērsis pašdarbnieku un mākslas patērētāju sociāli-psiholoģiskiem stāvokļiem, viņš izdala divas indivīda pamatorientācijas - *radošā* un *neradošā*, un caur šīm kategorijām skaidro vairākas kultūras dzīves norises, piemēram, iedzīvotāju iesaisti pašdarbībā, tās māksliniecisko līmeni u.t.t. Pavlovs secina, ka galvenā loma radošās situācijas veidošanā ir vietējās kultūras dzīves vadītājam – ideālā variantā viņš vienlaikus ir arī neformālais līderis, entuziasts. Pie kam svarīga nav šāda līdera, visbiežāk kolektīva vadītāja, kvalifikācija jeb formālā izglītība, bet gan prestižs un spēja darboties bieži vien nesavtīgi.

XX gs. 80-to gadu sākumā dziesmu svētkus empīriski pēta sociologs **Tālis Tisenkopfs**, gan iekļaujot tos savas disertācijas pētnieciskajos uzdevumos (mākslas svētku lomas un nosacījumu noskaidrošana iedzīvotāju komunikācijā ar mākslu), gan vēlāk piedaloties vissavienības pētījumā. Disertācija⁴ ir veltīta Latvijas Mākslas dienu un Dziesmu svētku socioloģiskai izpētei, tā balstīta uz empīrisko materiālu, kas iegūts 80-o pirmajā pusē veiktajos mākslas svētku dalībnieku, publikas un dokumentu pētījumos. PSRS politiskā demokratizācija ļauj autoram arvien brīvāk interpretēt iegūto informāciju, kas tiek izmantota sagatavojot trīs izdevumus (skat. Tisenkopfs 1987, 1988, 1989).

Tisenkopfs galvenokārt pievēršas tautas mākslas svētku funkcijas un apmeklētāju motivācijas tematu konceptualizācijai. Autors mākslas svētkus, ieskaitot dziesmu svētkus, uzskata drīzāk par politisku, ne estētisku konsekvenci radītājiem, tāpēc īpaša nozīme pievēršama to vēsturiskajiem, kultūras un nacionālajiem kontekstiem. (Tisenkopfs 1988:6) Dziesmu svētki ir “...latviešu tautas **pašvērtība**, jo tie arvien bijusi svarīga etniskās un nacionālās identitātes un kultūras saglabāšanas un tālāk nodošanas forma.” (Tisenkopfs 1989:82) Tātad dziesmu svētku galvenā funkcija ir noteiktas identitātes atražošana. Svētku īpatnība ir tā, ka to *relaksējoša* funkcija, kas mūsdienās kļūst par arvien ievērojamāku dalības motīvu (kultūra arvien retāk tiek saistīta ar darbu un piepūli, biežāk ar atpūtu, izklaidi un izpriecām, un tā ir racionāla uzvedība ZTR⁵ laikā), palīdz *audzinošajai*. Par socializāciju traucējošu faktoru tiek minēta sabiedrības nevienmērīgā iesaistītība šāda veida komunikācijā - tikai 10,7% no mākslas svētku auditorijas ir strādnieki, bez tam arī iesaistītajā auditorijā var viegli redzēt dažādas pakāpes iesaistītību. (Tisenkopfs 1987:30) Līdzīgi kā Pavlovs, arī Tisenkopfs secina, ka auditorijas aktivitāte atkarīga no organizācijas līmeņa.

Sabiedrisko svētku uzplaukuma posmi sakrīt ar lūzuma un pārejas periodiem. (Tisenkopfs 1987:17) Svētkus var skatīt kā pāreju no viena kultūras stāvokļa otrā, no vienas simboliskās galējības otrā: indivīds - sabiedrība, pagātne - nākotne, dzīve - nāve. Tajos valda īpaša emocionalitāte, parasto normu atcelšana. (Tisenkopfs 1987: 21) Komunikācijas procesā ar mākslu notiek saplūšana jeb identificēšanās ar mākslas tēliem. (Tisenkopfs 1988:31) Dziesmu svētku gadījumā šie tēli vienlaikus ir arī politiski simboli, kas visbiežāk reprezentē kādas kopīgās vērtības. (Tisenkopfs 1989) Tā ir nacionāla, etniska, politiska un valstiska identitāte.

Īpaši izceļams darbs “*Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā*” (Tisenkopfs, T., Āboltaņa, S., Miezīte, Ie. 1995), kurā autori ar vēsturiskas analīzes, publikāciju kontentanalīzes un dzīvesstāstu palīdzību analizējuši dziesmu svētku funkcijas četros aspektos: nacionālā, sociāli – mobilizējošā, kultūras un politiskā. Pētnieki izvirza hipotēzi - dziesmu svētku sociālās nozīmes un funkcijas ir mainījušās, tomēr dažās no tām ir relatīvi stabilas un nemainīgas.

⁴ ‘Активизация художественной деятельности населения в процессе общения с искусством (на материале социологического анализа Дней песни и Праздников искусств в Латвии)’ (1989)

⁵ Zinātniski - tehniskā revolūcija

Dziesmu svētki skatīti kā politiska institūcija, kas pēc Pirmā pasaules kara (turpmāk PK) atklājas kā *daļa no nacionālās valsts veidošanas projekta*, bet padomju laikos tiem bijusi ambivalenta loma, kurā vienlaikus pastāvējis *PSRS valsts pasūtījums un nacionāla nozīme tautā*. (Tisenkopfs 1995:41) 70-to gadu divas raksturīgākās tendences - ideoloģizācija un profesionalizācija. Postatmodas laikos iezīmējas agrāk ciešo saišu pavājināšanās starp dziesmu svētku un oficiālo varu. Par stabilākajām sociālajām un kultūras funkcijām tiek nosauktas: *nacionālisma reproducēšana; indivīda, grupas un tautas mobilizēšana ap visa veida vērtībām un institūtiem; dziesmu svētku izmantošana politiskās elites mērķu sasniegšanai un manipulācijai ar masu apziņu*. (Tisenkopfs 1995:47)

Atgriežoties pie muzikologu devuma dziesmu svētku socioloģiskajā pētniecībā, galvenokārt izceļamas vairākas muzikologu un mūzikas vēsturnieku Joahima Brauna un Arnolda Klotiņa publikācijas.

Joahims Brauns kā mūzikas zinātnieks un pedagogs Rīgā darbojās jau kopš 50-jiem gadiem, un ir viens no pirmajiem pēckara padomju muzikologiem, kas mūzikas dzīves analizē ienes socioloģiskas kategorijas un metodes. Pēc šādā garā ieturēta raksta "*Vai žanra krīze? (daži operrepertuāra jautājumi)*" (Brauns 1970) sarežģās autora attiecības ar LPSR kultūras dzīves vadītājiem, un tas ir viens no iemesliem, kas Braunam liek izšķirties par emigrāciju.

Lai arī J.Brauns kopš 1972.gada dzīvo un strādā Izraēlā, viņš turpina Latvijas un Baltijas mūzikas studijas. Citu starpā tie ir raksti trimdas baltiešu akadēmiskajā izdevumā "Journal of Baltic Studies" (1982 - 85). To interešu lokā ir arī latviešu muzikoloģija un tās ietvaros - mūzikas socioloģija, kuras attīstīšanu Brauns nosauc par vienu no svarīgākajiem mūzikas zinātnes uzdevumiem: "*...referenču literatūra un mūzikas socioloģija ir pašas nepieciešamākās Baltijas muzikoloģijā, un vienlaikus arī nekoptākās.*" (Braun 1982b: 47).

Viena no Brauna⁶ hermeneitiskajām pārliecībām ir tā, ka, pateicoties mūzikas abstraktajai dabai, tajā ātrāk kā citur iemiesojas un caur to var izpausties dažādi sociālie fenomeni, piemēram konkrētas mūzikas nacionālās īpatnības: "*Mūzika ir laba hronika, kurā varam izlasīt vairāk nekā vēstures gramatās - ja protam.*" (Lusiņa, Brauns 1991). Viņš raksta par mūzikas *Ēzopa valodu*, mūziku kā disidentisma kondensētāju un retranslētāju (piemēri ir padomju ebreju kopienas muzikālās kultūras dzīve, Baltijas profesionālā mūzika, skat. Braun 1977, 1980 u.c.). "*Šīs mākslas polisemantiskums ir liela tās priekšrocība, it īpaši - diktatūras apstākļos, jo ļauj izteikties ar slēptu zemtekstu palīdzību.*" (Lusiņa, Brauns 1991)

Dziesmu svētki ir analīzes gadījums J.Brauns rakstā "*Viena vai divas Baltijas mūzikas?*" (Braun 1983) Jautājums ir šāds: vai Baltijas tautu trimdas un dzimtenes mūzikas dalījuma šķirklis tiešām ir to ģeopolitiskā lokācija? Analizējot 1973.gadu Rīgas un Klīvlendas latviešu Dziesmu svētkus, autors vēlas pārbaudīt apgalvojumu, kas deklarē, ka jebkura mūzika, kas rakstīta Padomju republikās, ir arī padomiska savā garā, un ka jebkura Rietumos rakstīta mūzika ir garā rietumnieciska. "*Šāds koncepts, ka Padomju Savienībā radītā mūzika ir padomiska (totalitāra) savā būtībā, bet Rietumos – rietumnieciska (demokrātiska) ir mūzikas kļūdaina interpretācija, dzīves īstenības un pašas mākslas dabas dabas neizprašana. Šodien padomju mākslas disidentiskā nozīme ir vispāratzīts fakts, un jautājums ir tikai par to, kādā veidā šī politiskā disidence ir implementēta konkrētā mākslas darbā.*" (Braun 1983:70) Lai ilustrētu Baltijas mūzikas dalījumu kā socio-kulturālu, nevis ģeopolitisku, Brauns nosauc vairākus veidus, kādos izpaužas Baltijas mūzikas *Ēzopa valoda*, kas ir galvenais mūzikas disidentiskās rīcības instruments. Tās ir Renesanses, Baroka vai Austrumnieciskas stilizācijas; skaņdarbu nosaukumi latīņu valodā; senu folkloras elementu un modernu mūzikas idiomu simbioze; avangarda kompozīcijas tehnikas. (Braun 1983:73) Vairumam sovjetu baltiešu profesionālās mūzikas fenomeniem mēs varam atrast paralēles un analogus rietumu tautiešu skaņdarbos. Mūzikas atšifrēšanai palīdz konteksts, konkrēta sociālā un nacionālā situācija. Secinājums: eksistē tikai viena Baltijas mūzika, un tās stratifikācijas robežas nav ģeopolitiskas, bet gan saistītas ar nacionālo, sociālo un mākslinieka personisko

⁶ Šobrīd viens no pasaulē atzītākajiem hermeneitiskās muzikoloģijas pārstāvjiem un senebreju mūzikas vēstures zinātniekiem, prof. emeritus Bar-Ilan universitātē Izraēlā.

pieredzi. “Mūsdienu pasaules komunikācijas un informācijas plūsmas līmenī, māksla vairs nevar būt un nav dalīta saskaņā ar mākslas institūciju ģeogrāfiskās lokācijas vai paša mākslinieka mītnes vietu.” (Braun 1983:74) Tāpēc arī nav vērts mūziku vērtēt pēc ģeopolitiskās piederības, bet gan ņemot vērā katra darba mākslinieciskās un simboliskās vērtības.

Cits Latvijas muzikologs un mūzikas vēsturnieks, kas savā darbā nereti izmantojis socioloģisko iztēli, ir **Arnolds Klotiņš** (dz. 1934.), vienīgais no mūsu mūzikas zinātnieku saimes, kas Padomju Savienībā tika minēts kā mūzikas socioloģijas pārstāvis. Viņa galvenās akadēmiskās un muzikāli – sabiedriskās intereses ir bijušas Latvijas profesionālā un tautas (folkloras) mūzika.

Klotiņš ir viens no Latvijas izglītotākajiem mākslas zinātniekiem, un tāpēc viņu Latvijā pilnībā izprast spēja retais, un nereti recenzenti to saprata, atstājot Klotiņa darbus necenzētus, pat ja tie pauda padomju režīmam nelojālas idejas. Par vienu no tādām var uzskatīt autora īpašo interesi par folkloras kustību (kas ir viens no nozīmīgākajiem muzikāli-sabiedriskās dzīves fenomeniem Latvijā 70-os un 80-os gados), un par kuras vienu no galvenajiem ideologiem viņš pats tiek uzskatīts. Autors par vienu no pamatvirzieniem pasludina: “...ar tautas garamantu klātbūtni veicināt garīgumu un neformalizētas, tātad cilvēciski dziļākas attiecības mūsu pašu vidū, sabiedrībā.” (Klotiņš 1988:4) Šādas attiecības iespējamās pašdarbībā, jo īpaši folkloras ansambļu kustībā, un te ir svarīgi nenodalīt un nepretstatīt mākslas estētiskās un ārpusestētiskās (socializācijas, komunikācijas, izklaides) funkcijas. (skat. Klotiņš 1973, 1978, 1981, 1987, 1988, 1996 u.c.)

Klotiņš aktīvi iesaistās diskusijā republikas presē par TDA, pārmetot tiem ‘sintētisko bižu sindromu’ un no adornoiskām pozīcijām apkaro to piekopto un ideoloģijas pieprasīto optimistisko un “pozitīvisma” caurstrāvoto “tautas mākslu”⁷: “Sovjetisms no folkloras prasīja pozitīvismu un konformismu,” (Klotiņš 2002) tādējādi tā tieši kalpoja politiskajam režīmam. Savā būtībā tautas deju ansambļu (turpmāk TDA) kustība ir dīvains veidojums, jo tā nav ne folkloras, ne etniskās kultūras tradīcija, un tā nav arī moderna māksla. Radīta un balstīta kā politisks pasūtījums, tā joprojām ir dzīva, iekļauta dziesmu svētku repertuārā, un arī šodien vērtēta ļoti atšķirīgi.

Viena no retajām pēdējo gadu publikācijām, kas pieskaras arī dziesmu svētku tematikai, neskatot tos no muzikoloģijas redzespunkta, ir filoloģes, folkloras pētnieces un antropoloģes **Daces Bulas** ‘Dziedātājtauta. Folklorā un nacionālā ideoloģija.’ (2000). Grāmata rakstīta Latvijas pētniecībai netradicionāli kritiskā garā un balstoties uz mūsu humanitārajām zinātnēm jaunu paradigmu. Stāvot modernās antropoloģijas un folkloristikas pozīcijās, bruņojoties ar atsevišķām postmodernisma tēzēm, Bula rekonstruē latviskās identitātes tapšanu, sākot pat ar tās pirmavotiem, kuru viens no galvenajiem iedvesmotājiem bijis kādreiz mūsu līdzcilvēks, humānisma ideoloģijas klasiķis Herders. Bula parāda latviešu tautas (iedomātās kopienas) tapšanu, īpaši pētot tautas dziesmu, un folkloras vispār, nozīmi nacionālo un etnisko simbolu konstruēšanā. Tautasdziesma varēja auglīgi iekļauties identitātes veidošanas un apliecināšanas procesā tāpēc, ka bija iespējama katra indivīda aktīva pedalīšanās, pie kam divos veidos: kopdziedāšanā un tautasdziesmu vākšanā. (Bula 2000:93) Dziesmu svētki un kopdziedāšanas tradīcija organiski pildīja identitātes internalizācijas funkcijas: “[...] velkot robežu ap savējiem un vienojot tos opozīcijā pret citiem, tādējādi demonstrējot vienotību un atšķirību uz āru.” (tur pat) Bula uzsver dziesmu svētku etnocentrisko lomu, par kuru, liekas, pieņemts nerunāt.

Labs mūsdienu dziesmu svētku procesa izziņas avots ir sešreiz gadā iznākošais krāsainais un ilustratīvais izdevums ‘**Dziesmusvētki**’. 1997.gadā žurnālu sāka izdot VTMC un tajā lasāmas intervijas ar dziesmu svētkos tieši iesaistītajiem (diriģentiem, muzikologiem, folkloristiem, komponistiem, politiķiem, organizatoriem, ierēdņiem...) un apraksti ne tikai par gatavošanos dziesmu svētkiem un to norisi, bet arī citām tradicionālām tautas mākslas profesionālām un pašdarbības izpausmēm. To var uzskatīt par Latvijas oficiālās kultūras dzīves organizatoru (organizāciju, ierēdņu, pašdarbnieku līderu) viedokļa paudēju, un ar to tas ir vērtīgs, ka varam sekot līdz svētku organizācijai ne tikai svētku sezonā (parasti ar to saprot gadu pirms), bet

⁷ Skat., piemēram, rakstus “Mūzikas folklorā un mēs” // Literatūra un Māksla (1978.g. 24.novembris) pp. 12-13 un “Folklorā un dejas” // Literatūra un Māksla (1988.g. 22. / 29. aprīlis) pp. 4-6 / 12-14

nepārtraukti. Tagad, dziesmu svētku gadā, “karstākie” temati ir trīs Baltijas valstu dziesmu svētku projekta izvirzīšana UNESCO nemateriālās kultūras un mutvārdu šedevru sarakstam un XXIII Dziesmu svētku organizēšanas funkciju atsavināšana no TMC, kas ar to bija nodarbojies līdz šim, kā arī ar to saistītā LR KM plānotā TMC reorganizācija un funkciju pārskatīšana.

Ja būtu jānovērtē Latvijas zinātnes ietekme uz sabiedrības muzikālo dzīvi, tā drīzāk vērtējama kā nenozīmīga. Tas galvenokārt jāsaista ar to, ka mūzikas zinātniska izpēte līdz šim pamatā atradās muzikoloģijas kompetences sfērā, un mūzikas ārpusestētisko funkciju izpēte bija visnekoptākā šīs zinātnes nozare, jo tikpat kā netika pievērsta uzmanība mūzikas sociālajai dabai un tās funkcionēšanai sabiedrībā.

Citas zinātnes, kas varētu pētīt mūziku, piemēram, psiholoģija, filozofija, valodniecība, to vai nu nav darījušas, vai arī to ģenerētās zināšanas palikušas “iekšējai lietošanai”. Izņēmums bijis atsevišķu sociologu sporadiska pievēršanās mūzikas socioloģiskai izpētei, bet tā kā to drīzāk balstījusi pašu pētnieku personiskā interese, un institucionāls atbalsts šādam virzienam bijis minimāls, īpaši runājot par šādas specializācijas iekļaušanu akadēmiskajā izglītības sistēmā, tam līdzīgi gadījumi bijuši neregulāri. Padomju laikā socioloģijai bija atvēlēta praktiska loma, tā arī tā tika dēvēta *lietišķā socioloģija*, tā bija zinātne, kuras uzdevums ir dažādu realitātes fenomenu izmērīšana, iegūto rezultātu interpretēšana vairs nebija socioloģijas kompetence. Tāpēc arī, piemēram, 60-os gados uzsākto radio auditorijas pētījumu⁸ rezultāti palika radio, laikam arī partijas, “iekšējai lietošanai”, līdz pat šādi praktiski socioloģiski plašsaziņas līdzekļu pētījumi (kas pamatā bija orientēti uz konkrētu raidījumu auditorijas lieluma un sociāli-demogrāfisko rādītāju noskaidrošanu) faktiski tika pārtraukti 80-to vidū, lai 90-os pārietu socioloģisku un mārketinga privātfirmu biznesa laukā.

Uz vājo mūzikas pētniecības nozares attīstību un starpdisciplināro komunikāciju, kas ir jo īpaši svarīga tieši šāda, pēc būtības “daudznozaru”, fenomena izpētē kāda ir mūzika, norāda tas, ka savstarpējās citēšanas un atsauču lietošanu gadījumi ir reti. Liekas, ka vienīgais “ievērotais” darbs ir “*Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā.*” (Tisenkopfs, Ābolīņa, Mieziņa 1995) Mūzikas pētnieku pasaules izkliedētību un pat ignoranci lieku reizi parāda diskusijas pēc D.Bulas grāmatas iznākšanas, kuras nebija, tāpat kā recenzijas, turpinot bēdīgo Latvijas sociālo zinātņu tradīciju.

---

⁸ 1965.gada 7.janvārī LPSR MP Radioraidījumu un televīzijas komiteja izdod lēmumu “Par darbu ar radioklausītājiem - par konferenču, aptauju organizēšanu”. 1966.g. 1.jūlijā Latvijas radio tiek dibināta socioloģisko pētījumu grupu (vēlāk redakcija), par kuras vadītāju ieceļ Ritu Kveldi. Kopumā R.Kveldes veiktajās radioklausītāju un TV skatītāju aptaujās (1963. – 1971.) piedalījušies vairāk kā 8000 respondentu. (Kvelde 1971:14)

3. Pētījuma metodoloģija

Pētījumā “Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē” mēs iesaistījām Latvijas iedzīvotājus un ekspertus, to skaitā svētku organizatorus, muzikologus, pašdarbības kolektīvu dalībniekus un reģionālos kultūras dzīves organizētājus, diriģentus, mūziķus, koristus, skolēnus, vietējo pašvaldību vadītājus, sociālo zinātņu pārstāvjus. Viņu viedokļu noskaidrošanai mēs izmantojām šādas metodes:

Iedzīvotāju aptauja

Pētījuma ietvaros tika veikta socioloģiska iedzīvotāju aptauja (aptauja tikai veikta izmantojot LU Filozofijas un Socioloģijas institūta intervētāju tīklu, Ilzes Koroļevas vadībā). Iedzīvotāji tika aptaujāti pēc vienotas anketas, kas sastāvēja no vairākiem jautājumu blokiem. Šajos blokos ietvērām sociāli-politisko, nacionālo, māksliniecisko, kopienas lomas un brīvprātības aspektus (skat pielikumā). Kopā tika aptaujāti 1000 Latvijas iedzīvotāji, no kuriem:

Tabula. Nr. 1 Iedzīvotāju aptaujas respondentu struktūra

Dzimums		Vecums				Tautība			
sievietes	vīrieši	<25	26–40	41–60	61–85	latvieši	krievi	citi	
%	595	405	20	30	31	19	656	276	68

Ekspertu intervijas

Pētījumā mēs intervējām 30 dažādus ekspertus:

- Diriģentus
- Dziesmu svētku organizatorus
- Pašvaldību pārstāvjus
- Kultūras dzīves organizatorus
- Pētniekus

Fokusgrupu diskusijas

Kopā pētījumā mēs veicām piecas diskusijas.

- Cēsainē trīs diskusijas - ar kora dalībniekiem, ar vecāko un jaunāko klašu skolēniem;
- Tumē vienu diskusiju, kurā piedalījās kora dalībnieki;
- Rīgā – diskusiju ar jauniešiem, kora dalībniekiem.

Statistikas datu analīze

Empīriskos datus mēs analizējam, ņemot vērā arī statistikas datus, ieskaitot TMC Stratēģijas un informācijas daļas statistikas datus no “Pārskata par tautas mākslas kolektīviem un kultūras namu, tautas namu, kultūras centru darbību 2001.gadā” (Rīga, 2002)

Lauka darbs reģionos.

Lauka darba vietas izvēlējamies, konsultējoties ar TMC Stratēģijas un informācijas daļas vadītāju Zaigu Sneibi un vecāko referenti kora mūzikas jautājumos Airu Birziņu.

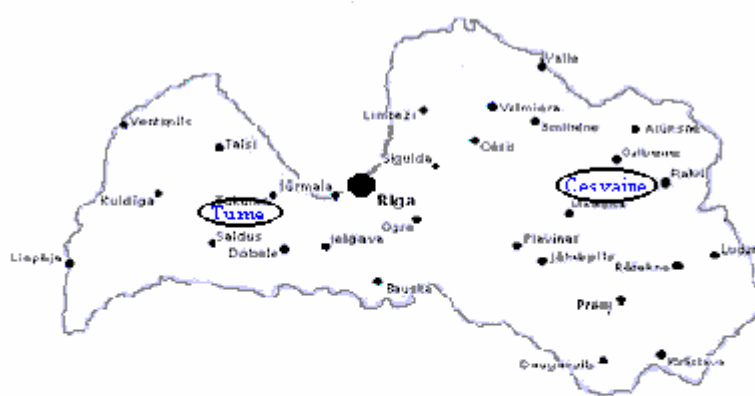
Tā kā lauka darbu reģionos bija paredzēts veikt divās apdzīvotās vietās Latvijā, izvēle tika izdarīta pēc šādiem kritērijiem:

1. Vienai no šīm lauka darba vietām vajadzēja būt mazpilsētai un otrai - pagastam
2. Vienai lauka darba vietai bija jāizceļas ar aktivitātēm tautas mākslas sfērā citu pilsētu vidū.

Balstoties uz šiem kritērijiem, lauka darbam mēs izvēlējāmies Tumes pagastu, kurā ir pieci tautas mākslas kolektīvi un Cesvaines pilsētu, kurā ir seši kolektīvi. Šīs apdzīvotās vietas atrodas dažādos reģionos. (skat. att. Nr. 2)

Lauka darbs ietvaros mēs veicām 10 intervijas ar vietējiem ekspertiem un trīs diskusijas: ar kora dalībniekiem, jaunāko un vecāko klašu skolēniem Cesvainē. Savukārt, Tumē veicām sešas intervijas un vienu diskusiju ar kora dalībniekiem.

Attēls Nr. 2

4. Dziesmu svētku loma un nozīme sabiedrībā. Iedzīvotāju piedalīšanās Dziesmu svētkos

Uz jautājumu: “Vai jūs zināt, kas ir Dziesmu un deju svētki?” 97% no 1000 aptaujātiem iedzīvotājiem atbildējuši “Jā” un tikai 1% atbildējuši “Nē” un 2% “Grūti atbildēt”. Šis atbildes liecina par to, ka Dziesmu svētki ir atpazīstami sabiedrībā it īpaši latviešu vidū, jo visi, tie, kas nezina, kas ir Dziesmu svētki, bija cittautieši. No latviešiem tikai 6 cilvēkiem bija grūti atbildēt uz šo jautājumu.

Tomēr cilvēku zināšanas par Dziesmu svētkiem vēl nenorāda uz to popularitāti sabiedrībā. Lai noskaidrotu, cik lielā mērā cilvēki apzinās Dziesmu svētku pastāvēšanu, bet arī piedalās tajos, aptaujā tika uzdoti jautājumi: “Vai Jūs esat piedalījies vai apmeklējis Dziesmu svētkus?” Tā 37% aptaujāto atbildēja, ka nav ne piedalījušies, ne apmeklējuši Dziesmu svētkus; 30% - ir piedalījušies Dziesmu svētkos kā dalībnieki, tas ir dziedātāji, dejojāji vai orķestranti; 49% - ir apmeklējuši Dziesmu svētku pasākumus kā apmeklētāji; 57% - skatījušies pa televizoru un 18% aptaujāto ir klausījušies radio pārraides. No iegūtam atbildēm var secināt, ka visvairāk cilvēku skatās Dziesmu svētkus pa televizoru, aktīva piedalīšanās vai tieša apmeklēšana ir mazāk izplatīta.

Apskatot sakarības starp aptaujāto dzimumu, tautību, dzīves vietu, nodarbošanos, ienākumiem u.t.t. Var izdarīt sekojošus secinājumus.

Visvairāk Dziesmu svētkos piedalās sievietes, no visām aptaujātām sievietēm 37,1% atbildēja, ka ir piedalījušas Dziesmu svētkos kā dalībnieces, no vīriešiem šādu atbildi sniedz tikai 19,5%. Visvairāk (33,7%) no dalībniekiem ir vecumā līdz 25 gadiem, tomēr pārējo vecumgrupu atbildes bija līdzīgas, tas ir vidēji ap 30% aptaujāto katrā vecumgrupā ir piedalījušies Dziesmu svētkos kā dalībnieki. Apskatot tautības un piedalīšanās Dziesmu svētku saistību var secināt, ka visvairāk kā dalībnieki parādās latvieši (38,1%), vismazāk krievi (11,6%), no citu tautību pārstāvjiem Dziesmu svētkos ir piedalījušies 26,5%. Vismazāk cilvēku piedalās no Rīgas (26%) un citām lielām pilsētām (19,9%), tomēr cilvēki no lauku apdzīvotām vietām, ciematiem, pagastiem aktīvi piedalās Dziesmu svētkos Visaktīvāk cilvēki piedalās no rajonu centriem (41%) un pilsētciemiem (42,3%). Pat cilvēku aktivitāte nelielos ciemos un laukos ir lielāka par aktivitāte lielajās pilsētās, tā 34,4% lauku iedzīvotāju atbildēja, ka viņi ir piedalījušies Dziesmu svētkos kā dalībnieki. Visaktīvāk Dziesmu svētkos piedalās aptaujātie cilvēki no Vidzemes (36,1%) un Zemgales (36,3%) reģioniem, otrajā vietā ir Kurzemes reģions – 31,7%. Vispasīvākie ir Rīga (26%) un Latgales (21,9%) reģions. Piedalīšanās Dziesmu svētkos kā dalībniekiem pieaug proporcionāli cilvēka izglītībai. Tā visvairāk piedalās cilvēki ar augstāko izglītību (37,2%) un vismazāk ar pamata izglītību (22,8%). Aktīvi Dziesmu svētkos piedalās skolēni un studenti (36,8%). Nav novērojama saistība ar to, vai cilvēks strādā algotu darbu, vai arī nē. Nav arī lielas saistības ar ienākumiem. Nedaudz mazāk piedalās cilvēki ar zemiem ienākumiem, zemākiem par 80 latiem (26,6%), tomēr cilvēki ar augstākiem ienākumiem piedalās gandrīz tik pat daudz, tas ir vidēji 30% aptaujāto. Interesanta šķiet sakarība starp dalību Dziesmu svētkos un sociālo šķiru, pie kuras indivīds sevi pieskaita. Tā 55,2% no aptaujātiem, kas pieskaita sevi pie augstākās vidusšķiras ir piedalījušies Dziesmu svētkos kā dalībnieki, no aptaujātiem, kas sevi pieskaita pie vidusšķiras to ir darījuši tikai 30,8%, bet no tiem, kas redz sevi kā zemākas strādnieku šķiras pārstāvjus – 27%

Tālāk tiks analizētu *Dziesmu svētku apmeklēšana skatītāja statusā*. Arī šeit sievietes ir aktīvāks par vīriešiem. Tā 55,8% no aptaujātām sievietēm ir apmeklējušas Dziesmu svētkus un tikai 40% no aptaujātiem vīriešiem. Visaktīvākie Dziesmu svētku apmeklētāji ir cilvēki vecumā no 41 līdz 60 gadiem (57,4%), kā arī tie, kas ir vecāki par 60 gadiem. Vismazāk aktīvie ir jaunieši līdz 25 gadiem (34,7%). Arī te visvairāk Dziesmu svētkus apmeklē latvieši (55,2%), bet vismazāk krievi (37%). Visaktīvāk Dziesmu svētkus apmeklē rīdzinieki (58,6%), no pārējām apdzīvotām

vietām aptaujātie cilvēki arī ir salīdzinoši aktīvi, tā vidēji 48% apmeklēja Dziesmu svētkus. Te parādās arī sakarība starp iedzīvotāju izglītību un Dziesmu svētku apmeklēšanu, līdzīgi kā gadījumā ar dalību Dziesmu svētkos. Visaktīvāk Dziesmu svētkus apmeklēja cilvēki ar augstāko izglītību (61,2%) un vismazāk ar vidējo (47,8%) un pamata (40,7%) izglītību. Pretēji piedalīšanos Dziesmu svētkos, tos apmeklēja vismazāk skolēnu un studentu, tikai 36,8%, salīdzinot, piemēram ar pensionāriem – 54,8%. Arī te cilvēku izvēlēta sociālā šķira ir saistīta ar Dziesmu svētku apmeklējumu. 58,6 cilvēku, kas pieskaita sevi pie augstākās vidusšķiras, apmeklēja Dziesmu svētkus, to dara 48,2% vidusšķiras pārstāvju un 49,1% cilvēku, kas sevi pieskaita pie zemākās strādnieku šķiras. Cilvēku ienākumi arī te lielā mērā neietekmēja Dziesmu svētku apmeklēšanu.

Interesants secinājums Nr.1

Saskaņā ar aptaujas datiem Dziesmu svētkos kā dalībnieki visaktīvāk piedalās cilvēki vecumā līdz 25 gadiem, skolēni un studenti. Tomēr šī pati grupa, jaunieši līdz 25 gadiem, skolēni un studenti, vismazāk apmeklēja Dziesmu svētkus apmeklēja vismazāk. Kā var secināt, jaunieši izvēlās aktīvu piedalīšanos, nevis pasīvu vērošanu. Šos pašus secinājumus varēja izdarīt arī analizējot datus iegūtos fokusgrupu diskusijās ar jauniešiem un skolēniem. Tie, kas ir piedalījušies bija sajūsmināti un apgalvoja, ka noteikti grib piedalīties vēl. Savukārt, tie, kuri nekad nav piedalījušies Dziesmu svētkos, pat apšaubīja to kopības sajūtu, par kuru viņu vienaudži tā jūsmoja. Tāpēc ir ļoti svarīgi iesaistīt jauniešu pašdarbībā, lai dotu viņiem iespēju piedalīties Dziesmu svētkos, lai tos pilnīgāk izjustu un izprastu un tādējādi, lai jaunākā paaudze varētu turpināt uzturēt Dziesmu svētkus.

Interesants secinājums Nr.2

Analizējot aptaujas datus, ir atklājusies vēl viena interesanta sakarība starp piedalīšanos Dziesmu svētkos un to apmeklēšanu un respondentu izvēlēto sociālo šķiru. Jo augstākā bija sociālā šķira, pie kuras indivīds sevi pieskaitīja, jo aktīvāk viņš vai viņa piedalījās Dziesmu svētkos un apmeklēja tos. Šī sakarība nevar būt izskaidrojama ar cilvēku ienākumiem, jo aptaujas dati neuzrāda lielu saistību starp cilvēku ienākumiem, kā arī to faktu, vai aptaujātie strādā algotu darbu vai nē un piedalīšanos Dziesmu svētkos vai to apmeklēšanu. Visdrīzāk šī sakarība var būt izskaidrojama ar Dziesmu svētku prestižu sabiedrībā. Bieži vien cilvēki saista kultūru, intelektuālo darbību ar augstu šķirisko statusu.

Apskatot to indivīdu atbildes, kas apgalvoja, ka viņi skatās Dziesmu svētkus pa televizoru, te parādās sekojoša sakarība. Visbiežāk pa televizoru skatās Dziesmu svētkus cilvēki no mazāk apdzīvotām vietām (vidēji 65%), kas savukārt vismazāk apmeklēja Dziesmu svētkus. Attiecīgi rīdnieki visvairāk apmeklēja Dziesmu svētkus (58,6%) un vismazāk skatās tos pa televizoru (48%).

Tabulā Nr. 1 attēlo datus, kas attiecas uz cilvēku piedalīšanos kādos noteiktos Dziesmu svētkos vai arī citos dziesmu un deju festivālos.

Ja Jūs esat piedalījies(-usies) vai apmeklējis(-usi) Dziesmu svētkus, nosauciet, lūdzu, kādus konkrēti? (n= 632)

Tabula nr. 1 Piedalīšanās kādos noteiktos Dziesmu svētkos vai arī citos dziesmu un deju festivālos

	Nav apmeklējis, piedalījies	Esmu piedalījies	Esmu apmeklējis	Apmeklējis/ piedalījies	Grūti pateikt, neatceros
a. Vispārējos latviešu Dziesmu un deju svētkus	27	23	42	7	1
b. Rajonu Dziesmu svētkus	52	22	20	4	1
c. Novadu, reģionālos Dziesmu un deju svētkus	70	15	12	1	2
d. Skolēnu, jauniešu Dziesmu un deju svētkus	54	23	21	2	0.3
e. Studentu Dziesmu un deju svētkus	89	4	6	.3	1
f. Ziemeļvalstu Dziesmu un deju svētkus	94	2	3	0	1
g. Trimdas, klaida latviešu Dziesmu un deju svētkus	98	0	2	0	1
h. Rīgas 800 gadu Dziesmu svētkus	58	6	35	0.3	0.2
i. Folkloras festivālu “Baltica”	87	2	10	0.2	0.8
j. Deju festivālu “Sudmalīnas”	91	2	6	0	1
k. Jauniešu festivālu “Zelta kamoliņš”	97	1	1	0	1
l. “Latvijas Vainags”	98	0.3	0.6	0	1

Kā var redzēt no tabulā apskatītiem datiem, vispopulārākie ir Vispārējie latviešu Dziesmu un deju svētki, kā arī Rīga 800 Dziesmu svētki. Populāri ir arī rajonu, novadu, reģionālie Dziesmu un deju svētki, kā arī skolēnu Dziesmu un deju svētki.

Aptaujātie cilvēki uz jautājumu: “*Cik Jums bija apmēram gadu, kad Jūs pirmo reizi apmeklējāt Dziesmu svētkus?*” sniedza visdažādākās atbildes. Minimālais nosauktais vecums bija 7 gadi, bet maksimālais 70 gadi. Visbiežāk minētais vecums bija 12 gadi, bet vidējais vecums - 17,9. Līdz 10 gadu vecumam Dziesmu svētkus pirmo reizi bija apmeklējuši 19% aptaujāto, līdz 20 gadu vecumam – jau 77%, līdz 30 gadiem – 92%, bet līdz 40 - 98% no tiem, kas atbildēja uz jautājumu. 17% aptaujāto nevarēja atcerēties, kad viņi pirmo reizi apmeklēja Dziesmu svētkus.

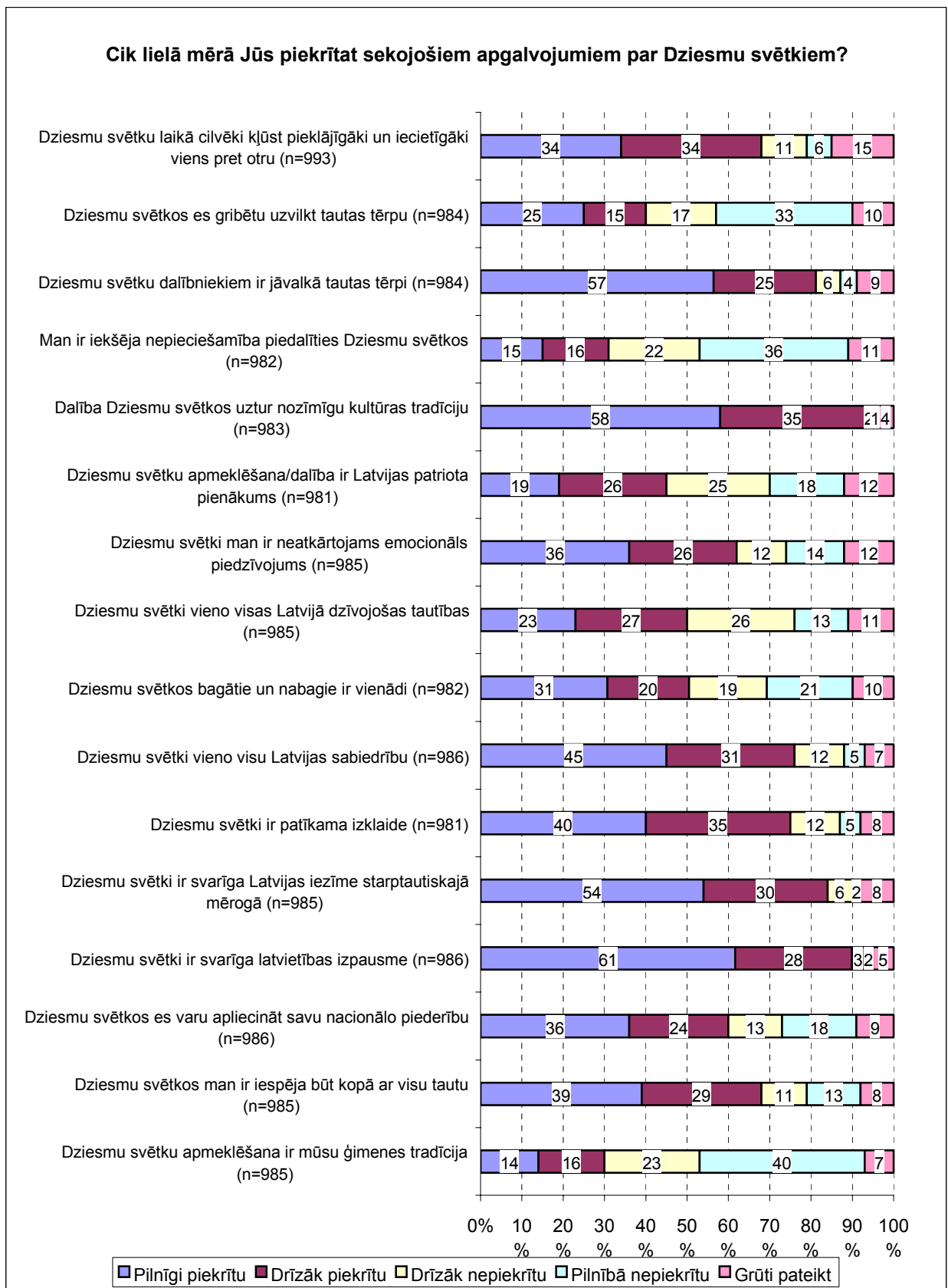
Respondentiem bija piedāvāts atbildēt arī uz jautājumu: “*Kuri bija pēdējie Dziesmu svētki, kuros viņi piedalījās vai apmeklēja un kad tie notika?*” Aptaujātie visbiežāk minēja Vispārējos Dziesmu un deju svētkus, kuros tie gan piedalījās (39%), gan apmeklēja (28%). Daļēnīki nosauca vēl rajona Dziesmu un deju svētkus (13%), skolēnu Dziesmu un deju svētkus (15%), kā arī Rīga 800 Dziesmu svētkus (13%). Apmeklētāji minēja vēl Rīga 800 Dziesmu svētkus (41%) un rajona Dziesmu un deju svētkus (11%). Daļēnīki minēja gadus sākot no 1932 līdz 2002, bet apmeklētāji sākot no 1948. līdz 2002.

Aptaujātie cilvēki aprakstīja arī *Dziesmu svētku notikumu vai norisi, kas viņiem visspilgtāk palikusi atmiņā*. 42,3% atcerējās kādu no Dziesmu svētku sastāvdaļām. Tā 10% aptaujāto kā spilgtāko notikumu minēja noslēguma koncertu, 9% - gājieni, 9% - patika visi svētki paši par sevi, 7,5% - ugunošana, tika minēta arī atklāšana, ugunskuri, dejas, aktieru uzstāšanās, pūtēju orķestra priekšnesums, dzejas lasījumi. 9% cilvēku spilgtākais notikums bija tieši viņu vai apkārtējo emocijas. Aptaujātie runāja par kopības sajūtu (3%), patīkamām emocijām un jautrību (3%), savīļojumu (2%) un draudzīgu atmosfēru (1%). 9,2% gadījumu cilvēki atcerējās kādu notikumu,

kas vairāk saistās ar dalībnieku dzīvi. 4% vienkārši rakstīja, ka jauki būt dalībniekam. Tika minēts arī ceļš mājup, gatavošanās svētkiem, dziesmu kari, iespēja braukt pa brīvu sabiedriskajā transportā. Bet minēja arī negatīvus notikumus, tādus kā saindēšanos vai problēmas ar pārtiku, sprādzienu uz skatuves, vai arī to, ka kolektīvs slikti uzstājās. Dziesmu svētku laikā 8,2% respondentu visspilgtāk atmiņā palicis arī kaut kas, kas saistīts ar Dziesmu svētku repertuāru, māksliniecisko daļu vai kādām noteiktām dziesmām. 21,6% aptaujāto atcerējās kādus konkrētus Dziesmu svētkus. Visvairāk cilvēku (19%) atzīmēja tieši Rīga 800 Dziesmu svētkus. Bija arī citas atbildes, tā 3% patika tautastērpi, 2% laika apstākļi, 2% radu un paziņu piedalīšanās u.t.t. (atbilžu sīkāko sadalījumu sk. pielikumā, 9 jautājums)

Uz jautājumu: *“Vai Jums Dziesmu svētku pasākumos ir bijuši kādi nepatīkami iespaidi vai vērojumi?”* Negatīvu iespaidu nav bijis 68% respondentu Kopā negatīvus iespaidus nosaukuši 11% aptaujāto. Pārējie Dziesmu svētkus nav apmeklējuši vai skatījušies tos pa TV. Kā negatīvus momentus Dziesmu svētku laikā visvairāk cilvēku minēja alkohola lietošanu, kā arī sliktus laika apstākļus. Tika minēta arī sliktā dalībnieku uzvedība koncertu laikā. Kā citus nepatīkamus momentus aptaujātie minēja pārsvarā problēmas, kas ir saistītas ar Dziesmu svētku organizatorisko pusi. Cilvēki runāja par garām rindām, lielu burzmu, sliktu barošanu, atkritumu tvertņu trūkumu, nesakārtotu sabiedriskā transporta kustību, garām rindām pie WC. Daži dziesmu svētku apmeklētāji bija neapmierināti ar Dziesmu svētku pārāk lielu komercializāciju un pataisīšanu pa gadatirgu. (atbilžu sīkāko sadalījumu sk. Pielikumā, 10. jautājums)

Grafiks nr. 1 Apgalvojumi par Dziesmu svētkiem

Aptaujātajiem bija piedāvāts novērtēt dažādus apgalvojumus par Dziesmu svētkiem. Atbildes ir apkopotas tabulā Nr. 2. Kā var secināt, summējot pilnīgi piekrītu un drīzāk piekrītu

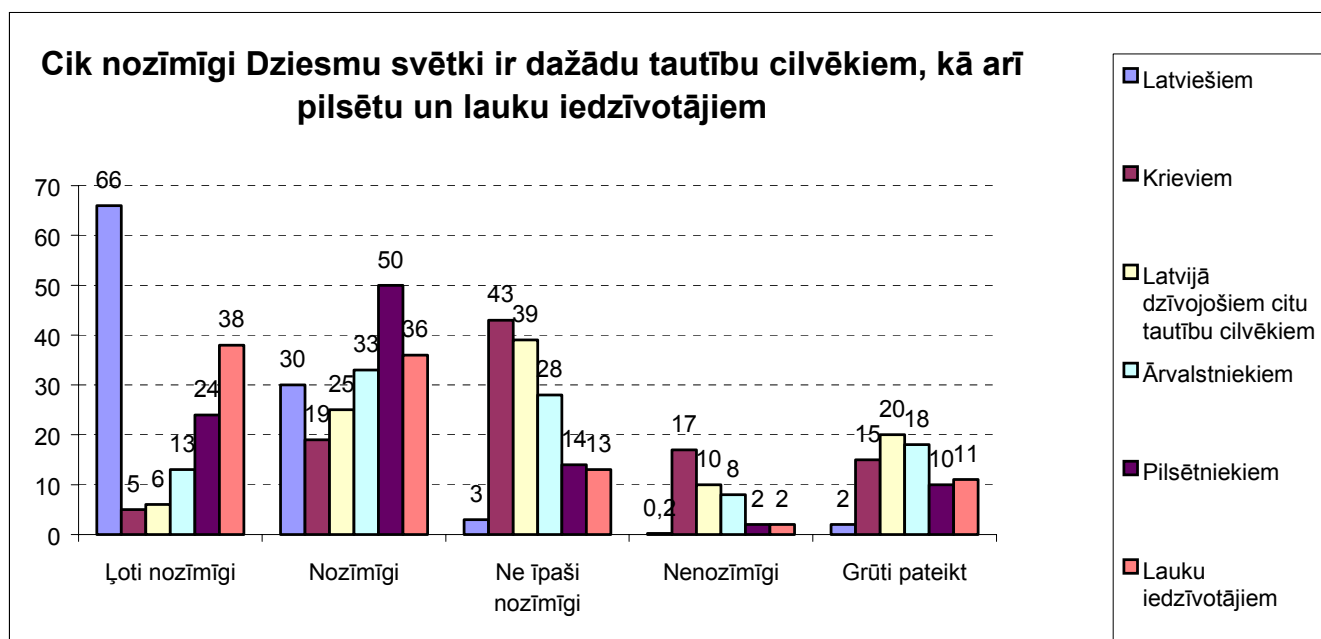

atbildes, visvairāk cilvēku (93%) piekrīt apgalvojumam, ka Dziesmu svētki uztur nozīmīgu kultūras tradīciju. Analizējot visus apgalvojumus kopā, var izteikt sekojošus pieņēmumus. Tātad Dziesmu svētki tiek apskatīti kā svarīga kultūras tradīcija (92%), kurā izpaužas latvietība (89%) un lai to pasvītrotu dalībniekiem ir jāvalkā tautastērpi (82%), un kas ir arī svarīga Latvijas iezīme starptautiskajā mērogā (84%). Tomēr kaut arī cilvēki piekrīt, ka Dziesmu svētki ir svarīgi salīdzinoši maz cilvēku uzskata tos, par savu ģimenes tradīciju (30%) un ne visi cilvēki arī paši gribētu uzvilkt tautas tērpu Dziesmu svētku laikā (40%). Līdzīgi tikai 45% aptaujāto uzskata, ka piedalīšanās svētkos ir Latvijas patriota pienākums un tikai 31% uzskata, ka viņiem ir iekšēja nepieciešamība piedalīties Dziesmu svētkos. Lielāks cilvēku daudzums (60%) uzskata, ka viņi Dziesmu svētku laikā var apliecināt savu nacionālo piederību. Vairāk nekā puse no respondentiem piekrīt, ka Dziesmu svētki ir neatkarojams emocionāls piedzīvojums (62%) un vēl vairāk – 74% - ka tie ir patīkama izklaide.

Apskatot sabiedrības integrāciju un Dziesmu svētku saistību visvairāk cilvēku (68%) piekrīt, ka Dziesmu svētku laikā viņiem ir iespēja būt kopā ar visu tautu. Salīdzinoši daudz cilvēku (76%) uzskata arī, ka Dziesmu svētki vieno visu Latvijas sabiedrību. Tomēr ir interesants tas fakts, ka, neskatoties uz to, ka it kā daudz cilvēku piekrīt, ka Dziesmu svētki vieno visu tautu un Latvijas sabiedrību, mazāk cilvēku piekrīt, par diviem sabiedrības vienotības elementiem sociālo un etnisko. Tā tikai 50% aptaujāto piekrīt apgalvojumam, ka Dziesmu svētki vieno visas Latvijā dzīvojošas tautības, un 51%, ka Dziesmu svētku laikā bagātie un nabie ir vienādi. Vairāk cilvēku (68%) piekrīt apgalvojumam, ka Dziesmu svētku laikā cilvēki kļūst iecietīgāki un pieklājīgāki viens pret otru. Tas ļauj secināt, ka Dziesmu svētki visdrīzāk vieno latviešus kā tautu un nevis visu Latvijas tautu vai sabiedrību.

Šo pieņēmumu vēlreiz apstiprina cilvēku atbildes uz jautājumu par Dziesmu svētku nozīmi dažādu tautību cilvēkiem. (skat. grafiku Nr. 2)

Grafiks nr. 2 Dziesmu svētku nozīmīgums dažādām sociālajām grupām

Kā var redzēt, aptaujātie uzskatīja, ka vislielākā nozīme Dziesmu svētkiem ir latviešiem un vismazākā krieviem. Sīkāk šis jautājums tiks apskatīts nodaļā par nacionālo identitāti un sabiedrības integrāciju.

No šīs pašas tabulas var secināt, ka Dziesmu svētku nozīmība lauku un pilsētu iedzīvotājiem, pēc respondentu domām īpaši neatšķiras.

Piedalīšanās Dziesmu svētkos- gan kā tautas mākslas kolektīvu dalībniekiem, gan kā svētku apmeklētājiem- ir nozīmīgs Latvijas iedzīvotāju, īpaši jau latviešu dzīvesveida komponents: “Dziesmu svētki latviešiem ir neatliekama dzīves sastāvdaļa” (kultūras nama vadītāja) Šie cilvēki notikumu uztver kā pašu par sevi saprotamu lietu un nepieļauj iespēju, ka varētu nepiedalīties.

Pastāv dažādas dalības formas un pieredzes Dziesmu svētkos. Latvijas iedzīvotāji tajos var piedalīties gan kā skatītāji, gan kā priekšnesuma sniedzēji. Tātad arī Dziesmu svētku lomu un nozīmi var skatīt divos aspektos. Pirmkārt, runājot par to vispārēju nozīmi visas Latvijas kontekstā un, otrkārt, skatot Dziesmu svētku kustību no dalībnieku pieredzes viedokļa. Tās ir divas dažādas pieredzes - vieni (apmeklētāji) redz tikai sniegumu, ko otri (dalībnieki) ir gatavojuši vairākus gadus. Kolektīvu dalībnieki ir pieredzējuši to, kas neietilpst apmeklētāju pieredzēs. Proti, arī Dziesmu svētku praktisko pusi- ikdienas gatavošanās, mēģinājumus, dažādas grūtības. Tikai retais pasākuma apmeklētājs zina, cik daudz pūļu ir jāiegulda, lai radītu šo pasākumu: *"Skatītāji atnāk un saņem, bet dalībnieki gatavojas gan dot, gan saņemt."* (k/n māksliniecišķās daļas vad.) Nav tā, ka kolektīvu dalībnieki piedalās tikai tāpēc, lai sniegtu skatītājiem priekšnesumu. Svētku pasākumā, pēc vairāku ekspertu un diskusijas dalībnieku domām, tieši kolektīvu dalībnieki iegūst visvairāk. Tie, kuri vienu vai daudzas reizes ir atradušies uz estrādes, vairs negrib no šīs vietas atsacīties: *"Lielākas emocijas ir dziedāt. Kopības izjūta ir tikai uz estrādes. Vienreiz biju arī skatītāju rindās. No malas [skatītāju rindās], ne pārāk labi jūtos. Nekad mūžā neiešu skatītājos!"* (kora vadītāja) Līdzīgi domā arī diskusiju dalībnieki, arī viņi uzver sajūtu atšķirību pasākumā *"Skatītājs nevar just, ko dalībnieks jūt."*

Dziesmu svētku lomu sabiedrībā var skatīt tātad no dažādu aģentu puses: pašdarbnieku, skatītāju, organizētāju, diriģentu u.t.t. Tālākajās nodaļās tam tiks pievērsta uzmanība.

Cilvēki intervijās un fokusgrupu diskusijās uzsvēra arī, ka Dziesmu svētkiem ir vairāki aspekti, kas ir svarīgi. Tā vien sievietē teica: *"Neiet cilvēki, lai tika gūtu muzikālo, estētisko, tas ir kaut kas vairāk, tie ir tautas svētki"*. (pagasta priekšsēdētāja) Te jau parādās divi Dziesmu svētku aspekti māksliniecišķais, estētiskais, muzikālais un sociālais, integrācijas, kopības aspekts. Cita eksperte teica: *"Mums latviešiem Dziesmu svētki ir vajadzīgi tā kā dzert vai ēst."* Te izpaužas etniskās latviešu identitātes saistība ar Dziesmu svētkiem. Kā ceturto Dziesmu svētku aspektu var minēt cilvēku brīvprātīgo iesaistīšanos pašdarbībā, mazo kopienu organizēšanu, uz ko galvenokārt balstās arī paši Dziesmu svētki.

Šie Dziesmu svētku aspekti un funkcijas ir atkarīgas arī no sociāli politiskās situācijas valstī. Mainoties politiskajiem režīmiem, mainās arī šo elementu proporcijas un saistības, kā arī prioritātes. Tomēr visos laikos un režīmos vienmēr bija vieta visiem Dziesmu svētku aspektiem, kas arī uzturēja Dziesmu svētku fenomenu.

Ir svarīgi atzīmēt arī to, ka Dziesmu svētkiem ļoti liels socializēšanas spēks, caur ko tie veic kultūrpolitisko ideālu atražošanu. Nozīmīgi arī ar to, ka dziesmu svētku procesā tieši iesaistīta liela nācijas daļa.

Šis bija neliels ieskats cilvēku domās un viedokļos par Dziesmu svētkiem. Tālāk katrā no nodaļām tiks apskatīti un analizēti Dziesmu svētku atsevišķie aspekti, tādi kā motivācija piedalīties pašdarbībā un Dziesmu svētkos, kā arī apmeklēt Dziesmu svētkus; kopienas un kopības aspekts pašdarbībā un Dziesmu svētkos; etniskā identitāte; Dziesmu svētku māksliniecišķais aspekts; un beidzot Dziesmu svētku sociāli politiskais aspekts un sabiedrības integrācija.

5. Brīvprātības princips. Motivācija

Motivācija

Raugoties uz motivāciju dažādos laikos, daļa no faktoriem ir palikuši nemainīgi. Pārskatāmības labad esam izveidojuši tabulu, kurā norādīti vairāki mainīgi un nemainīgi motivētāji.

Tabula nr. 2 Dziesmu svētku mainīgi un nemainīgi motivētāji

	sabiedrības (valsts) līmenis	kopienas (pašvaldības) līmenis	individuālais līmenis
Nemainīgie motivētāji	1. tradīcija vērtības 2. nacionālā identitāte 3. pienākums	1. pašdarbības tradīcija 2. kultūras dzīves vērtības 3. dalība kopienā, saviesīga dzīve	1. pašrealizēšanās 2. bagātināšanās 3. kopā būšana 4. ceļošana
Mainīgie motivētāji	1. pašdarbība kā pasūtījums vs. brīvprātība 2. organizēšana “no augšas”	1. atbalsts pašdarbībai 2. diriģenta ietekme 3. kultūras dzīves vadīšana	1. alternatīvas brīvā laika pavadīšanas iespējas

Motivācija valsts (sabiedriskā) līmenī

Līdzdalības motivācija zināmā mērā ir pakļauta sociāli politiskajai situācijai valstī. Tā gan tieši, gan netieši ietekmē dalību pašdarbībā, piedāvājot gan tiešus stimulus, gan palīdzot formulēt ar līdzdalību saistītās vērtības. Tisenkopfs, T., Āboltiņa, S., Miezīte (1995: 41) uzsvēr Dziesmu svētku divdomīgo dabu padomju laikā, vienlaikus pārstāvēt valsts pasūtījumu un nacionālās valsts veidošanas projektu. Tagad nacionālā valsts ir sasniegta vērtības ir mainījušas prioritāti.

Ļoti svarīgs faktors, kas veicina iedzīvotāju piedalīšanos tautas mākslā, ir morālās vērtības un vajadzības. Tiesa, morālās vērtības vairāk uzsvēra eksperti, skaidrojot Dziesmu svētku līdzdalību. Tā kā viena no vajadzībām un rakstura īpatnībām latviešiem esot nepieciešamība būt kopā un dziedāt, tas ir arī viens no svarīgākajiem motīviem, kas liek piedalīties pašdarbībā: *“latviešiem kopā būt ir nolemtība. Cietoksnis tautas mentalitātē - tā ir dziedāšana.”* (diriģents)

Cesvainiešu viedokļi nedaudz atšķīrās no Rīgas jauniešu un Tumes diskusijas dalībnieku paustajiem viedokļiem. Cesvainē kopā pulcēšanās, nevis vērtības, spēlē lielāku lomu koristu dzīvē. Savukārt Rīgas jauniešu diskusijā viens dalībnieks stāstīja, ka viņam nepatīk atrasties pūlī. Šajā diskusijā izskanēja arī doma, ka *“latvieši bieži vien ir attālinājušies, bet Dziesmu svētkos viņi satuvinās”*.

Vairāki eksperti atzina, ka līdzdalību Dziesmu svētkos latvieši izjūt kā pienākumu pret savu tautu: *“motivēt var arī apziņa, ka ir jāpiedalās”* (kultūras nama vadītājs). Savukārt kāda kora diriģente minēja, ka *“diriģents var apelēt arī pie cilvēka sirdsapziņas”*. Liela loma motivācijas stimulēšanā ir arī cilvēku nepieciešamība realizēt un attīstīt savas mākslinieciskās prasmes: *“Cilvēki grib arī paplašināt savu redzesloku”* (koriste). Eksperti atzīst, ka cilvēki vēlas realizēt savas prasmes, talantus, tāpēc pašdarbības kolektīvi nereti ir vienīgā iespēja kur to var izdarīt: *“Tā ir praktiskās realizācijas iespēja mazajiem koriem”* (kultūras darbiniece).

Aptaujātie eksperti atzina, ka arī kora diriģentam ir sava loma iedzīvotāju motivācijas veidošanā: *“Diriģentam ir jābūt piesaistīt dalībnieki, jo par dziedāšanu korī nevienam nemaksā. Diriģentam ir jānodrošina motivācija, jāradā situācija, lai cilvēkiem būtu vēlēšanās dziedāt.”* (J. Ustinovskis).

Runājot par lielajām vērtībām – nacionālo identitāti, tautu, vairāki dalībnieki atzīmēja, ka emocionāls pacēlums nevar būt katros Dziesmu svētkos. Turklāt nacionālās identitātes paušanai tagad ir arī citi ceļi.

Pašdarbnieki līdzdalību salīdzina ar darbu, saistot to ar darba ētiku. Tā viena no koristēm teica: *“Mēģinājumi ir nogurdinoši, bet ir arī kā atpūta. Kvalitatīva atpūta”*. Līdzīgi cilvēki stāstīja par Dziesmu svētkiem: *“Dziesmu svētki ir gan māksla, gan atpūta, gan darbs. Bet tas ir darbs, kas saistās ar prieku.”* (V. Liepiņa) Tā vēl vien koriste, runājot par Dziesmu svētkiem teica: *“Gatavojoties, tas ir intensīvs darbs, bet tas ļauj sevi realizēt, arī savu izturību pārbaudīt.”* (A. Āboltiņa) Kā var secināt gan pašdarbība, gan Dziesmu svētki tiek saistīti no vienas puses - ar smagu darbu, bet no otras – ar prieku un atpūtu. Cilvēki nāk uz mēģinājumiem arī, lai *“sevi bagātinātu, gūtu pozitīvas emocijas.”* (skolas direktore) Piedalīšanās pašdarbībā, attīsta cilvēku ne tikai fiziski, bet arī garīgi: *“dejošana attīsta fiziski, bet ne tikai. Tu ne tikai iemācies kustināt savus locekļus pareizās kombinācijās, bet arī domāt.”* (kolektīva vadītāja)

Laikam mainoties, mainās arī brīvākā laika pavadīšanas iespējas. Motivāciju sāk ietekmēt, pirmkārt, daudzās izklaides iespējas:

“Tagad visa pasaule ir vaļā. Dziesmu svētki vairs nav kaut kas īpašs. Cilvēks ir pārsātināts ar notikumiem.” (mākslinieciskās daļas vadītājs)

Padomju gados pašdarbībai kā brīvā laika aktivitātei bija maz konkurences. Pašdarbība arī padomju gados nebija tikai mēģinājumi un uzstāšanās. Līdztekus pašdarbībai notika saviesīga sabiedriskā dzīve. Arī tagad pašdarbība kalpo par bāzi citām aktivitātēm – izglītībai, ballītēm, ekskursijām. Tagad visas šīs lietas var iegūt arī nepastarpināti. Iespējams, tieši ierobežotu citu brīvā laika pavadīšanas iespēju dēļ laukos vairāk cilvēku nodarbojas ar pašdarbību, papildus iegūstot arī citas laika pavadīšanas iespējas.

Otrkārt, motivāciju ietekmē arī brīvā tirgus ekonomika, kas ir mainījusi daudzu cilvēku dzīvesveidu, darba ritmu un noslogotību:

“Tagad visi pelna naudu, strādā, ir mazāk brīva laika [pašdarbībai]. Tagad nāk, kas grib. Pārsvārā tie ir entuziasti.” (kora vadītājs)

Salīdzinot šodien ar padomju laikiem, dalībnieki secināja, ka agrāk viss tika noorganizēts “no augšas”, bet tagad viss ir atkarīgs no pašiem cilvēkiem, no to vēlmes kaut ko darīt. Kā stāstīja kormeistare:

“Tagad cilvēki dzied, tāpēc ka grib dziedāt. Un fakts ir tāds, ka cilvēku kolektīvos ir mazāk. Ne tāpēc ka mazāk gribētu piedalīties. Tagad laiks ir tāds. Daudziem vairāki darbi, steiga.”

Visaptverošs pasūtījums Dziesmu svētkiem ir zudis līdz ar totalitāro režīmu, līdz nesot svarīgu motivācijas sastāvdaļu. Ne velti muzikologs Valdis Muktupāvels atvērtu sabiedrību nosauca par draudu Dziesmu svētku sabiedrībai un vairāki eksperti un kustības dalībnieki aicināja pieņemt atsevišķu likumu par Dziesmu svētkiem. Arvien lielāks svars tiek likts uz pašdarbības kustību un līdzdalību, kas risinās kopienas līmenī – pagastos, pilsētās, lielpilsētu kolektīvos.

Kopienas līmenis un motivācija

Dziesmu svētku kustības divdomība padomju gados skatāma arī kopienas līmenī. No vienas puses tā bija slepena nacionālās identitātes apliecinātāja, bet no otras puses vietēju varas un saimniecisko struktūru atbalstīta aktivitāte. Gan Rīgas, gan reģionālie eksperti atzina, ka padomju varas laikā dalība tautas mākslas kolektīvos bieži vien bija **saimnieciski noteikta**:

“Agrāk pašdarbība daudzos gadījumos bija nopirkta - ja dziedāsi korī, dabūsi mašīnu, dzīvokli no darba devēja. Pastāvēja noteikumi.” (kora vadītājs).

Kontrastēta tagadnes motivācija ar motivāciju padomju gados, kad no Dzelzavas koristus uz mēģinājumiem veduši ar autobusu un par dziedāšanu maksāta alga:

“*[Tagad] nav augstākas motivācijas. Ja tas ir tikai pienākums un maz gandarījuma. Agrāk Dziesmu svētki bija mērķis. (..) Uz katra sirdsapziņas, gribi dziedī, tev nekas [par to] nebūs. ne tev maksās. Pilnīgi brīvi. (kora dalībniece)*”

Daudzi cilvēki bijuši spiesti piedalīties tautas mākslas kolektīvos, lai nenonāktu konfliktā ar darba devēju un iegūtu arī kādu materiālu labumu. Tiesa, vienlaikus līdzdalība veicināti arī ar pozitīviem faktoriem: padarot dalību pašdarbībā ērtu, saglabājot algu un atbrīvojot no darba mēģinājumu un koncertbraucieni laikā.

Taču brīvprātībai arī padomju gados bija svarīga nozīme:

“*Padomju laikos bieži vien piedalījās, tāpēc ka vajadzēja, nevis tāpēc ka pats gribēji. Ja piedalījies tev bija vairāk dažādu iespēju. Tomēr, cik saprotu no saviem vecākiem, viņi piedalījās, tāpēc ka gribēja.*” (kormeistare)

Par ekonomiskas dabas motivāciju vairāk runāja Cesvaines diskusijas dalībnieki. Iespējams tāpēc, ka šajā pilsētā savulaik atradās turīga padomju saimniecība, kas bagātīgi sponsorēja vietējos kolektīvus. Savukārt Latgales eksperti ekonomisku motivāciju neuzsvēra kā būtisku līdzdalības veicinātāju. Taču, salīdzinot motivāciju mūsdienās un padomju laikos, tika atzīts, ka:

“*mūsdienās vairs nevienu nespiež dziedāt korī. Drīzāk cilvēkus mēģina piesaistīt, rada saistošu vidi, lai cilvēks gribētu piedalīties.*” (J.Ustinovskis)

Padomju gadiem līdzīgi dalībnieku piesaistes mehānismi darbojas arī mūsdienās - kolektīviem ir iespējas braukt ekskursijās, studentiem par piedalīšanos koros ir iespējams iegūt papildus kredītpunktus studiju programmā. Tiesa, atšķirībā no padomju laikiem, saglabājušos atvieglojumus var izvēlēties neizmanto.

Ir mazinājies visa veida atbalsts pašdarbniekiem. Nacionālās vērtības kļuvušas par atklātu un dominējošu Dziesmu svētku sastāvdaļu. Līdzdalības motivācijai klāt nākušas jaunas iezīmes. Šo pieņēmumu apstiprina arī viens no diriģentiem - mūsdienās, kad latviešu nacionālā identitāte nav vairs tik apdraudēta, kopienām ir daudz citu uzdevumu, vienojot cilvēkus tādā jaunā vidē, kas mēģina nošķirt cilvēkus, padarīt tos par individuālistiem un egoistiem:

“*To es izjūtu pirmo reizi dzīvē, kad es biju latviešu Dziesmu svētkos Čikāgā ar kori. Es izjūtu, ko nozīmē šiem cilvēkiem, kas dzīvo rietumu kultūrā, pilnīgi nošķirti viens no otra, šie svētki idejas līmeni.*” (diriģents)

Vietējo tradīciju loma

Daudzi kora dalībnieki kā svarīgu motivācijas faktoru min vietējās pašdarbības tradīcijas. Pašdarbībai, īpaši dziedāšanai ir sava īpaša vietēja vērtība. Lielākā daļa dalībnieku atdzīst, ka viņiem vienkārši patīk dziedāt, necitējot ar dziedāšanu saistītas vērtības. Cesvaines koris pastāv jau 133 gadus. No 70 cilvēku sastāva padomju gados tas sarucis līdz 25-30 cilvēkiem.

Interesants novērojums Nr. 3

Tajā pašā laikā, korim ir stingra tagadnes dimensija. Neviens no dalībniekiem diskusijā nerunāja par kora kontinuitāti. Pat tad, kad vajadzēja noskaidrot, kurā gadā uzņemta 130 gadu jubilejas bilde, Anna zvanīja kora biedriem. Arī sazvanītā kolēģe precīzu gadu nevarēja pateikt un abas vienojās, ka tā varētu būt uzņemta pirms trīs gadiem. Laiks tika noteikts, skatoties uz kora sastāvu.

Tradīcijai ir arī tīri praktiska nozīme. Ja tā uzturēta, saglabājas pašdarbības infrastruktūra – tērpi, instrumenti. Tradīciju palīdz uzturēt diriģenti. No vienas puses tā ir kora kvalitāte, no otras – labvēlīga attieksme pret pašdarbniekiem un pašdarbību.

Individuālais līmenis un motivācija: patika dziedāt

Daļa koristu piebilst, ka dziedāšana tagad kļūst par individuālas izvēles lietu. Dziedot kopā, koristi izjūt vienotības sajūtu, garīgu piepildījumu, “izlādējas”. Kora dziedāšana ir atšķirīga, piemēram, no folkloras dziedāšanas, jo tā ir kolektīva. Kora sniegums ir atkarīgs no to individuālo

dalībnieku sadziedāšanās, līdz ar to katram dalībniekam ir svarīga nozīme kopumā. Kora dziedāšana ir metafora kopienas dzīvei.

Dažādi pavērsieni, notikumi indivīda dzīvē reizēm arī stimulē motivāciju piedalīties pašdarbībā. Tie var būt gan labvēlīgi pavērsieni, piemēram, laulības ar pašdarbnieku. Par iemeslu dalībai var būt arī cilvēkam nelabvēlīgas pārmaiņas: “*Gadās arī, ka sarežģījumi dzīvē var veicināt pašdarbības nepieciešamību.*” (kora vadītāji)

Raugoties dziļāk, patika dziedāt saistīta ar vairākiem faktoriem. Pirmkārt, minēta **pašizpaušme, sevis parādīšana citiem**:

“*Vide un atmosfēra radoša. Man bija galvenais atmosfēra. (..) Pašdarbība ir iespēja izpausties.*” (kora dalībnieks)

Laikmeta pārmaiņas bieži citētas kā pārbaudījums tiem cilvēkiem, kuri sevī nes kora dziedāšanas vērtības. Atņemot ārējos stimulus, motivācija kļūst par cilvēka iekšēju lietu:

“*[Uz kori] brauc tie cilvēki, kam dziesma vairāk par pienākumu, nepieciešamība.*” (dejojotājs)

Viena studentu kora dalībniiece savas izjūtas aprakstīja sekojoši: “Eju, lai izteiktu izdziedātu sevi. Pie mana dzīves režīma, tas ir veids kā savādāk izteikt sevi. Tādējādi es atpūšos un sakārtoju savas dzīves pārējas daļas. Pēc mēģinājuma var lidot mājās.” (koriste no Rīgas)

Otrkārt, pašdarbības kolektīvs ļauj satikt cilvēkus ne tikai vietējā kopienā, bet arī aiz tās robežām. Īpaši svarīgi tas ir gadījumos, kad cilvēkiem ikdienā ir maz šādu iespēju. Viena pašdarbības kolektīva vadītāja par pašdarbību teica tā: “*Pašdarbība papildus vienmuļai dzīvei ir patīkama lieta. Sevi var parādīt, citus redzēt. Cilvēki paliek īgni, ja viņiem ir tikai darbs un mājas. Te mēs gūstam emocionālo prieku, emocionālo pacēlumu, kas ļauj tālāk kādu laiku strādāt un darboties visās dzīves sfērās.*”

Interesanti, ka pēc aptaujas datiem tieši pilsētciematos dalība pašdarbībā ir divas reizes augstāka kā citur. Laukos un pilsētciematos vairāk cilvēku vēlas darboties pašdarbībā.

Pašdarbība lielā mērā sniedz arī atpūtas, izklaides iespējas. Dalībnieki, atbildot uz jautājumu “Kāpēc Jums ir svarīgi piedalīties mēģinājumos?”, atbildēja, ka “*tā ir relaksācija, atslēgšanās no vienveidības. Cilvēkam vajag dažādību.*” (vairāku kora dalībnieki)

Treškārt, dziedāšanu korī dalībnieki joprojām uzskata par **prestīžu nodarbošanos**. Korī neuzņem jebkuru dalībnieku. Ilze, jauna kora dalībniiece stāstīja, ka bažījies, vai viņu korī pieņems un pārbaudījumā ļoti uztraukusies, lai arī pati kādu laiku mācījusies mūzikas skolā un dziedājusi citā korī.

Ceturtkārt, dalība pašdarbībā ir arī cilvēku dzīves stils. Dziedāšanas un muzicēšanas prasme ir bieži saistīta ar **ģimeni**. Pūtēju orķestra vadītājs Oļģerts nācis no Iršu kolonijas. Viņa mamma spēlējusi ermoņikas, bet viņš pats kopā ar brāli sācis muzicēt no 14 gadu vecuma. Hermīne 1949 gadā atgriezoties no Latbirzes latviešu kolonijas Baltkrievijā, kā pirmo soli min kora meklēšanu, jo bez dziedāšanas neesot varējusi dzīvot. Kora dziedāšana atstāta tikai 2001. gadā, nodziedot korī turpat pusgadsimtu.

Taču dziedāšana korī ne vienmēr saistīta ar ģimeni. Korī cilvēki nāk dziedāt, meklējot **biedrošanos**:

“*Vērtības mainās. Darbs, hobijs. Un tu saliec visu pa plauktiņiem. Ja tajā sanāksnā [korī] nav liels apmeklējums, ir kopības gars. Paliek tie, kam nav citas iespējas [kā dziedāt korī].*” (Kora dalībnieks)

Dziedāšana korī vienmēr nenozīmē dziedāšanu arī mājās. Daļa kora dalībnieku atzina, ka mājās nedziedot pat svētkos. Skolai un mūzikas skolai tiek dots lielāks svars dziedāšanas prasmes veidošanā. Kā atzina Cesvaines domes priekšsēdētājs, Cesvainē mūzikas skolu apmeklē teju katrs trešais, ceturtais bērns. Savukārt skolēni koristi atzina, ka mammas ir tās, kas liek dziedāt korī.

Piektkārt, pašdarbība piedāvā ceļošanas iespējas. Viena jaunieta apgalvoja, ka dziedāšana korī svarīga “*ne tikai kā izteikšana. Es gribu piedzīvot kaut ko vēl. Ja es gribu sevi izteikt, es to gribu izdarīt pilnībā, arī kaut kur tikt.*” Daudziem šī ir vienīgā iespēja paceļot. Atšķirībā no padomju gadiem, lielu daļu līdzekļu par ceļojumu jāsamaksā pašiem. Vienā no aptaujātajiem korī dalībniekiem atzina, ka finansiālā dalība ir kolektīva un pēc katra iespējām. Svarīgi ir arī

pašvaldības piešķirtie līdzekļi. Kora dalībniece Anna atzina, ka koris ceļo arī tāpat, bez koncertdarbības. Saplānojot ceļojumus pa Latviju un visi braucot.

Ceļošanas iespēju veicina arī pieprasījums pēc kora vizītēm gan Latvijā, gan ārzemēs. Uzņemošā puse parasti sagādā apmešanās iespēju un cienastu, bet par ceļa izdevumiem jāmaksā pašam korim.

Daudzi savu piedalīšanos pašdarbības kolektīvā neiedomājas bez koncertiem vai braucieniem. Tā viena koriste no Rīgas savu dalību korī apskatīja divos periodos, atkarībā no tā, vai gaidāms koncerts:

“Mēs nevaram dziedāt tāpēc, lai dabūtu pīrāgu. Bet pagājušogad mēs pat nezinājām, vai mums būs tie koncerti. Un tad es piefiksēju, ka dažreiz tu ej un aizej [uz kori] pieraduma pēc. Tu nejūti, kāpēc to īsti dari, un ja vēl nesanāk, tā ir tāda dīvainā sajūta. Motivācija rodas no tā, ka būs kāds koncerts. Tu mobilizējies, kvalitāte ir augstāka, prasības ir augstākas. Tomēr varbūt nebūtu mobilizācija, ja nebūtu tas garlaicīgs rutīnas periods.”

Mēģinājumu un pašdarbības jēga, pēc pašdarbības kolektīvu dalībnieku domām, ir iemācīties dziesmas, pazīnēties, hobijs, panākumi, pamēģināt kaut ko jaunu, atklāt talantu, būt pārliecinātam par sevi. Mēģinājumos var sajūst kopību, cilvēki kļūst vienotāki. Kā stāstīja viena koriste fokusgrupu diskusijā: *“Mēģinājumi ir svarīgi, savādāk tu atpaliēc, nesāņem informāciju. Drošības sajūta par savām zināšanām.”* Citi stāstīja, ka mēģinājumos var iepazīt dalībniekus, diriģentus un kora sistēmu.

Dziesmu svētku loma pašdarbības motivācijā

Piedalīšanās Dziesmu svētkos gan intervijās, gan fokusgrupu diskusijās tika minēts kā iemesls cilvēku dalībai pašdarbībā, tomēr ne kā svarīgākais. Viena kora dalībnieki pat apgalvoja, ka *“ja nebūtu Dziesmu svētki, mēs paši tos izgudrotu”*.

Cilvēki piekrita, ka Dziesmu gadā nenoliedzami koros un citos pašdarbības kolektīvos ir dalībnieku pieplūdums: *“Dziesmu svētku gadā galvenais mērķis ir Dziesmu svētki. Mēs jau cīnāmies, briesmīgi cīnāmies, lai celtu sava pagasta slavu. Dziesmu svētku gadā ir vislielākais dalībnieku pieplūdums gan koros, gan deju kolektīvos. Citos gados mēs izdomājam citus pasākumus, lai piesaistītu cilvēkus.”* (kolektīva vadītāja).

Tomēr bija arī tādi koristi, kas apgalvoja, ka: *“lielāks gandarījums braukt uz kaut kādu konkursu, iegūt labu vietu, nevis Dziesmu svētki. Tad ir tāda motivācija tālāk dziedāt un labi dziedāt.”* Ļoti svarīgi ir dažādi braucieni, koncerti, kas ceļ kora reputāciju. Šajā ziņā ir svarīgas arī Dziesmu svētku skates, kurās kori var dabūt augstus punktus un apliecināt vai celt savu reputāciju. Par skatēm dalībnieki izteica pretrunīgas atsauksmes un tās dziļāk apskatītas nodaļā par Dziesmu svētku praktisko organizāciju.

Vairums kora tomēr nedzīvo no Dziesmu svētkiem līdz Dziesmu svētkiem, viņiem ir arī citi mērķi, viņi dara arī daudz ko citu. Kā teica viena kora dalībniece: *“Koriem vienmēr jābūt kaujas gatavībā. Ir svarīga gatavošanās. Ja nav kam gatavoties, tad, protams, nav jēgas. Bet tā gatavošanās nav jau tikai Dziesmu svētkiem, notiek braucieni uz ārzemēm, vietējie festivāli un svētki. Tik daudz kas svarīgs notiek šajos četros gados pa vidu. Svarīgas arī ir kora savstarpējās draudzības.”* Tā Dziesmu svētki varētu būt motivācija, kāpēc cilvēki sāk piedalīties pašdarbībā, bet tie noteikti nav galvenais mērķis.

Tomēr cilvēki redz arī citu saistību starp Dziesmu svētkiem un motivāciju piedalīties pašdarbībā. Daudzi uzskata, ka *“ja tu esi kaut reizi pabijis Dziesmu svētku estrādē, tad noteikti gribēsi braukt vēl, tu vēl ilgi to atcerēsies.”* Tādā veidā arī piedalīšanās pieredze Dziesmu svētkos var veicināt dalību pašdarbībā. Šis faktors ir aktuāls arī jauniešu un skolēnu skatījumā. Tā viena skolniece teica: *“Ja vienu reizi aizbrauc, tad visus 4 gadus cenšas, lai atkal nokļūtu. Tur taču draugi.”*

Dziesmu svētki ir arī biedrošanās. Tā viens no jauniešiem diskusijā stāstīja, ka svarīgākais Dziesmu svētkos ir *“savus vienaudžus satikt. Kopība. Liels tusiņš. Tā kultūras daļa nav tik svarīga. Dzīvošana visu nedēļu kopā ir svarīga.”* Līdzīgi saviesīgo daļu blakus oficiālajiem pasākumiem izcēla arī cita kora vidējās un vecākās paaudzes dalībnieki. Svarīga ir dzīvošana skolā

kopā, kopīga maizīšu ēšana un alus iedzeršana, kā arī savstarpējas izjokošanas un dejas. Tā pašas apdzīvotās vietas jaunākā paaudze atzina, ka vecajiem līdzīgai jautrībā viņi nevarot turēt. Tiesa, jautrības pakāpe esot atkarīga no katra konkrētā kora.

Daudzi skolēni, it īpaši puisi, diskusijā kā faktoru, kas ietekmē viņu vēlmi piedalīties Dziesmu svētkos minēja iespēju padzīvot prom no ģimenes. Kā teica viens puisis: *“Es gribu piedalīties Dziesmu svētkos, bet nevis tāpēc, lai dziedātu vai dejotu, bet gan padzīvotu nošķirti no savas ģimenes, tā teikt brīvā valā.”* Kā var secināt daudzi jaunākās paaudzes pārstāvji sajūsminās tieši par šo dzīvošanu. Bet tā arī ir tā saucama vienotības sajūta, tikai varbūt uz citiem pamatiem. Protams, jaunāko paaudzi aizrauj tieši šī iespēja kaut kur aizbraukt, dažādi pasākumi, koncerti, sadraudzības starp skolām. Kā teica skolas direktore: *“ja bērniem nedos uzstāties kaut kur citur kā tikai skatēs, viņi nedziedās.”*

Jaunieši un motivācija pašdarbībai

Runājot par tieši skolēnu un jauniešu iesaistīšanos pašdarbībā un arī to dalību Dziesmu svētkos, jāatzīmē tas, ka tradicionālajam dejām un dziesmām viņu dzīvē ir salīdzinoši maza nozīme, it īpaši puisi uzsvēra, ka *“tautas dejas nav priekš manis!”*, *“nav mans stils. Modernā mūzika labāk patīk. Jāpievēršas tam, kas patīk. Nevis tam, pret ko esi vienaldzīgs.”* Tajā pašā laikā viņi tomēr vēlas gan dejot, gan dziedāt. Protams, viņiem bieži vien nav laika, bet drīzāk, ka paši arī apgalvo, vēlmes. Bieži šī vēlme saistās arī ar to, ka viņiem nepatīk tik daudz pūlēties un ātri apnīk. Kā stāsta skolēnu kolektīvu vadītāja: *“Protams, bērni nesaprot, ka ir daudz jāstrādā un viņiem viss ātri apnīk”*. Skolēniem nepatīkot arī disciplīna, kurai ir jāpakļaujas, jaunieši esot izlaidīgāki. Viena skolniece iemeslu, kāpēc viņa nedzied korī, skaidroja: *“Pašai patīk dziedāt, bet korī ierobežo, kuras dziesmas ir jādzied, kad un cik ilgi.”*

Jauniešiem un skolēniem vajag pamudinājumu, lai viņi piedalās pašdarbībā. Domas par pamudinājuma stingrību dalījās. No vienas puses svarīga ir skolēnu piespiešana, lai viņi pagūtu pašdarbībai nepieciešamās prasmes. Neskatoties uz to, ka lielais vairums cilvēku piekrita, ka kādu piespiest dziedāt ir neproduktīvi, tomēr izskanēja arī viedoklis, ka

“pieminot vardarbību, var runāt par puisiem vairāk. Ir daudz tādu, kuriem negribas, bet viņiem ir talants. Pēc tam viņš to nenožēlos, aizbrauks uz Dziesmu svētkiem, gribēs dziedāt jau pats.”

No otras puses, piespiešana negarantē vēlmi darboties un svarīgi ir neradīt riebumu pret šo darbošanos nākotnē. Kā atcerējās viens jauneklis:

“iesaistīšana korī skolā bija samērā vardarbīga, tāpēc varbūt izveidojas tāda rezervēta attieksme pret Dziesmu svētkiem un dziedāšanu”.

Jāpiebilst, ka pusaudžu vecums visbiežāk ir bijis laiks, ka cilvēki sāk apmeklēt Dziesmu svētkus. No intervijām un diskusijām varēja secināt, ka bērnu iesaistīšanā pašdarbībā vislielāko lomu spēlē **skola un svarīga ir arī ģimene un tās atbalsts**.

Svarīga ir prasme bērnus iesaistīt. Vienā no mūsu apmeklētajām skolām bērnu atzinību bija izpelnījies deju kolektīvs, savukārt par kori skolēni izteicās ar nepatiku un uzskatīja, kas saistīts ar vecāku piespiešanu:

“Es dziedu korī. Kāpēc? Nu mana mamma ir vadītāja.” (Pārējie bērni smejas)

Kā apgalvoja citas skolas direktore: *“paši bērni nevar izvēlēties mūziku. Ja jau no mazām dienām nav saistīti ar tautisko, bērni arī tālāk to neizvēlās. Sākumskolā mums ir ansamblis, tad koris. Izveidojas kā tāda pēctecība.”* Arī paši skolēni, skaidrojot savu rezervēto attieksmi pret dziedāšanu un tautisko tradīciju, stāstīja: *“bērnudārzā daudz kas notiek. Skolā ir tikai jāmācās. Vidusskolā jau nav pat mūzikas. Pat ja ir māca vairāk svešo zemju mūziku, nevis latviešu tradicionālo.”*

Skolās liela loma ir mūzikas skolotājai vai skolotājam, kolektīva vadītājam, viņu personībām. Šiem cilvēkiem jāmaiz aizraut skolēnus, izraisīt viņu interesi par tautas mākslu – dejām un mūziku.

Paši skolēni arī bija norūpējušies arī par patriotisko audzināšanu: “laiks atradīsies vēlēšanas nav. Skoti staigā savos svārciņos no mazām dienām, ieaudzina savas tradīcijas. Nekautrējas un staigā. Latvieši neieaudzina, latviešu kautrējas.”

Tāpat **skolai** ir ļoti liela loma gan pašdarbības veicināšanā, gan līdz ar to arī Dziesmu svētku uzturēšanā. Kā stāstīja pašdarbības kolektīvu vadītājas: *“liela loma ir skolai, jo mums skolā ir kori. Līdz ar to nav problēmu ar pieaugušajiem, nāk dziedāt”*; *“kā skolā nostādīs, vēlāk bērnam jau tā būs nepieciešamība. Pats meklēs iespēju kaut kur dejot vai dziedāt. Skolā es strādāju ar mērķi, lai izaudzinātu sev tālākos dejotājus. Pieradinām viņus.”*

Ģimenei arī ir svarīga loma pašdarbības veicināšanā. Kā pirmais ietekmes faktors ir tas, ka pašdarbībā piedalās kāds no vecākiem vai citiem radniekiem, tas veicina jaunākās paaudzes iesaistīšanos pašdarbībā. Tomēr šis faktors nav viennozīmīgs. Vecāki var ietekmēt bērnus piedalīties pašdarbībā, bet varbūt arī otrādi. Kā stāstīja vien jaunie: *“Tā kā bērni ir muzikāli, viņi ies un skatīsies Dziesmu svētkus”* Var arī brāļi ietekmēt māsas un otrādi. Tādos gadījumos vecākiem ir drīzāk atbalstītāja nevis pamudinātāja loma. Kā teica viena kormeistare: *“ģimenei nav obligāti jābūt tai attieksmei, ka tev obligāti jādzied. Galvenais, lai vecāki neizsaka neko nievājošu. Attieksme var būt arī neitrāla.”*

Ir ģimenes, kas par savu pienākumu uzskata Dziesmu svētku tradīciju uzturēšanu un turpināšanu: *“Bērni jau ģimenē ir jāpieradina [piedalīties], lai nodrošinātu kultūras pārmantojamību”* (tautas teātra vecākā). Arī citi eksperti atzina, ka tieši bērnībā, agrā jaunībā ir iespējams nostiprināt piedalīšanās apziņu: *“ja tradīcija nāk no bērnības, tad cilvēks agri vai vēl atgriežas [līdzdalībā], kaut arī ir kādi pārrāvumi”* (kora vadītāja). Taču spriežot pēc aptaujāto vairākuma domām, ģimenes šīs funkcijas ir uzticējušas skolai.

Tāpēc eksperti uzsver arī skolas, īpaši mūzikas skolas lomu līdzdalības apziņas veidošanā, jo ir svarīgi, arī notiekošais ārpus ģimenes, kad bērns iziet ārpus tās, jo: *“Mūzikas skolas sagatavo pēctecību. Jaunieši pārņem tradīcijas un tad tās aiziet tālāk”* (skolotāja)

Skolai, bet jo vairāk ģimenei ir ļoti nozīmīga ietekme tajā brīdī, kad bērnu dzīvē notiek lūzuma un izvēles periodi. Kā uzskata skolas direktori un kolektīvu vadītāji, kas strādā ar bērniem, tas parasti notiek no 5. līdz 9. klasei. Tā *“ja ģimenē kāds dzied, tas palīdz, kad ir tie grūtie periodi, kad negribās dziedāt, tad ģimene skubina iet un dziedāt, turpināt. Vecāki un skolotāji te ir ļoti svarīgi”* (Skolas direktore). Līdzīgi ir arī ar to tautisko momentu, bērniem ap 7.-8. klasi sāk patikt vairāk kaut kas moderns, te ir svarīgi, lai gan skolotāji, gan vecāki palīdz viņiem apvienot gan tautisko, gan mūsdienīgo viņu dzīvē un pašdarbībā.

Daži intervējamie izvirzīja vēl vienu hipotēzi attiecībā uz jaunākās paaudzes iesaistīšanos pašdarbībā un piedalīšanos Dziesmu svētkos: *“cilvēki līdz 30 gadiem bieži vien ir neaktīvi, pat ciniski attiecībā pret pašdarbību, kori, viņi tikai kritizē. Bet pēc 30 vairāk paliek aktīvi, viņi nostabilizējās.”* (M. Bukša)

6. Pilsoniskā komunikācijas un kopienas dzīve.

Dziesmu svētku komunikatīvie aspekti

Raugoties no pilsoniskās sabiedrības teoriju viedokļa, kuros tiek uzsvērti sociālo saišu tīklošanās, ikdienišķās komunikācijas un daudzveidīgas sadarbības nozīme, Dziesmu svētki noteikti aplūkojami arī kā pilsoniskās komunikācijas forma. Dažas pilsoniskās sabiedrības teorijas norāda, ka mijiedarbe kādā konkrētā sociālās dzīves jomā, piemēram, kultūras un sporta jomā, rosina saišu veidošanos arī citās jomās, piemēram, saimnieciskajā darbībā. Citas teorijas savukārt uzsver pilsoniskās mijiedarbības autonomiju un apgalvo, ka komunikācijas intensitāte vienā jomā nav atkarīga no tās intensitātes vai vispār pastāvēšanas kādā citā jomā. Var uzdot jautājumu, vai ilgstoša un intensīva kora dziedāšanas tradīcija ir sekmējusi saimniecisko kooperāciju un citas pilsoniskās kopdarbības aktivitātes kopienās? Uz šo jautājumu grūti atbildēt viennozīmīgi. Vēsturiski kora dziedāšana kā komunikācija ir bijusi saistīta ar biedrību un saviesīgās dzīves izvērsanos Latvijas pagastos XIX gs. beigās un XX gs. sākumā. Šajā pašā laikā daudzos pagastos izveidojas pirmās patērētāju biedrības, brīvprātīgās ugunsdzēsēju vienības, krājaizdevumu sabiedrības, sporta biedrības. Kopēja vēsturiskā tendence Ziemeļeiropas reģionā XX gs. pirmajā trešdaļā bija pilsoniskās sabiedrības un demokrātijas (vēlēšanu sistēmas, daudz partiju politikas, parlamentāras demokrātijas principu utml.) ieviešana pēc nacionālo valstu izveidošanās. Dziesmu svētkiem tāpat kā citām brīvprātīgās biedrošanās formām bija sava loma šajā pilsoniskās demokrātijas tapšanā. Mēs varam pieņemt, ka kolektīvā kultūras komunikācija sekmē arī ekonomiskās kooperāciju, lai gan tas ir divas relatīvi autonomas cilvēku darbības sfēras, kuras tikušas nodalītas modernizācijas un industrializācijas gaitā. Pirms industriālā tradicionālā sabiedrībā, kuras eksistences pamats bija mājsaimniecība, cilvēka dzīves saimnieciskās un kulturālās formas nebija tik nošķirtas. Šo hipotēzi grūti pierādīt ar sistemātisko vēsturisko faktu palīdzību, taču par labu tai runā konkrētu indivīdu vērojumi un pieredze. Piemēram, vienā no pētījuma gaitā veiktajām fokusgrupām kāda no dalībniecēm teica: *“Pašdarbnieku jau var viegli atpazīt. Ar viņiem visas lietas var viegli kārtot.”* Ja es ar šo cilvēku esmu dziedājis korī, tad es ar viņu vieglāk varētu nodibināt arī uzņēmumu. Mēs varam interpretēt, ka dziedāšana korī nostiprina piederību kopējiem principiem un vērtību orientācijām un tā var sekmēt komunikāciju arī citās jomās, piemēram, ekonomikā, draudzes dzīvē, kopienas aktivitātes utml., kurās cilvēku kopdarbība balstīta uz līdzīgiem principiem. Šis novērojums sasauca ar politologa R. Patnama (R. Putnam) teoriju, kas balstīta uz novērojumiem par kora dziedāšanas, sporta biedrību un citu pilsoniskās kopdarbības izpausmju stimulējošo ietekmi uz strauju ekonomikas attīstību Itālijas ziemeļu reģionos.

Vēsturiski padomju laikos pilsoniskās komunikācijas funkcija kora dziedāšanas un Dziesmu svētku tradīcijā pārveidojas. No vienas puses, padomju režīma apstākļos nevarēja runāt par pilsonisko sabiedrību tā liberāldemokrātiskā izpausme, jo publiskā dzīve bija stingri reglamentēta un indivīda iespēja brīvi biedroties bija ierobežotas. Taču no otras puses, pašdarbības plaša izplatība, kā arī daudzie socioloģiskie pētījumi par pašdarbību un kultūras dzīvi, kas Latvijā un PSRS tika veikti 1970tajos un 80tajos gados, liecināja, ka cilvēki dzied koros un piedalās dramatiskajos kolektīvos, iesaistās pašdarbībā ne tikai estētisku un māksliniecisku motīvu vadīti, bet arī tāpēc ka šie kolektīvi piedāvāja daudzveidīgus neformālās komunikācijas un brīvā laika pavadīšanas iespējas. Viens no padomju mākslas socioloģijas nozīmīgākajiem devumiem ir apziņa par kultūras un mākslinieciskās dzīves duālo dabu padomju sistēmā: tā ietvēra komunistiskās audzināšanas kodolu, mākslinieciskās jaunrades elementu un brīvas komunikācijas iespēju. Vērtējot Dziesmu svētku tradīciju šo mākslas socioloģijas atziņu gaismā, nevar noliegt pilsoniskās komunikācijas klātbūtni arī padomju laiku Dziesmu svētkos.

Dziedāšana kā komunikācija

Raksturojot kopienu, tās svarīgākais raksturlielums ir *aci pret aci* komunikācija.

Pašdarbības kolektīvus var apskatīt kā mazas kopienas, kurās notiek šāda tieša komunikācija. Dažreiz pat pirmajā vieta nav dejošanas vai dziedāšanas ideja, bet gan pati komunikācija, iespēja satikt līdzīgi domājošus un pārrunāt ikdienas lietas un problēmas, iemācīties kaut ko jaunu. Šī komunikācija īpaši svarīga bija Padomju laikos un trimdā. Tā viena kora dalībniece, kas ir dzīvojusi trimdā stāstīja:

“Korī, es varu personiski teikt, es tik daudz ko iemācījos no koristiem, arī par Latvijas neatkarības laikiem, vienkārši no sarunām. Arī jaunieši dziedot korī daudz ko iemācās no vecākiem cilvēkiem.”

Interesants novērojums Nr. 4

Dziesmu svētku unikalitāte daļēji slēpjas kopienas tradīcijas uzturēšanā. Ja pašdarbība ļauj uzturēt sabiedrisko aktivitāti konkrētā kopienā, tad Dziesmu svētku laikā kopienas mērogi pieaug līdz tautas līmenim.

koris → vietējā kopiena → kora kopiena → tautas kopiena

Dzīvojot trimdā, šī pašdarbības kolektīvu kopiena palīdzēja cilvēkiem, saglabāt savu nacionālo identitāti, tradīcijas, bieži vien pat valodu, kā arī saglabāt šo savu kopienu un audzināt jaunāko paaudzi. Cita koriste runājot par Padomju laikiem, sprieda sekojoši: “*Padomju laikos šī komunikācija, kopība bija ļoti svarīga, mēs viens otru sapratām, pat ja bija jādzied par Ļeņinu*”

Arī Padomju Latvijā pašdarbnieku kopienas palīdzēja saglabāt latvisko identitāti, saglabāt tautas un vienotības sajūtu. Kora diriģentam bija un joprojām ir ļoti svarīga loma kopienas dzīvē, gandrīz līdzīga mācītāja lomai:

“*Tā Dziesmu svētku kustība kā tāda, īpaši Padomju laikos, [kad] nebija baznīcas. Bet koris, kultūras kolektīvi, kas bija attīstīti lauku kolhozu sistēmā, tā bija tā vieta, kur cilvēki sanāca kopā pēc savas darba dienas, ģimenes ikdienas. Protams bija atkarīgs kāds diriģents bija, ne velti tajā laikā šis tīkls bija attīstīts un ārkārtīgi daudz diriģentu braukāja no Rīgas, lielām pilsētām uz laukiem strādāt. Tā bija vistiešākā saikne indivīdam ar kultūru, ar vēsturi, ar jauno kultūru, kas veidojas. Diriģents pildīja mācītāja funkcijas, viņš izglītoja cilvēkus. Padomju laikos kara dēļ bija cilvēki, kas bija labi ja beiguši pamatskolu. Tā viņiem bija vienīga saikne gan emocionāli, dvēseliski, gan ka tu iegūsti jaunu informāciju caur mūziku, kopdziedāšanu. Šī nacionālās idejas un gaisotnes noturēšana, tas ir tik svarīgi.*” (diriģents)

Pašdarbība ir viena nozīmīgākajām Latvijas kopienas tradīcijām. Mūsu sabiedrībā pazūd vārdi kopā strādāšana, kopā muzicēšana, svinēšana kopā. Viens no diriģentiem uzsvēra šīs tendences bīstamību arī Dziesmu svētku kustībai:

“*Paņemam, piemēram, kāzas. Agrāk mums nekā nebija. Tikai kaut kāds papīrs, zīmuļi, mēs visu taisījām paši, visu domājam. Ne velti agrāk bija tas talku process, tagad tas izmirst, viss tiek mehanizēts. Kopstrādāšana un kopideju realizēšana paliek tikai darbā, kas ir saistīta ar naudas pelnīšanu, profesionālā. Tas ir saistīts arī ar kopmuzicēšanu. Tagad, ja dvēsele ir noilgojusies pēc mūzikas, es kaut ko gribu, tad es nopirkšu pa 20 latiem biļeti un aiziešu paklausīties uz operu Inesi Galanti. Tas ir neizbēgams process. Esmu bijis daudz Rietumeiropā, gan mūziķi, gan amatieri, kaut kas viņos ir pazudis, viņi tiecas pēc tā, kas mums vēl ir. Viņiem tas periods ir pagājis.*” (diriģents)

Pašdarbības kolektīvu ikdiena

Dziedāšana korī pievelk ar savu sabiedrisko raksturu. Daļa dalībnieku, kas dziedājuši arī citos koros, pārceļoties uz dzīvi jaunā vietā, dziedāšanu turpinājuši. Jaunpienācējiem koris ļauj iepazīt apkārtējos cilvēkus un kalpo kā vārti vietējā kopienā. Ilze uz kori atnākusi, sākot strādāt jaunā vietā. Korī viņa iepazīsies ne tikai ar vietējiem cilvēkiem, bet atradusi arī savu nākošo

vīru. Arī Anna atzina, ka kopā ar vīru vairs nedziedot, bet vīrs savulaik korī dziedājis un dejojis. Līdz ar to viņš bijis savējais, pašdarbnieks.

Tur, kur ir lielāka apdzīvotība, cilvēkiem ir mazāk izteikta vajadzība ‘iziet ļaudīs’, jo viņi ikdienā sastop daudz cilvēku. Pie tam arī kultūras nama vai kolektīvu mēģinājumu vietas atrašanās zināmā mērā palielina vai samazina vēlēšanos piedalīties. Kora dalībnieki izteica viedokli, ka cilvēki nepiedalās pašdarbībā arī tāpēc, ka viņiem ir grūtības izbraukāt visai lielos attālumus, arī trūkst līdzekļu transporta izdevumu segšanai.

Pašdarbnieki pat veido atsevišķu sociālu grupu:

“Pašdarbnieki ir īpaša cilvēku suga – viegli kontaktēties un ātri atrod kopēju valodu.”
(Anna, kora dalībniece)

Uz kora pamata veidojas arī citas aktivitātes. Korī tiek svinētas dzimšanas dienas, rīkoti saviesīgi vakari, dejots:

“Kas sākuši nākt, tie jau turpina nākt. Visādas angļu valodas. Sametas pa 3 lati un nāk runāt kopā. Laukos tā notiek. Tādas neoficiālas lietas. Grib cilvēki darboties, bet nav naudas.”
(kora dalībniece)

Fotogrāfija nr. 1 Galdi pēc Cesvaines Tautas kora koncerta 1970ajos gados.

Fotogrāfija nr. 2 Pēc koncerta 1996. gada 18. novembrī.

Kora ietvaros veidojas ilglaicīgas draudzības. Attiecības starp dalībniekiem korī ir dažādas, veidojot korī vairākas “frakcijas”. Ir ļoti svarīga arī kolektīva ikdienas dzīve un mēģinājumi, *“cilvēki no kolektīviem veido draudzīgas attiecības, svin kopīgus pasākumus, vārda dienas, dzimšanas dienas.”* (Skolas direktore).

Agrāk vienā no aptaujātajiem koriem bijusi tradīcija jaunaizdziedātājiem izvēlēties krustavecākus no pieredzējušo dalībnieku vidus. Krustavecāki rūpējušies par jaunā korista gaitām korī. Tagad šī tradīcija ir paputējusi un koris kļuvis mazāks. Saglabāties tikai “apsveicēja” postenis, kura pārstāvis joprojām reizi mēnesī organizē savstarpējas apsveikšanas.

Fotogrāfija nr. 3 Krustīšanas ceremonija Cesvaines Tautas korī 1960ajos gados.

Attiecības veidojas arī starp dažādiem Latvijas un ārzemju koriem:

“Balles ar draudzīgajiem citiem koriem, saviesīgi pasākumi. Ar dziedāšanām un ēverģēlībām. Jubilejas tiek svinētas. Kā jau dzīve.” (kora dalībniece)

Svarīga loma vienmēr bijusi ceļojumiem. Tagad ceļojumu apmaksā gulstas uz dalībnieku pleciem, salīdzinot ar padomju laikiem Cesvaines kori uz ārzemēm vizina viens autobuss. Savulaik uz Ukrainu koris braucis divos lielos autobusus.

Fotogrāfija nr. 4 “Vīna nakts” Cesvaines korim atgriežoties no Francijas

Braucienos autobusos tiek ne vien dziedāts, bet arī dejots. Līdz ar to braucienam bez svešu zemju apskatīšanas un koncertēšanas ir vēl daudzas citas priekšrocības.

Fotogrāfija nr. 5 Cēsaines koris mājupceļā no Vācijas

Laikam mainoties, līdzdarbības bilance nosvērusies uz dalībnieku pusi. Tādēļ Anna par kora dziedāšanu saka:

Tā ir laikam zināma ziedošanās. Kāda tur ziedošana, nē, kā lai to nosauc? Varbūt sabiedrībai nodeva? Nodeva sabiedrībai. Arī citās jomās.

Interesants novērojums Nr. 3: Orķestris kā biedrošanās

Spēlēšana orķestrī ir sabiedriska aktivitāte, jo ar to nav iespējams pelnīt. Oļģerts stāsta, ka muzikantus vienmēr pabaro pie saklātiem galdiem. Turklāt pieprasījums pēc orķestra augot pēdējos gados: “*Kas tad tā par zaļumballi bez dzīvas mūzikas?*”

Pēc pārtraukuma, kas ildzis vairākus gadus un kam par iemeslu kalpojusi pārliecīga alkohola lietošana orķestrantu vidū, orķestra vīri paši sanākuši kopā un nolēmuši muzicēšanu turpināt:

“Brīvais laiks – negribam vairs neko darīt. Vajag atkal nākt kopā. Tikai tagad ar alkoholu citādāk. Padomju laikā bija citādāk. Arodbiedrība bija, viss ar klātiem galdiem. Sovhoza pasākums. Tad tā bija. Tagad pāris trauku un pīrādziņu. Orķestrantiem jau vajag savu mēriņu, bet tikai pēc koncerta, jautrībai.”

Mārtiņš Boiko velk paralēles ar Dziesmu svētku kustības sākumu Kurzemē un Vidzemē, kad dziedāšana vietējai varas elitei šķitusi piemērots veids, kā nodarbināt un novirzīt zemniekus no pārmērīgas alkohola lietošanas. Līdzīgas cerības tagad var likt uz pašdarbību laukos.

Pašdarbībai ir svarīga nozīme kultūras dzīves uzturēšanā ārpus lielajām pilsētām. Kultūras dzīves pieejamība ir mazinājusies. Mazāk mākslinieku apmeklē laukus un mazāk iespēju ir kultūras braucieniem uz lielajām pilsētām. Tā vietā nākušas citas iespējas. Svētku sajūtu valsts svētku svinībās palīdz radīt vietējais koris un orķestris. Viens no koriek regulāri sadarbojas ar baznīcu. Katru gadu tiek veidota Ziemassvētku un Jaungada programma.

Fotogrāfija nr. 6 Cesvaines koris pēc Ziemsvētku un Jaungada programmas Barkavas baznīcā 1996. gadā.

Dziesmu svētki kā līdzeklis tautas līmeņa kopienas veidošanai

Latvijas Dziesmu svētku fenomens meklējams kopienas līmeņa komunikācijas izplešanās visas tautas mērogā. Svētku sastāvdaļas – koncerti, mēģinājumi un gājiens nodrošina *aci pret aci* komunikāciju daudz plašākā – valsts mērogā, radot koru un tautas kopienu. Par pamatu kalpo “mazās” kopienas – kori. No šīs mazās kopienas, pašdarbības kolektīva, dzīves ir atkarīgi arī dziesmu svētki, to papildījums:

“Jo būs interesantāks, papildītāka katra mazā korīša ikdienas dzīve, jo arī Dziesmu svētki būs spēcīgāki, lielāki, skaistāki. Jo viss taču sākās no tā, kas notiek katrā korī atsevišķi. Diriģents ap viņu cilvēki, kā viņš virza šos cilvēkus, audzina, attīsta attiecībā pret mūziku. Tas viss veido un pilnveido cilvēka emocionālo pasauli. Ir tā, ka dažreiz balss nav iemācīta. Protams, ka tas viss ir cieši saistīts ar mūsu reālo dzīvi, sociālajām problēmām.” (diriģents)

Svarīgs kopienas veidošanā ir gājiens. Kori Rīgā pārstāv savus pagastus un pilsētas. Savukārt, skatītājiem koru karogi rosina atmiņas par attiecīgo Latvijas vietu apmeklējumu:

“Mūs atpazīst. Kad ejam, mums uzgavilē par mūsu pili un sieru. Tā ir ļoti patīkama sajūta, ka mūsu pilsēta te ir gaidīta un uzņemta.” (kora dalībniece)

Fotogrāfija nr. 7 Rīgai 800 svētkos nesot Madonas novada karogu.

Kopības sajūta veidojas koncertu laikā un pēc tiem, Mežaparka alejās saplūstot klausītāju un dziedātāju pūļiem, braucot tramvajos. Līdz tam sveši cilvēki kopā dzied un jūtas radniecīgi. Daudzi cilvēki, kas ir piedalījušies vai apmeklējuši Dziesmu svētku atsaucās tieši uz šo kopības sajūtu, kas tā aizrauj. Tu esi starp savējiem, tu esi savā kopienā. Pat nevajag runāt, liekas ka tevi tāpat sapratīs. Jaunieši, kas pašlaik dzied korī un ir piedalījušas Dziesmu svētkos, atsaucās arī uz vienotības sajūtu, kad visi kopā dzied noslēguma koncertā un visu Dziesmu svētku laikā: *“Ir tie 15 tūkstoši, bet ja tu ej pa ielu, katrs ir tā kā savējais vismaz to nedēļu. Tas vieno. Vienu reizi deju kolektīvu mēģinājumos sāk tā pamatīgi līt. Meitenēm bija īsi svārki, šausmīgi auksti. Tad sildījāmies, piespiedušies viens pie otra, tas arī vieno.”* (kora dalībniece)

Cita koriste runāja arī par skatītājiem: *“Klausītāji ir pietuvināti izpildītājiem. Tiek piešķirtas citas nozīmes tajā brīdī.”* (D.Staķe)

Dalība Dziesmu svētkos ir arī pastarpināta. Kā diskusijā pastāstīja skolēni, viņi nebrauc uz Dziesmu svētkiem, jo tie notiek Rīgā, bet braukt uz Rīgu viņiem nav laika vai arī bieži vien naudas. *“Ir dārgi aizbraukt līdz Rīgai. Biļetes arī dārgas, pārāk dārgas. Visai ģimenei tās iegādāties ir problemātiski.”* (skolnieks) Tomēr Dziesmu svētki tiek skatīti pa televizoru. Tomēr, ka aprakstīja viens zēns: *“Neskatās pēc programmas speciāli. Bet ja ieslēdz TV un iet kāds koncerts, tad jau skatās”*. Skatās arī vairāk gājienu, jo *“tur var redzēt pazīstamas sejas”*. Cilvēki arī biežāk skatās un apmeklē Dziesmu svētkus gan koncertus, gan citus pasākumus, ja viņiem kāds radnieks vai paziņa deju vai arī dzied. Dažiem, ka teica viena studente, kas dzied korī, *“vienīgā tradīcija ir skatīties gājienu pa televizoru”*.

7. Etniskās identitātes veidošanas aspekts.

Dziesmu svētku ir nenoliedzams latvietības simbols un latviskās identitātes sastāvdaļa. Šajā nodaļā tiks sīkāk analizēta Dziesmu svētku saistība ar etniskās identitātes veidošanos, pamatojoties uz aptaujas, ekspertinterviju un fokusgrupu diskusiju rezultātiem.

92,1% aptaujāto latviešu piekrīt apgalvojumam, ka Dziesmu svētki ir svarīga latvietības izpausme. Šim pašam apgalvojumam piekrīt arī 82,9% krievu un 82,1% citu tautību cilvēku. Ir svarīgi atzīmēt, ka šī procentu starpība starp latviešu un cittautiešu atbildēm nav izveidojusies, tāpēc ka pēdējie mazākā mērā piekrītu šim apgalvojumam. Te ir jāuzsver, ka vidēji 10% cittautiešiem bija grūtības izvērtēt šo apgalvojumu, salīdzinot tikai ar 2,6% latviešu. Šāda situācija ir saprotama, jo nereti ir grūti spriest par citu cilvēku etnisko identitāti un tās nozīmību un izpausmēm.

Tātad latviskās identitātes un Dziesmu svētku saistība ir nenoliedzama. Bet to var aplūkot divējādi. No vienas puses, Dziesmu svētki ir būtisks etniskās identitātes veidotājfaktors. Bet no otras - etniskās identitātes apzināšanās lielā mērā uztur Dziesmu svētku fenomena pastāvēšanu un saglabāšanos. (sk. att. nr. 3)

Attēls nr. 4 Etniskā identitāte – Dziesmu svētki

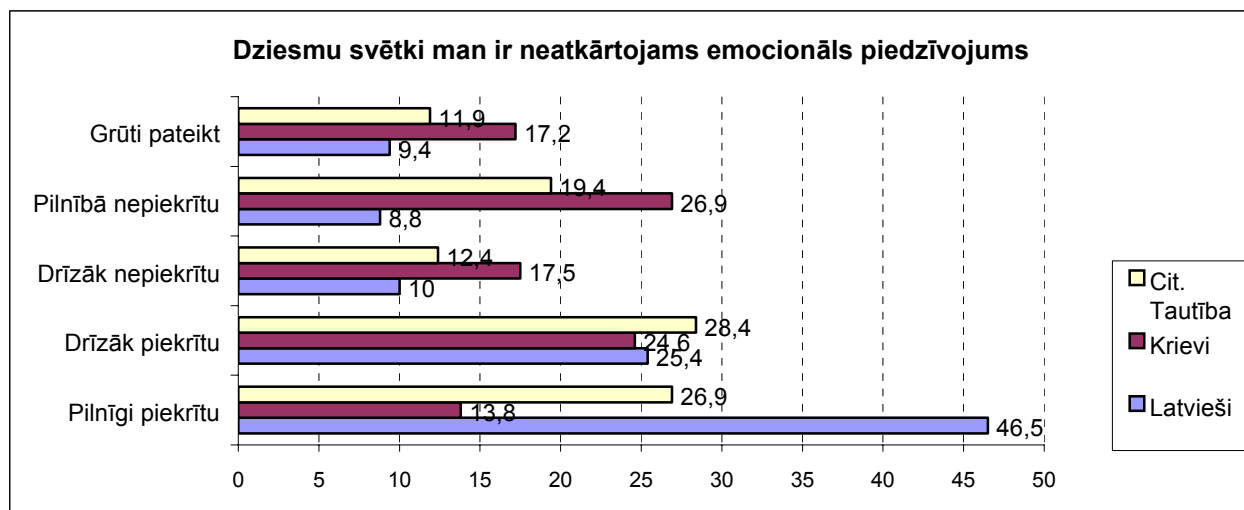
Apkopojot pētījumā iegūto informāciju, ir iespējams izanalizēt, kā ar Dziesmu svētku palīdzību tiek veidota un uzturēta latviskā identitāte, kā arī kā ar šīs izveidotās identitātes palīdzību tiek attīstīti un saglabāti Dziesmu svētki. Tātad tālāk tiks apskatīts šo procesu loks.

Dziesmu svētkus var nosaukt par *“identitātes rituālu, kas ir noturīgs tieši tāpēc, ka tas ir rituāls, kas ir apaudzis ar daudzām simboliskām nozīmēm.”* (D.Bula)

Pēc daudzu ekspertu domām, Dziesmu svētki veido un uztur latviešu identitāti, saglabājot, nododot no paaudzes uz paaudzi un attīstot latviešu tradīcijas. Daudzi cilvēki, kas piedalījās vai apmeklēja Dziesmu svētkus intervijās un diskusijās uzsvēra, ka Dziesmu svētku laikā gūtās kultūras pieredzes un zināšanas ļauj cilvēkam apzināties un izjust sevi kā vienu no daudzajiem latviešiem. Arī to, ka viņam ir daudz kā kopīga ar pārējiem latviešiem. Tā viens no diriģentiem teica: *“Tu sevi apzinies sevi kā vienu no šīs nācijas pārstāvjiem, kas uztur šo latvisko garu. Mentāli es izjūtu kā nepieciešamība iesaistīties šajā procesā.”* (M.Sirmais) Šī kopības sajūta ir ļoti svarīga. Tomēr cilvēki to izprot divos veidos. Vieni runā vairāk par kvantitāti. Tā viena sieviete, kas dzīvoja trimdā stāstīja par 1990 gada Dziesmu svētkiem: *“pirmajā mēģinājumā, kad teica, ka ir 40 000 dziedātāju korī, es paskatījos un teicu: “Ak, Dievs! Nekad vēl neesmu bijusi vienā vietā ar 40 000 latviešu, kur nu vēl vienā korī. Kad mana mamma vēl atstāstīja to Austrālijā, viņai teica: “Nē, nē. Tu droši vien domā 40 000 skatītāju.” Viņiem arī tas likās fenomens.”* (V.Liepiņa) Citi cilvēki atsaucās netik daudz uz dalībnieku vai skatītāju skaitu, kas protams paliek svarīgs

jebkurā gadījumā, bet gan uz kopīgo ideju un darbībām. Tā viens students, kas dzied korī teica: “Tā kvantitāte ir vairāk priekš skatītājiem. Svarīgi ir tas, ka mēs dziedam kopā. Svarīgs, tas kopīgs produkts.” (Rīgas diskusija) Tomēr neskatoties, kuru no Dziesmu svētku aspektiem, intervētie cilvēki uzskata par svarīgāko kvantitatīvo vai kvalitatīvo, visi piekrīt, ka Dziesmu svētki ir neatkārtojams emocionāls pārdzīvojums. Arī aptaujas dati liecina par šo pašu. Tieši latviešiem Dziesmu svētki visvairāk šķiet kā neaizmirstams, vienreizējs emocionāls pārdzīvojums. (sk. grafiku nr. 3) Šim apgalvojumam piekrita 71,9% latviešu un tikai 38,3% krievu un 55,3% citu tautību respondentu.

Grafiks nr. 3 Dziesmu svētki kā neaizmirstams, vienreizējs emocionāls pārdzīvojums

Runājot par Dziesmu svētkiem un etnisko identitāti, nevar neatcerēties slavenu B.Andersona darbu “Iedomātās kopienas” (Андерсон 2001). Viņš raksta arī par dziesmu nozīmi nācijas veidošanā. Dziesma un mūzika vieno cilvēku gan laikā, gan telpā. Svarīgākais te ir vienlaicīguma piedzīvošana. “Cilvēki, kas savā starpā nav pazīstami, dzied vienus un tos pašus vārdus pie vienas un tās pašas melodijas.” (Андерсон 2001:163) Cilvēki izjūt šo kopību, tomēr tā ir iedomā, jo cilvēkus vieno tikai skaņa un viņi visi ir tik dažādi un pat nenojauš par viņiem blakus stāvošo dzīvi.⁹ Svarīga ir kopīga dziedāšanas pieredze, kopdziedāšana. Te katrai frāzei, dziesmai ir simboliskā, ritualizētā nozīme. Kā teica viens eksperts: “Dziesmu svētki Latvijas sabiedrībā rada kopības sajūtu. Tauta ir stipra Dziesmu svētkos. Ne velti politiski izšķirīgos brīžos tautu sauc uz dziedāšanu.” (kora vadītāja) Tātad šai kopībai ir svarīga nozīme arī politiskā līmenī. Cilvēki nevis vienkārši sajūt šo kopību, viņi jūtās kā tauta, stipra vienota nācija, politiskā vienība.

Dziesmu svētkiem ir arī cita funkcija, mīta par latviešiem kā dziedātājtautu tautu uzturēšana. Nenoliedzami liela loma latviskās identitātes veidošanā ir dziesmai (tautasdziesmai). Kā redzams arī latviešu tautasdziesmās, dziesma latvietim ir ‘klāt’ visur, kur viņš atrodas, darot visu darbus un arī atpūšoties. Kāds diriģents minēja, ka “Cilvēks sāk dzīvi ar dziesmu, viņš iemācās saprasts pasauli caur dziesmu, viņš mācās atšķirt dziesmas- tas nozīmē arī vērtēt, viņam ir jākopj garīgums ar dziesmu. Cilvēka pasaules izpratne ir dziesmā” (Im.Kokars) Tādējādi cilvēks, šajā gadījumā latvietis, mācoties dziesmu, savas tautas kultūras mantojumu, piedaloties Dziesmu svētkos, izprot un iepazīst sevi, savu identitāti.

Latviešu tautas dziedāšana tiek skatīta kā latviešu unikālā vērtība: “Tas nacionālais, kas latviešus padara par tādu ievērojamu nāciju, par kuru vērts runāt. Tādu tradīciju pasaulē nav daudz”. (Koriste) Daudzi eksperti un diskusiju dalībnieki uzsvēra tieši šo Dziesmu svētku un

⁹ Protams, te ir zināmā mērā jānodala dalībniekus no skatītājiem. Dalībnieki ir vairāk pazīstami savā starpā, vismaz sava kora ietvaros. Tomēr jāatzīmē arī tas fakts, ka bieži vien dziedāšana ir tas pamats, kas vieno arī šos cilvēkus. No sākuma viņi dzied kopā un tikai pēc nāk viss pārējais

latviešu tautas dziedāšanas aspektu: *"Dziesmu svētki ir daļa no latviešu būtības, daļa no piepildījuma, mākslinieciskā piepildījuma. Kāpēc tik mazā tautā ir tik daudz talantīgu cilvēku? Par daudz Latvijai. Tik daudz cilvēku iziet pasaulē! Cik daudz talantu uz vienu latvieti."* (dejojājs) Viens no diriģentiem arī stāstīja: *"Dziesma ir cietoksnis latviešu tautas mentalitātē. Cilvēks sāk dzīvi ar dziesmu, caur dziesmu viņš iemācās saprast pasauli- cilvēka pasaules izpratne ir dziesmā. Dziedāšana ir ieprogrammēta mūsos."* (Im.Kokars)

Daudzās intervijās un grupu diskusijās atklājās spilgta personiska pieredze un Dziesmu svētku pārdzīvojums. Cilvēki savas izjūtas Dziesmu svētkos raksturo tādiem teicieniem kā *"es jūtos stipra"*, *"mēs visi esam vienoti kopā"*, *"tie ir nacionālie svētki"*, *"mūsu tauta ar to stipra"*, *"kopā dziedāšana"*, *"kopēja lūgšana"*, *"sajūsma"*, *"tautas gars"*, *"tautas dvēsele"*. Šī personiskā pieredze savijas ar Dziesmu svētku tīrajām arhetipiskajām nozīmēm un arī publiskajiem stereotipiem. Runājot par dziedāšanas tradīciju un Dziesmu svētkiem cilvēki intervijās lietoja jau simboliskus, pat mītiskus izteicienus, tādi kā *"dziedošā Latvijas tauta"*, *"latvieši vienmēr ir dziedājuši un dziedās"*, *"Dziesmu svētku tradīcija latviešiem ir asinīs"*, *"dziedāšanas prieks"*. Cilvēki pārstāstīja mītu par Dziesmu svētkiem un dziedāšanu: *"viena lieta ar ko mēs jūtam ka izceļamies, nepārprotami. Mēs bieži vien aizmirstam, ka latviešiem ir vislielākais tautasdziesmu skaits, ka jebkurai citai tautai. Tas pats par sevi ir fenomens, kas netiek pietiekoši afišēts. Dziedāšanas prieks. Kaut kas jau bija tur 1800 gadu beigās, kad bija pirmie Dziesmu svētki, kad visi laucinieki sasteidza visu lauka darbus, lai tiktu uz Rīgu, uz Dziesmu svētkiem, piedalīties. Protams, tad bija arī citi laiki, bija jāizsaka savas latviskums. Varbūt arī tas, ka mēs esam tik maza tauta, esam spiesti no visām pusēm visus šos gadsimtus un vēl joprojām tas turpinās un tiks spiesti. Tas ir veids, kā norādīt, ka mēs esam vienota tauta, mēs esam viena tauta."*

Dziesmu svētki uztur mītu par to, kā tapa latviešu kopiena. Tā tapa kopā dziedot. Šis mīts tiek pārstāstīts no paaudzes uz paaudzi un tiek izspēlēts pilnā apmērā ik pēc četriem gadiem. To uztur arī ģimene, pašdarbība, skola. Dziesmu svētki ir pārpilni ar simboliem: simboliskās daļēji mītiskās dziesmas, tautas tērpi, ornamentu. Kā teica viens no muzikologiem, *"mītiskas ieražas izspēlēšana."*

Tomēr lielākā daļa cilvēku neaizdomājas bieži vien, kad latvieši ir sākuši dziedāt un kāpēc, cilvēki neapstrīd, ka kopā sanākuši latvieši ir dziedājuši vienmēr tā, kā tagad un Dziesmu svētki ir latviešu tradīcija. Viens no muzikologiem uzsver šo Dziesmu svētku paradoksu. Svētki ir kļuvuši par svarīgu kultūras elementu un veidojoši latviešu identitāti, taču pati tradīcija ir Rietumeiropas imports. Šī tradīcija dziedāt unisonā, kā arī paši Dziesmu svētki nāk no Vācijas, kad kopš 16.gs. luterāņu baznīca aicināja latviešus dziedāt korāļus un iemācīja cilvēkus dziedāt unisonā. Daudzi cilvēki uzsver tikai to identitātes daļu un unikalitāti. Kaut arī bija arī tādi cilvēki gan starp ekspertiem, gan diskusiju dalībniekiem, kas izvērtā diskusiju par Dziesmu svētku un vispār latviešu tautas dziedāšanas unikalitāti, kā argumenti tiek izvirzīti igauņu dziesmu svētki, bet *"mūsējie"* tomēr tiek atzīti kā krāšņāki. Tā viens no ekspertiem stāstīja: *"Dziesmu svētki Latvijā ir tradīcija. Tā ļauj latviešiem sajūst sevi kā tautu, vienoties kopīgā dziesmā. Latvieši nevar iedomāties, kas būtu, ja Dziesmu svētku nebūtu. Tradīcija Latvijā ir nostiprinājusies, kaut arī tā nāk no Vācijas, Austrijas"* (J.Ustinovskis)

Tomēr šis Dziesmu svētku unikalitātes raksturojums tiek minēts lielākoties, runājot par Latviju no ārpusē, taču netiek aktualizēts, kad tiek runāts par Dziesmu svētkiem vai ikdienas dziedāšanu. Droši vien tas liecina par savas pašvērtības apzināšanos: *"Mazai tautai, lai saglabātu nacionālo vajadzīga ne tikai folklorā. Kora dziedāšanā, Dziesmu svētkos visa tauta nāk, sabrauc no malu malām. Vienreizējs pasākums. Visa Rīga tautas tērpos. Braucot no mēģinājumiem dzied tramvajos. Visa Rīga dzied"*. (koriste)

Visi intervētie eksperti atzina Dziesmu svētku lomu nacionālās integrācijas veicināšanā. Piemēram, viena kultūras nama mākslinieciskā vadītāja stāstīja, ka *"Dziesmu svētkos latvietis sajūt sevi kā tautas daļu. Dziesmu svētkos parādās tautas dvēsele. Cilvēki saplūst, taču savu esību nepazaudē."* Cita sieviete, mākslinieciskās daļas vadītāja arī teica, ka *"Dziesmu svētki veicina patriotisko audzināšanu, dod iespēju sajūst sevi kā valsts pilsoni cilvēkam dod īpašas sajūtas, pārdzīvojumus. Cilvēks identificējas ar visiem kopā."* (k/n mākslinieciskās daļas vad.)

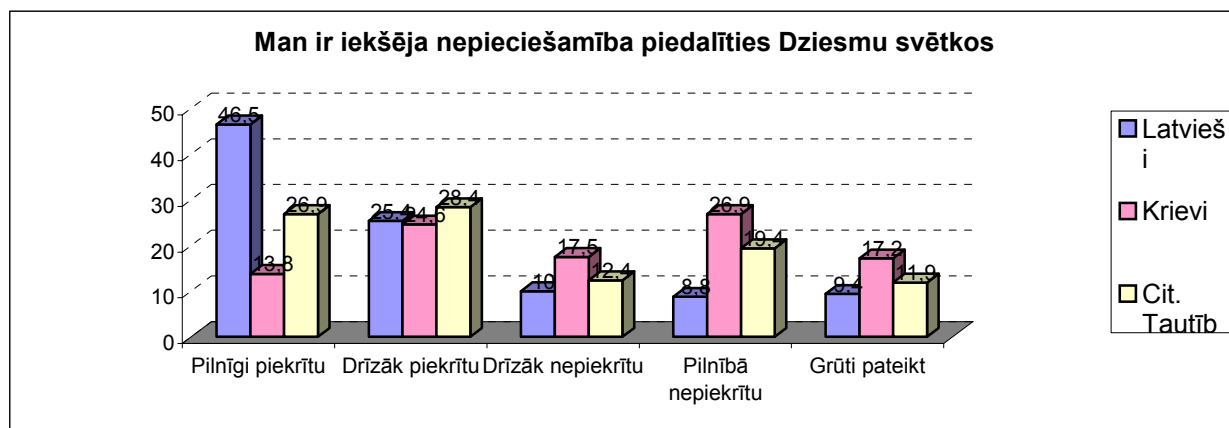
J.Kurpnieks apgalvo, ka “Dziesmu svētki tā ir mūsu tautas objektīvā kultūras nepieciešamība. Kāpēc dziedam? Tas ir mūsu izglītības sistēmā. Caur dziedāšanu attīstām savu emocionalitāti, jau gadsimtiem. Tā visu mūžu - tas ir dziesmu svētku pamats. Pat ja nebūtu dziesmu svētku, rastos kaut kas līdzīgs. Tā ir kopības sajūta, kam ir īpaša nozīme jūgu laikos.” Tātad Dziesmu svētki netikai palīdz cilvēkiem apzināties savu etnisko identitāti, bet arī izglīto viņus. Dziesmu svētkus var apskatīti kā vienu no socializācijas aģentiem bērnu patriotiskā un tradīciju audzināšanā. Tā kāds no ekspertiem teica: “Tradīcija tiek nodota no paaudzes paaudzēm.” (k/n vadītāja) “Bērni aug ar to, kas ir dziesmu svētki. Dziesmu svētkos viņi kļūst par latviešiem, cilvēkiem. Lomu pārvērtēt nevar.” (J.Kurpnieks)

Tomēr ir jāatceras, ka no vienas puses Dziesmu svētki uztur un palīdz saglabāt latviešu etnisko identitāti, bet no otras - Dziesmu svētki pastāv, jo tos uztur šī latviskā identitāte, tie “ir iekšā paaudzēs un, laikiem ejot, notiek gara mantu pārmantojamība” un “lai nodrošinātu gara mantu pārmantojamību, bērni jau ģimenē ir jāpieradina pie dziedāšanas un Dziesmu svētkiem.” (tautas teātravēcākā) Te Dziesmu svētki uzlūkojami arī savdabīgā nacionālā disciplinēšanās aspektā, kā nacionālās ideoloģijas forma, kura pieradina cilvēku pie pienākuma būt latvietim, apliecināt savu tautību, piederību nācijai, saikni, jo “Dziesmu svētki uztur arī apziņu, ka ir jāpiedalās.” Vairāki cilvēki intervijās runāja par šo mentālo, garīgo, iekšējo nepieciešamību piedalīties šajos svētkos, bet vārdos nedefinējamo sajūtu, ka viņiem jāpiedalās šajos svētkos, jābūt tur klāt, ka viņu līdzdalība ir klusējoša manifestācija, kuras simboliskā jēga izpaužas daudzskaitlībā.

Šim savdabīgajam etniskajam un nacionālajam mobilizācijas aspektam ir dziļas vēsturiskās saknes. Dziedāšanas tradīcijas Latvijā jau kopš 17. gs bijusi saistīta ar piederības nostiprināšanu konkrētām ideoloģijām. 17. gs. zviedru valdīšanas laikā Rīgā viens no pašiem galvenajiem vispārīglītojošo skolu veidošanas motīviem bija cilvēku apmācīšana baznīcas dziedāšanā. Galvenais skolu uzdevums bija iemācīt cilvēkiem pareizi dziedāt baznīcā un tādējādi nostiprināt viņu saikni ar jauno luterisko baznīcu. Lai gan šī Dziesmu svētku nozīme reti tikusi artikulēta un reflektēta racionālā līmenī, tomēr ikvienā vēsturiskā laikmetā dalībniekos ir bijis šis ideoloģiskās apliecināšanas motīvs. Ja cilvēki nepiedalās, viņi jūt, ka viņi pārkāpj pienākumu, nerakstītu nacionālu kodu.

Šī disciplīna, nepieciešamība tiek ieaudzināta. Daudzi cilvēki runāja par skolas un ģimenes lomu tajā. Īpaši jāatzīmē arī tas, ka cilvēki runāja par bērnu “pieradināšanu” pie dziedāšanas un Dziesmu svētkiem. Daudzi arī teica, ka svarīgākais vienu reizi aizbraukt uz Dziesmu svētkiem vai sākt dziedāt un tad tu vairs nespēsi to nedarīt. Arī aptaujas dati parāda (sk. tabulu), ka tieši latviešiem ir vislielākā iekšējā nepieciešamība piedalīties Dziesmu svētkos. Tomēr dīvaini šķiet arī tas, ka citu tautību cilvēki, kas dzīvo Latvijā arī izjūt šo nepieciešamību. Varbūt tas liecina par viņu integrāciju pakāpi Latvijas sabiedrībā? Par to sīkāk nodaļā par sabiedrības integrāciju.

Grafiks nr. 4 Iekšējā nepieciešamība piedalīties Dziesmu svētkos

Tātad no vienas puses Dziesmu svētki uztur mītu par latviešiem kā dziedošu tautu, sniedz cilvēkiem kopības sajūtu un ļauj sevi apzināties kā latviešiem. Bet no otras- cilvēki jau ir noticejuši šim mītam, *“skatoties pagātnē, tas ir izstrādājies tāds kā “nosacījuma reflekss” [apmeklēt vai piedalīties Dziesmu svētkos] - kaut kas atgādina, ka tu esi latvietis.” (D. Bula)*, latviešiem ir jādzied un tādējādi *“Dziesmu svētki latviešiem ir neatliekama dzīves sastāvdaļa. Nav vērts dzīvot, ja nav tādu pasākumu”*.

Kāda sieviete stāstīja: “Pirms kādiem 10 gadiem pie mums viesojās bulgāru pētnieki, bet kad viņi nonāca Dziesmu svētkos, viņi ļoti brīnījās un secināja, ka mūsu tauta ir pakļauta izkropļotai ideoloģijai u.t.t. Nav taču iespējams, ka visi viņi iet un labprātīgi klausās šo koru dziedāšanu. Tas ir ideoloģijas uzspiests.” Varētu daļēji piekrist šiem bulgāriem, tikai tā nav ideoloģija, tas ir mīts par tautu, par tās kopību, bez kura tā vienkārši nevarētu pastāvēt. Tā viens no diriģentiem teica, runājot par Dziesmu svētkiem: *“Tie ietver divas saiknes bez kurām nevar iedomāties nāciju kā tādu. Lielais nācijas kopā sanākšanas brīdis ik pa laikam. Tie ir svētki, bez kuriem es nevaru iedomāties Latviju. Noteikti jau varētu pastāvēt,, bet es neiedomājos. Katrai valstij un katrai nācijai ir kaut kādi simboli, Dziesmu svētki ir viens no lielākajiem simboliem, kas ir mūsu nācijai, visiem laikiem cauri. Esmu piedzīvojis tikai pēdējos Padomju laika Dziesmu svētkus un tagad. Es sākot no bērnības un skolas laikā, es to ar to sistēmu biju saistīts kā latvietis, kā dziedātājs, esmu izjutis milzīgu kārdinājumu un interesi izjust to atmosfēru, to vidi, būt tajā kopkorī iekšā. Esmu piedzīvojis to, ka ir grūti padziedāt, jo tas ir tik emocionāli aizkustinoši, šī saliedētības sajūta. Šī nacionālās idejas un gaisotnes noturēšana.”(M.Sirmais.)*

Latvieši apzinoties savu identitāti, izjūtot atbildību un lepnumu par to, nevēlas atstāt to novārtā. Šī apziņa stimulē dalību tautas mākslā, vēlēšanos saglabāt savas kultūras tradīcijas, nodot tās nākamajām paaudzēm, tādējādi arī piedalīties vai apmeklēt Dziesmu svētkus. Vairāki eksperti atzina, ka tieši Dziesmu svētki ir viens no nozīmīgākajiem veidiem, kā uzturēt un saglabāt savu etnisko identitāti, kultūras tradīcijas. Kāds diriģents sacīja, ka *“Dziesmu svētki ir virsplāns, lai saglabātu latvietību” (Im.Kokars)*

Tas, ka latvieši veidu kā saglabāt identitāti, redz dziesmā, atspoguļojas gan pašdarbības kustību lielajā skaitā, plašajos Dziesmu svētku pasākumos. Arī intervijas un diskusijās izskanēja viedokļi, ka Dziesmu svētki ir tautas pašapliecināšanās svētki. Tomēr ir svarīgi arī tas, ka latvieši vēlas savu identitāti arī atklāt, parādīt citiem, ārpus valsts robežām. Kāds diskusijas dalībnieks (Tumē) teica, ka *“Dziesmu svētki ir tēls, ar ko Latvija iziet pasaulē”* Savukārt, pēc kāda diriģenta domām, *“Dziesmu svētkos mēs kopā parādām pasaulei to, kas raksturo mūsu tradīcijas” (Im.Kokars)*

Analizējot Dziesmu svētku un latviešu etniskās identitātes saistību un savstarpējo ietekmi, nevar nepārrunāt tās saistības vēsturi, maiņu un nākotnes tendences.

Dziesmu svētkiem, kā jau tas tika vairākkārt uzsvērts, ir ļoti liela loma latviešu identitātes uzturēšanā. Tomēr šī loma un Dziesmu svētku saistība ar identitāti ar laiku arī mainās. Par šo maiņu cilvēku vidū pastāv dažādi viedokļi. Tā viens no muzikologiem teica: *“Pirmie Dziesmu svētki bija Latvijas teritoriāla integrācija. Padomju laikos – nacionālās pašapziņas stiprinātāji. Tagad - nacionālā diskomforta kompensētāji.” (A.Klotiņš)*

Tātad nosacīti var izdalīt vairākus galvenos periodus Dziesmu svētku pastāvēšanas laikā, lai sīkāk analizētu to saistību ar latviešu etniskās identitātes veidošanu.

Pirmkārt, tiem spēlēja lielu lomu jau nācijas veidošanās periodā. Otrkārt, Padomju laikos. Padomju laikā dziesma bija reālākais veids, kā latvietim apliecināt savu etnisko identitāti. Taču dziesmas bija kodētas, tās varēja saprast tikai konkrētās kultūras pārstāvji: *“Dziesmas gāja ar zemtekstiem. Tās saprata tie, kam vajadzēja saprast.”(kora vadītāja)* No malas, konteksta nezinātājiem, dziesmu teksti nevarēja daudz ko izteikt. Cita kora vadītāja arī atcerējās: *“Padomju laikos kopība bija ļoti svarīga, viens otru sapratām, pat jā dziedājām par Ļeņinu. Dziesmu svētki bija veltīti kādai gadadienai, bet to neviens neatcerējās, atcerējās tikai to, ka ir svētki.” (M. Bukša)*

Padomju laikos Dziesmu svētki nostrādāja kā mehānisms identitātes saglabāšanai, vienotības uzturēšanai. Vienotībai nevis uz protesta, cīņas pamata, bet vienotībai uz vienojošo

vērtību bāzes, par kaut ko nevis pret kaut ko. Tā koristi apgalvoja: *"Padomju laikā arī "Deņ pobedi" dziedājām ar lielu entuziasmu. Galvenais taču bija un ir būt kopā - padomju valdība to mums atļāva. Tas, ko dziedāt ne vienmēr ir pats galvenais. Nevaru iedomāties, kā jutās vecākā paaudze, bet, manuprāt, arī viņiem svarīgākais bija sanākt kopā: "labi, sanākam, padziedam, varbūt kas mainīsies. Un daudzas dziesmas arī gāja ar zemtekstiem, savējie tās taču saprata"* (kora vadītāja) Citi intervēti tomēr uzsvēra, ka Dziesmu svētki bija arī kā savdabīga protesta forma. Tā viens muzikologs teica: *"Dziesmu svētki kā ierocis, kā cīņa - normāls latviešu tautas bruņojums."* (R.Vanags)

Padomju laikos latviešiem, kas atradās trimdā, emigrēja uz citām valstīm Dziesmu svētki, ko viņi tur organizēja, arī bija būtiska nacionālās identitātes izpausme, kopības un vienotības simbols. Ne tikai nacionālās, etniskās, bet arī vienkārši savas identitātes uzturēšanai. Kā stāstīja viena sieviete, kas emigrējuši uz Austrāliju, dziedāja tur korī, vēlāk spēlēja koklētāju ansamblī, dejoja tautas dejas un organizēja Dziesmu svētkus Austrālijā: *"Padomju laikos Dziesmu svētki arī bija ļoti svarīgi, lai uzturētu savu latviskumu Trimdā ļoti svarīgi. Viņi netikai bija fiziski atrauti no savas zemes, kur bija dzimuši un auguši, bet arī emocionāli atrauti. Viņi arī nebija nekas savās profesijās, tas bija garīgi ļoti traucējoši. Citās zemēs vairs neatzina viņu kvalifikāciju. Daži bija slaveni ārsti, advokāti. Atbrauca, piemēram, uz Austrāliju un viņiem bija jāstrādā par sanitāriem u.t.t. Viņu pašizpausme bija atrauta. Tātad tā latvietība bija ļoti svarīga. Austrālijā kultūras dienas bija svarīgas, lai uzturētu savu identitāti, arī sevi pašu kaut kādā ziņā"*. (V.Liepiņa)

Dziesmu svētku tradīcija ir spēcīga trimdā, kur notikuši jau 10 dziesmu svētki. Trimdā šie svētki apvieno visas tautas kultūras izpausmes un aktivitātes. Dziesmu svētkiem, vai kā tos bieži sauca trimdā kultūras dienām, bija arī liela nozīme jaunās paaudzes mācīšanai, kā arī visas pasaules informēšanai par netaisnībām pret latviešu tautu, par latviešu pastāvēšanu, lai atklātu citām valstīm to, kas bija noticis Latvijā. Kā teica viena sieviete: *"Tas bija ļoti labs veids, ka atgādināt, ka mēs tādi esam un kādu netaisnību Latvijas tautas bija piedzīvojuši. Tīri cilvēciski bija ļoti svarīgi."* (V.Liepiņa)

Treškārt, tiem bija ļoti liela nozīme otrās atmodas laikā 1980o gadu beigās, kad Dziesmu svētki un festivāls "Baltika" pirmie iznesuši sarkanbaltsarkanos karogus un kad tika dziedāta himna. Daudzi cilvēki intervijās uzsvēra, ka 1990. gada Dziesmu svētki bija īpašs kaut kas īpašs. Tā viena kormeistare: *"pirmo reizi dziedāja "Dievs svētī Latviju". Visas tās frāzes. Jau katrs vārds Latvija izsauca ovācijas."* (A. Āboltiņa)

Mūsdienās, kad oficiāli ir atļauts demonstrēt savu etnisko identitāti, ir svarīgs jautājums, vai līdz ar to Dziesmu svētku loma mainās. Cilvēki taču vienalga piedalās pašdarbībā, Dziesmu svētkos vai vienkārši apmeklē tos vai skatās pa televizoru. Kopš Dziesmu svētku rašanās brīža nacionālais aspekts vienmēr ir bijis visspilgtākais un noturīgākais aspekts Dziesmu svētkos. Šo apgalvojumu apstiprina arī kāda muzikologa teiktais: *"Kopš pirmās atmodas laikiem - izšķiroša, jo stiprina tautas pašapziņu, okupācijā - vienoja nacionālo un garīgo domāšanu. Pirmās republikas laikā - veicināja patriotismu un ticību valstij un cilvēku labākai dzīvei... arī šodien tā pat, vienalga, vai dzied, vai klausās. Politiskās vienotības (integrācijas) sasniegšanas instruments."* (O.Grāvītis)

Intervētie cilvēki, runājot par savām izjūtām Dziesmu svētku laikā mūsdienās, nevarēja pateikt, vai tagad ir citādāk kā agrāk. Daudzi teica, ka varbūt tagad nebūs tas pacēlums (atceroties 1990. gada Dziesmu svētkus), bet tās sajūtas ar kurām visi gaida šos svētkus ir tādas pašas. Jebkurā gadījumā tas ir kaut kas nozīmīgs tieši latviešiem. Dziesmu svētki ir vienīgie, kas ar nemainīgi uztur latvisko identitāti un kopības izjūtu. Latvijā nav tik daudz citu masu svētku, kas to attīstītu un koptu. Daži eksperti uzskatīja, ka Dziesmu svētkiem jābūt par valsts svētkiem, bet šis process vēl ir veidošanas stadijā. Padomju laikos Dziesmu svētkiem bija vairāk pretstāvēšanas ideja, bet tagad šie svētkiem jābūt vienojošiem, integrējošiem.

Citi eksperti un diskusiju dalībnieki uzskatīja, ka tomēr mūsdienās Dziesmu svētku nacionālās apliecināšanās un identitātes funkcijas nedaudz mainās. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas visa sabiedrība ir mainījies, tas ir nenoliedzams fakts. Ļoti spēcīga šīs pārmaiņas ietekmēja arī trimdas latviešus. Kā teica viena sieviete: *"Kā var būt trimdinieks bez trimdas?"*

(V.Liepiņa) Agrāk trimdas sabiedrības viens no galvenajiem uzdevumiem bija cīnīties par Latvijas brīvību, informēt par tām netaisnībām, kas Latvijā notiek. Tagad tas viss ir izzudis. Latvija ir brīva valsts. Kā stāstīja cilvēks, kas palīdzēja trimdā rīkot Dziesmu svētkus, tagad, protams joprojām brauc daudz cilvēku uz šiem svētkiem, arī daudz jauniešu, bet tomēr kaut kas nav tā kā agrāk. Pastāv katru gadu nemītīgas bažas, ka šie būs pēdējie trimdas Dziesmu svētki. Varbūt arī nē, bet par to neviens no ekspertiem vai diskusiju dalībniekiem nevarēja pateikt tik viennozīmīgi.

Arī Latvijā latviešiem vairs nav sevi tik daudz jāapliecina kā nācija, bet globalizācijas apstākļos, kad visa pasaule ir atvērta palielinās Dziesmu svētku izglītojošā loma. Tagad Dziesmu svētku svarīgākais uzdevums ir tradicionālo kultūras vērtību uzturēšana un nodošana tālāk. Cilvēki apzinās sevi kā latviešus, bet vai viņi tic tam mītam par latviešiem kā dziedošu tautu, kā tautu, kas dzied savas tautasdziesmas un nekaunas par to. Jauniešiem Dziesmu svētki var kalpot kā zināmā mērā *“antiglobalizācijas instruments”* (D.Bula), kas atgādina latviešiem, kas viņi tādi ir, palīdz uzturēt lepnumu par savu identitāti, valsti un par savām tradīcijām.

Nacionālais motīvs ir bijis visspilgtākais un noturīgākais Dziesmu svētku sociālais aspekts. Taču tagad tam līdzās nostājās jauni sociāli aspekti – globalizācijas radītais izaicinājums nacionāli identitātei, kas nogludina nacionālās atšķirības un unificē kultūru. Bet no otras puses, tā saucamais jaunais nacionālisms kā postmodernās pasaules pretreakcija globalizācijai un jauna vērtība pret senām tradīcijām. Globalizācijas, starptautiskās migrācijas, politisko konfliktu saasināšanas apstākļos mūsdienu pasaulē rodas jauna parādība – jaunais nacionālisms. Tādam veidojoties Latvijā, var iedibināties implicētas saiknes ar Dziesmu svētku tradīciju.

8. Mākslinieciskais aspekts. Repertuārs. Dramaturģija. Popkultūras ietekme.

Mēs dzīvojam sabiedrībā, kurā “nopietnā” mūzika tiek uzskatīta par vienu no augstākajām mākslām. Šāda mūzika pati par sevi ir nediskutējama vērtība, it īpaši ja mēs tai pielīdzinām citus muzikālos žanrus vai virzienus, piemēram, ikdienas jeb sadzīves muzicēšanu, popmūziku. Tomēr mūsu (sabiedriskajā) apziņā arvien vairāk nostiprinās jauna pieeja, kuras pirmsākumi meklējami jau pirms gadsimta, kad vācu sociologs Maksis Vēbers (1864 – 1920) ievieš terminu *mūzikas*, tādā veidā apstrīdot tradicionālo Rietumu kultūras mūzikas vērtēšanas hierarhiju, kas virsotnē noliek savu profesionālo (mākslas, māksliniecisko, “art”) mūziku. Visas citas muzikālās izpausmes tiek vērtētas ar šīs “nopietnās” mūzikas kritēriju un kategoriju mērauklu, un, likumsakarīgi, tās tiek novērtētas kā mazvērtīgas.

Ilgu laiku neviens nepievērš uzmanību tam, ka katrai mūzikai ir savs funkcionēšanas konteksts un savi uzdevumi, tāpēc vienotu kritēriju piemērošana visiem muzicēšanas veidiem atbilst tikai tā devēju interesēm un viņu vērtību sistēmai. Šī ir humānismā un Apgaismības ideju balstīta ideoloģija, kas visu laiku ir bijusi Rietumu muzikālās pasaules bāze, kuras raksturīgas iezīmes ir no monocentrisma izrietošs vardarbīgs citu kultūru un civilizāciju interpretējums.

“Mūzika” vietā sakot “mūzikas”, M.Vēbers saka, ka uz indiešu klasisko vai Prūsijas “sadzīves” mūziku mēs nedrīkstam raudzīties tā pat, kā uz Rietumu klasisko mūziku. Tās ir dažādas pasaules, kur katrā ir sava vērtību sistēma, savas funkcijas un savi uzdevumi, kas nosaka to dažādās formas un “attaisno” to pastāvēšanu.

Tikai XX gs. 70-os un 80-os gados zinātnē, pēc tam arī sabiedriskajā apziņā, tiek pieņemta šī *muzikālā poliparadigmālitate*. To skaidro ar dažādiem apstākļiem, bet gandrīz visus var saistīt ar straujām sociāl-politiskajām pārmaiņām, pirmām kārtām - plašsaziņas līdzekļu izveidotās masu kultūras arvien lielāku dominēšanu, kas tiek sasniegta kolonizējot arvien jaunus reģionus. Tās ir ne tikai valstis, bet arī internacionāli iedzīvotāju slāņi - gandrīz jaunas globālas sociālas kopības. Kapitālisms arvien vairāk ir spējis atbrīvoties no Apgaismības ideoloģijas žņaugiem, par patēriņa objektu ir kļuvis jebkas, arī “nopietnā” mūzika. Turgus līdz ar to “nopietno” mūziku ir nolīcis uz viena plauktiņa ar “vieglo”, bet tas nozīmē arī cita veida līdztiesības un autonomijas iegūšanu. 70-os parādās pirmā zinātnieku un politiskās elites paaugst, kas uzaugusi ar popmūziku. Popmūzika pamazām kļūst par zinātnes izpētes objektu. Pēc Otrā PK Rietumu civilizācija iepazīst un savā kultūra, jo īpaši popkultūrā, inkorporē bijušo koloniju kultūru elementus. Ne tikai popmūzikā, bet arī “nopietnajā” mūzikā ienāk citu rasu izpildītāji un autori, ienesot savu attieksmi un savas tradīcijas. Sociālajās zinātnēs arvien nozīmīgāku vietu ieņem antropoloģiskā perspektīva, kas pirmā veikusi šo apli - sākot ar ārpus-Eiropas kultūru pētniecību, tā ir atgriezusi Rietumos un uzsākusi Rietumu civilizācijas ikdienas pētīšanu. Postmodernisms zinātnē un mākslā ir devis nopietnu triecienu valdošajai Rietumu ideoloģijai - līdz tam neapstrīdētajiem Apgaismības un humānisma ideāliem.

No vienas puses nebūtu nepieciešams atkārtot, kas ir Rietumu mūzikas sistēmas galvenie elementi un vērtības, jo mēs visi esam auguši šajā sabiedrībā, un to nojaušam, bet no otras, tieši tāpēc, ka tas mums liekas pašsaprotams, šādai darbībai būtu zināma jēga. Izdalot galvenos sistēmas jēdzienus un kategorijas, mēs vienlaikus arī nosaucam tās vērtības, pamata pieņēmumus un ideālus. Tie varētu būt: *klasiskā mūzika* (t.d. “klasiskajā” laikmetā ģēniju Baha, Bēthovena, Mocarta u.c. radītā); *profesionalitāte*; *augstvērtīgs mākslinieciskais līmenis*; *mūzikas gars*...

Ja mēs šādām kategorijām pielīdzinām šlagerus, ziņģes, galda dziedāšanu, bērnu vai amatieru muzicēšanu, mēs to nedrīkstam saukt par *īstu* mūziku, kaut vai tikai tāpēc, ka to rada un izpilda neprofesionāļi. Tā ir ne-profesionālās mūzikas noniecināšana un tās izslēgšana no

mākslinieciskā lauka. Bet mēs varam jautāt: ja tā nav mūzika, kas tad? Kas ir tie neprofesionāļi, kas dzied koros? Un kurā brīdī pašdarbnieks var radīt mākslu?

Latvijas oficiālās mūzikas dzīves organizācija. Dziesmu svētku atšķirīgā uztvere dažādu aģentu vidū.

“Dziesmu svētku profesionāļu un dziedātāju intereses var atšķirties. Profesionāļus vairāk interesē repertuārs un dziedājuma kvalitāte. Kamēr dziedātājus vairāk interesē pats process. Dziesmu svētki ir unikāli nevis ar savu profesionālo līmeni, bet tieši ar tautas līdzdalību un masveidīgumu. Tāpēc pašu dalībnieku motivācijai ir pirmšķirīga nozīme.” (muzikoloģe)

Vairums Latvijas oficiālās mūzikas dzīves¹⁰ veidotāju ir klasiski izglītoti mūzikas profesionāļi - muzikologi, mūziķi, komponisti, diriģenti, un tikai neliela viņu daļa nāk ar savādāku izglītību jeb specializāciju (folkloristi, etnomuzikologi¹¹, valodnieki...), tomēr arī tie mūzikas dzīves organizatori (producenti, uzņēmēji, ierēdņi...), kas ir bez īpašas muzikālās izglītības, savu profesiju, nav būtiski kādu, ieguvuši šajā pašā, Apgaismības un humānisma ideju cementētajā, izglītības sistēmā.

“Mūzikas izglītība ir mūzikas kultūras daļa, un tās funkcija ir sistēmas atražošana. Tāpēc tā ir izteikti atbalstoša pret to mūzikas sistēmu, kas to ir radījusi, [...] un pretojas jebkādam pārmaiņām.” (Muktupāvels 2001:9)

Īpaša Latvijas muzikālās dzīves organizācijas iezīme ir pasūtītāju un izpildītāju korporācija vienā organismā. Ir skaidrs, ka organizatoram jābūt ekspertam savā laukā. Šajā gadījumā tas ir mūzikas lauks. Mūzikas eksperts ir muzikāli izglītots indivīds, un tas nozīmē to, ka viņi visi nāk no vienas un vienīgās - klasiskās jeb akadēmiskās - mūzikas izglītības sistēmas. Viņi ir gan autori (komponisti), gan izpildītāji (mūziķi, diriģenti), un arī organizatori (mūzikas zinātnieki, mūzikas dzīves producenti). Tā kā valsts politisko varu un tās īstenošanu deleģē autoritatīviem ekspertiem, kuru obligāta pazīme ir attiecīga akadēmiska izglītība, mūzikas dzīves gadījumā veidojas monopols - visa vara atrodas vienas izglītības cilvēku rokās.¹²

Latvijas gadījums īpašs ar to, ka līdz nesenam laikam bija tikai viena augstākā mācību iestāde (Mūzikas Konservatorija), kur iespējams apgūt šādu izglītību. Ja kultūras, t. sk. mūzikas, menedžeru augstāko izglītību tagad iespējams iegūt arī citās mācību iestādēs (piemēram, Kultūras akadēmijā), tad izpildītāji un mūzikas zinātnieki joprojām paliek Mūzikas Akadēmijas monopols.

---

¹⁰ Mēs drīzāk runājam par “mūzikas dzīvi”, kā par “mūziku”, jo mūzika ir sociāls fenomens un tā nepastāv ārpus sabiedriskā konteksta, kas to nemitīgi ietekmē vai pat determinē. Tas ir atšķirīgs pieņēmums no tā, ko līdz šim pauda dominējošā ideālisma filozofija, kas tic pārcilvēcīgai un mūžīgai sfērai, kurā mīt arī nemainīgais mūzikas gars.

Pats jēdziens *mūzikas dzīve* pasaka to, ka mūzika nepastāv kā autonomas fenomens, tā rodas vienīgi aktīvā indivīdu darbībā - koncertos, mēģinājumos, komponēšanas procesā, nošu un plašu izdevniecībā un patērēšanā. Mūzikas dzīves laukā jeb sistēmā valda tās pašas attiecības, kas citās cilvēka darbības sfērās - ekonomiskās, sociālās, politiskās; un tās atšķirība no citiem laukiem ir tikai estētiski-māksliniecisko kritēriju nosacīti lielākajā svarā, bet tas tomēr nenozīmē, ka mākslinieciskais aspekts dominē pār citiem un determinē notikumu gaitu. Indivīdu mākslinieciskās aktivitātes noris citu, ietekmīgāku lauku un kontekstu satvarā un ietekmes sfērā, tāpēc uz mākslu mēs nedrīkstam skatīties kā uz autonomu parādību, mums drīzāk jāpēta konteksts.

“... mākslas iespaids drīzāk ir politisks, ne estētisks” (Tisenkopfs 1987:6)

¹¹ Latvijā etnomuzikoloģija zinātnei oficiāli tika pievienota tikai pirms pāris gadiem.

¹² 2002.gada KM apstiprinātajā *Latvijas Mūzikas padomes* sastāvā visi 11 locekļi ir klasiskās mūzikas profesionāļi, komponisti, izpildītāji, muzikologi, kaut arī “Latvijas Mūzikas padomes nolikumā” (izdots saskaņā ar Kultūras ministrijas nolikuma II nodaļas 4.punkta 7.apakšpunktu) paredzēts, ka “Padomi izveido kultūras ministrs, uzaicinot tajā darboties 11 speciālistus, kuri pārstāv sabiedriskās mūzikas organizācijas, valsts un pašvaldību mūzikas institūcijas, mūzikas izglītības institūcijas, mūzikas kritiķus un mūziķus, kas pārstāv dažādus mūzikas žanrus.” (<http://www.km.gov.lv/UI/Main.asp?id=10450??>)

Tieši to Arnolds Klotiņš uzskata par Latvijas mūzikas zinātnes svarīgāko uzdevumu: muzikoloģijai jātop par universitātes disciplīnu. (Klotiņš 2002)

Vienīgie “svešie” (ar citur iegūtu izglītību), kas līdz šim spējuši ieiet šajā noslēgtajā teritorijā, bijuši folkloras speciālisti, jo tā tradicionāli atradusies drīzāk filoloģijas (tagad arī antropoloģijas), nekā mūzikas zinātnes paspārnē.

Interesants novērojums Nr. 6

Šāda mūzikas elites viendabība un tās atražošanās modelis, kas pastāv faktiskā bezkonkurences¹³ situācijā, neveicina diskusiju un lēmumu pieņemšanā nenodrošina atšķirīgu viedokļu pārstāvēniecību. Cits konkurenci vājinošs apstāklis ir Latvijas *mazās valsts* statuss - šādu ekspertu loks ir ārkārtīgi šaurs. Kaut arī mums ir arvien vairāk ārvalstīs izglītotu speciālistu un dažu specializāciju izglītību var iegūt arī citās mācību iestādēs, ir tikpat kā neiespējami veidot jaunas un alternatīvas kopienas. Cita mazas valsts pazīme ir tās speciālistu, ekspertu visai plašais ekspertīzes lauks un polifunktionalitāte. Tas saistīts gan ar ekonomiskajiem apstākļiem - vairākas darba vietas, gan ar kadru trūkumu - viens, attiecīgi izglītots un spējīgs, indivīds vienlaicīgi uzņemas beži vien pārāk daudz lomu un pienākumu.

Ciktāl šāda situācija ir simptomātiska, nav šī pētījuma uzdevums, tomēr mums nākas secināt, ka šāda muzikālās dzīves elites viendabība var būt viens no dziesmu svētku kustības bremsējošiem un deformējošiem apstākļiem.

Otrs muzikālajā dzīvē iesaistīto aģentu grupas pils ir *mūzikas patērētāji*. Lai arī viņu estētiskā socializācija notikusi to pašu humānisma un Apgaismības ideju garā, bet, atšķirībā no profesionāļiem (elites), kuriem tas ir arī galvenais ekonomisko interešu lauks, patērētājam mūzikas lauks ir tikai viens no n-tajiem iespējamiem maršrutiem viņu dzīves vai ikdienas, drīzāk gan svētku un brīvo brīžu, trajektorijā.

Profesionāļu ikdiena ir profesionāla mūzika, iedzīvotāju ikdiena ir fona mūzika, kas visbiežāk nāk kā reklāmas noformējums, ietērpts populārākajos un atpazītamākajos melodiju fragmentos vai vienkāršotos citātos. Rets ir tāds indivīds, kurš pats kopis savu muzikālo gaumi un virzījis to klasiskās mūzikas ideāla virzienā. Koncertu apmeklējumi, skaņu plašu tirāžas un socioloģiskie pētījumi plašsaziņas līdzekļu laikmetā parāda, ka t.d. “nopietnās” mūzikas patērētāju loks nav plašāks par 3 – 5% no visiem klausītājiem, koncertu apmeklētājiem un plašu pircējiem.

Ja mēs iedomājamies, cik lielu daļu šajos dažos procentos aizņem muzikālā elite un citi muzikāli izglītotie iedzīvotāji, kā arī tā sabiedrības daļa, kuras sociālais statuss par pienākumu uzliek šādas mūzikas patērēšanu vismaz laiku pa laikam, tad varam diezgan droši apgalvot, ka tā arī ir gandrīz visa “nopietnās” mūzikas publika.

Dziesmu svētki vispār un kordziedāšana īpaši pilnībā iekļaujās un pakļaujās profesionālās mūzikas sistēmai. LMA darbojas īpaša kordirigentu katedra. No otras puses, *kordziedāšana ir ne tikai visdemokrātiskākā māksla, tā ir mūsu vispopulārākā māksla*. (Vītoliņš 1947:5) TMC dati rāda, ka arī šodien šis apgalvojums atbilst patiesībai¹⁴. Dziesmu svētki ir viena no retajām reizēm, kurā spiestas sastapties šīs divas kultūras jeb estētiskie priekšstati - mūzikas profesionāļi un mūzikas profāni, labākajā gadījumā - amatieri (kordziedātāji, dejojāji).

Mākslinieciskais elements dziesmu svētkos. Tā īpatsvars.

Nodaļā “*Dziesmu svētku loma un nozīme sabiedrībā*” mēs konstatējam, ka pastāv nozīmīgas atšķirības dažādu aģentu atbildēs, kad viņiem tiek jautāts: “*Kas ir dziesmu svētki? Kāda ir to nozīme un būtība?*” Profesionāļi kā vienu no svarīgākajiem min svētku mākslinieciskās un

¹³ Konkurenci un konfliktus var uzskatīt par auglīgu situācijas virzītājspēku.

¹⁴ Ja neņemam vērā bērnu un jauniešu deju kolektīvu dalībniekus, tad populārākais Latvijas iedzīvotāju pašdarbības veids ir kordziedāšana. (TMC Statistikas dati, 2001.gads)

estētiskās funkcijas: *“Dziesmu svētku kustības fenomena galvenā īpašība - izauklēt savā klēpī simtus, pat tūkstošus latviešu profesionālās mūzikas darbiniekus: diriģentus, komponistus, solistus – dziedātājus, instrumentālistus un citu specialitāšu pārstāvjus.”* (Gravītis 2001:26) Arī citi aģenti māksliniecisko aspektu pirmajā brīdī min kā vienu no svarīgākajiem, bet nereti tā ir tikai vispārpieņemtu viedokļu un “patiesību” atkārtošana, un kad viņi tiek vaicāti vēl, par kuru mēģinājumiem, par viņu pieredzi dziesmu svētkos, atklājas, ka estētiskās jeb mākslinieciskās vajadzības nebūt nav svarīgākais līdzdalības motivācijas elements.

Galu galā *mākslinieciskais* aspekts dziesmu svētkos ir tikai *viena no* daudzajām to sastāvdaļām. Ir grūti nosvērt, cik liels ir mākslinieciskā īpatsvars dziesmu svētku nozīmē, līdzdalības motivācijā vai tā integrējošajā spēkā. Tradicionāli šis aspekts tiek ierindots svētku “lielo” funkciju vidū, bet tās novērtēšana lielā mērā ir atkarīga no jēdziena “māksla” interpretācijas.

“Es dziesmu svētkus neredzu kā elitārās kultūras sastāvdaļu. Dziesmu svētki nekad nebūs tādi kā opera. Mākslu nedrīkst reducēt ne uz profesionālo, ne pašdarbības mākslu. Tie drīzāk ir tautas svētki, tautas kultūras manifests, ne tik daudz profesionālās kultūras sasniegumu atradīšana.” (I. Fedosejeva)

“Dziesmu svētki ir tautas svētki galu galā, darba cilvēka svētki.” (k/n vadītāja)

“Dziesmu svētki ir auglīga pretruna starp tautas, etniskajiem svētkiem un profesionāļu radītiem svētkiem. Citur tas nav atrodams, tā ir to oriģinalitāte.” (A.Klotiņš)

Mākslinieciskais līmenis.

“Teorētiski Dziesmu svētkus nevar saistīt ar “augsto” mākslu, taču bauda, ko sniedz Dziesmu svētki, ir pielīdzināmi baudai, ko sniedz “augstā” māksla. Ja grib dzirdēt ‘augsto’ mākslu, jāiet uz koncertzālēm” (J.Ustinovskis)

Jautāti par domstarpībām dziesmu svētku sakarā, gandrīz katrs (muzikologs, diriģents, korists, pašvaldības pārstāvis) tā vai citādāk skar permanento estētisko konfliktu starp profesionāļu vajadzībām un prasībām un vienkāršo svētku dalībnieku un skatītāju iespējām (izpildīt un “saprast”). Tas atklājas kā *mākslinieciskā līmeņa* jautājums, kurā katra no divām pusēm šo līmeni cenšas pavirzīt tuvāk ne vairs tikai saviem estētiskajiem ideāliem, kas abos gadījumos ir vieni un tie paši, jo mēs visi esam vienas kultūras un civilizācijas augļi, bet gan savam “līmenim” jeb gaumei.

Elītes un masu mākslinieciskās gaumes atrodas šīs līmeņa skalas pretējās pusēs, arī dziesmu svētki to pierāda.

Masu populārās kultūras ietekme uz Dziesmu svētkiem? Ļoti spēcīga. To var pārvarēt tikai tad, ja skolās no repertuāra izņems popmūzikas dziesmas. Lai tās paliek izklaidei. Bīstama ietekme - folklorizējušās teātra dziesmas (ziņģes). Kvalitātes zaudēšana ir dziesmu svētku nāve! Brēkšana vienbalsīgi 8 h pēc kārtas, kā tas bija ‘Rīgai 800’... (profesionāls kordziedātājs)

“Mūsu koristi vēlētos mainīt repertuāru – liriskāku, tautai saprotamāku. Šobrīd tas ir par smagu.” (k/n vadītāja)

“Kā visur mākslā, arī kora darbā izšķirošā ir kvalitāte.” (Vītoliņš 48:147)

Abas puses saprot un vismaz vārdos pieņem to, ka nepieciešams ir balanss starp šīm divām pret-pusēm. Visgrūtāk ir novērtēt “vienkāršo” dziesmu svētku dalībnieku un klausītāju gatavības līmeni kompromisam ar profesionāļu augstajām gaidām. Savukārt profesionāļu attieksme ir skaidra: ne soli atpakaļ! Tiekšanās pēc arvien lielākiem mākslinieciskajiem sasniegumiem ir viņu, kā radošo profesiju meistaruru, pamatlikums un motivācija. Stāvēšana uz vietas vai pat kāpšanās atpakaļ nozīmētu atteikšanos no sava aroda godprātīgas pildīšanas.

Šobrīd visa vara atrodas mūzikas profesionāļu rokās, un līdz šim viņi to lietojuši, lai līmenis nemitīgi celtos.

“Tas ir fakts: dziesmas paliek grūtākas, un tas ir jādara, mēģinām katru reizi pacelt uz augšu!” (R. Vanags)

“Esmu vienmēr Dziesmu svētkus uzskatījis par kvalitātes zīmi, mūsu kultūras līmeņa rādītājs. Vajadzīgs smalks balanss. Dziesmu svētki un kora kustība ir cilvēku izglītošana, tā ir

attīstība. Tā ir tautas, kas dzied, tie ir tūkstoši, vērā ņemams skaītļis ir uz šīs estrādes. Kurš virzīs un attīstīs šo nacionālo izglītības līmeni kultūras ziņā? Koris un dejotāji un pūtēji. Šī tautas muzicēšana, viņi ceļ visas nācijas kultūras līmeni augšā. Ja mēs piedāvāsim to, ko tauta ir gatava, tad līmenis ies uz leju, jābūt kaut kādai virzībai uz priekšu. Dziesmu svētkos jābūda ne tikai to, kas ir bijis vakar, bet arī tas, kas ir šodien un būs arī rīt." (M.Sirmais)

Dziedāšanas māksliniecisko līmeni ir palīdzējusi uzturēt gan izvērstā muzikālās izglītības sistēma, gan koru konkursi un skates, gan arī īpašu "elites koru" pastāvēšana, kuri vienmēr ir plūkuši laurus starptautiskā mērogā un arī cēluši uz augšu vispārējo koru dziedāšanas līmeni Latvijā.

Par Dziesmu svētku mākslinieciskā komponenta saistību ar muzikālo izglītību runāja kāds no virsdiriģentiem. "Latviešu tautai ir kopsdziedāšanas tradīcijas, ieražu, gadskārtu dziesmas, tautai patīk dziedāt. Dziesma iegūst suverēnu spēku izteikt visas cilvēku jūtas. Bet tikai Latvijā un Baltijā mūzikas augstskolās ir kordiriģēšanas fakultātes, ir plašs mūzikas skolu tīkls un kordiriģenti tiek atalgoti." Tas liecina, ka dziedāšanas tradīcija ir cieši saistīta ar izvērsto muzikālās izglītības sistēmu. Tieši mūzikas profesionāļi visasāk jūt un reaģē uz muzikālās izglītības institucionālām izmaiņām, piemēram, obligāto mūzikas stundu atcelšanu vidusskolās. Tas vispār tiek nosaukts par vienu no galvenajiem Dziesmu svētku draudiem, un šī norma, viņuprāt, būtu atkal jāpārskata.

Zināms garantis koru un citu izpildītāju, kā arī kopējam meistarības līmenim ir kordiriģentu un citu vadītāju izglītības sistēmai. Arī pašu kordiriģentu tālākā izglītība iegūst sevišķu nozīmi, jo 2001. gadā tikai 42% diriģentu bija augstākā izglītība, un kordiriģentu prestižs kritās, spriežot pēc studētājiģribētāju skaita LMA Kordiriģēšanas nodaļā.

Būtisks ir jautājums par to robežu, kurā uzstādītā mākslinieciskā līmeņa pakāpe jau sāk atgrūst dziesmu svētku dalībniekus un apmeklētājus. Reta bijusi tāda intervija, kurā no vienkāršo dalībnieku mutēm neskanētu vārdi par grūto repertuāru, smagajām dziesmām u.t.t.

"Vai latviešiem nav pārspīlēta tieksme būt labākajiem, piemēram, ceļot māksliniecisko līmeni. Bet būdama maza tauta, tas laikam nav pārspīlēti... Dažkārt Dziesmu sv atļase ir nevajadzīgi stingra, un tā nereti atbaida vecās sieviņas, vīrus." (pašvaldības deputāts)

Par to varbūt nebūtu īpaši jāuztraucas, darbs, arī mākslinieciskās aktivitātes, pieprasa pūles un atdevi no tā veicēja, bet bažas rada apgalvojumi par to, ka jau tagad repertuārs dažām grupām nav pa spēkam, piemēram, vecāka gadagājuma cilvēkiem un jaunākiem kolektīviem. Īpaši šādi jautājumi aktuāli lauku kolektīviem, kuri, atrodoties lielākos attālumos no resursiem kā pilsētnieki, savu māksliniecisko līmeni nereti nespēj pacelt vai noturēt "nepieciešamajā" līmenī.

Sarežģītība ne vienmēr ir kategorijas, kurās domā klausītāji. Svarīgs ir melodiskums un dziedāšana "no sirds". Valdis Muktupāvels: "[...] mākslinieciskajos kritērijos nevajadzētu noslīcināt dzīvo kopā būšanas sajūtu [...] Dziesmu svētki nav tā vieta, kur tiek ties pēc mākslinieciskā niansējuma virsotnēm. Tur tā virsotne ir citādāka." (Koļeda 2001a)

Daudzi cilvēki, it īpaši tie, kas nāk no lauku rajoniem, ir norūpējušies par to, ka repertuārs kļūst arvien sarežģītāks, kā arī par pārāk augstiem kritērijiem atlasē, tas ir skatēs: "Arī atlasēs sistēma, es saprotu, jābūt līmenim un gribās, lai visi būtu augstākajā līmenī. Tad tiek pazaudēta daļa no cilvēciskā, dvēseliskā. Dziesmu svētki ir mūsu tautai. Nav labi, ja kāds nodzied šķībi, bet nepareizi var nodziedāt arī profesionālie kori. 1990. gadā bija viena dziesma... es biju sašutusi, bet tas bija augstākā līmeņa koris. Vajadzētu tomēr to atlasī likt malā, dot brīvāku iespēju piedalīties. Arī laiku kori taču ir strādājuši, mācījušies. Viņiem nav tik lielas iespējas ar diriģentiem un visu ko citu, salīdzinot ar Rīgu varbūt arī Valmieras diriģentiem." (V.Liepiņa) "Dziesmas kļūst arvien sarežģītākas, nepārvarami grūtas. Cilvēkiem nolaižas rokas. Nevajag pārspīlēt ar šo sarežģīšanu. Pamatā taču ir vienkārši cilvēki nevis profesionāļi. Vajag vienkāršāku repertuāru." (M. Bukša) Šie apgalvojumi tika pamatoti ar to, ka laukos gandrīz ka nav profesionālo koru un cilvēki, darbojas pašdarbībā, tāpēc ka viņiem tas patīk un "[...] laukos jau atnāk visi, kas grib. Nav speciāls atlasēs. Cilvēkiem var arī nebūt ritma izjūtas." (M.Čauva)

Lauku un mazpilsētu dalībnieki ir daudzskaitlīgākā un, iespējams, arī svarīgākā dziesmu svētku auditorija, tāpēc pret viņu spējām un iespējām jāattiecas tā, lai tās nebūtu par šķērslī dalībai

dziesmu svētkos, gan aktīvai, gan “pasīvai”. Svētku mākslinieciskais līmenis nedrīkstētu bloķēt dziesmu svētku virsidejas īstenošanas iespējamību. Piemērs ir pūtēju orķestru programma, tās sarežģītības dēļ lielāko svētku daļu vairāk nekā puse mūziķu vienkārši sēž nolikuši instrumentu uz ceļiem. Un pārsvarā tie ir lauku orķestri. “Kādreiz pūtām, bija normāls repertuārs. Vajag tādu, ko 50% [orķestru] var pacelt. Alūksnē bija pūtēju svētki. Puse sēž un puse spēlē.” (lauku orķestra vadītājs)

Nozīmīga koristu daļa neprot lasīt notis, taču arī nošu nepratēji dziedot tur notis priekšā. Ilggadēja Cesvaines kora dalībiece Hermīne no sākuma atzina, ka notis vienmēr tur priekšā un lasot, taču “tikai kur ir uz augšu vai leju”. Tas padara grūtu repertuāru ilgi apgūstamu. Ja puse kora dzied pēc dzirdes, tas ir pamatīgs darbs visam korim.

Daļa intervēto tomēr uzskata, ka Dziesmu svētku repertuāra vienkāršošana nav tā labākā izvēle. Pamatojumi bija dažādi - sarežģītājām *a cappella* dziesmām ir lielāka mentāla, garīga nozīme, dziļāks saturs, ka tās labāk iederas Dziesmu svētku idejā.

“Rīgai 800 svinībās nedziedāja *a cappella*, tikai šlagerus un ziņģes. Tas bija slikti. Lielākā mentālā nozīmi ir *a cappella*. Tauta dzied tā, kā tā dziedāja, kad kļuva par latviešu tautu.” (I.Vinnika) “Kvalitāte ir svarīga. Nav tie kritēriji tik traģiski. Varbūt Rīgā ir stingrāk. Tagad būs tā, ja koris ir maziņš, bet dziesma liela un grūta, tad apvienojas viss rajona koris un dzied. Tad nevajadzētu būt problēmām, lai kāds koris nevarētu tikt uz svētkiem.” (A. Āboltiņa) “Grūtas dziesmas visi kopā mēģina, dzied, tagad tas ļoti labi, jo vien koris bieži nevar pavilkt.” (M. Bukša)

Tas ir Dziesmu svētku fenomens, kad visi skatītāji var dziedāt līdzī: “Dzied arī skatītāji, bet pārsvarā noslēguma koncertā, jo parastajos koncertos visi klausītāji visām dziesmām vārdus nezina.” (koriste, studente)

“Nevar būt tikai tautasdziesmu apdares vai tiešam elementāras dziesmas, vajag kaut ko grūtāku. Bet saprāta robežās tās grūtās dziesmas. Visu vienkāršot nav produktīvi. Protams, ir kori, kas varēs celt grūtākas vēl un vēl dziesmas, bet ja korī ir kādi 20 cilvēki un jāizdzied 8 balsu dziesmu. Kvalitāte tomēr ir svarīga. Paliks jau kāda dziesma, ko varēs dziedāt līdzī arī klausītāji. Vajag sabalansēt. Korim tas arī ir stimulējoši, kas strādā, strādā un grūtā dziesma beigās tomēr izdodas. Diriģenti ir ļoti svarīgi.” (A. Āboltiņa)

“Vienkāršot nevajadzētu, jo tad nenotiks attīstība. Tā arī stāvēsim uz vietas pirmatnējā kopienā. Dažreiz ir grūti. No sākuma nepatīk, kad dabū gatavu, tad patīk. Pats brīnies. Skaisti, bet grūti.” (M. Čauva)

“Savā laikā visas lielās dziesmas, tas pašas Vītola dziesmas, balādes, ir pirmatskaņojumi Dziesmu svētku laikā. Šodien jau cilvēki īd par to, ka tās ir par grūtu. Rīgai velītajos svētkos pa visu koncertu tur bija kādas desmit *a cappella* dziesmas, pārējas bija ar pavadījumu. Es visu laiku gribēju, lai Dziesmu svētki nav ziņģu svētki, jo ziņģēm ir sava vieta, viņa ir bijusi un būs. Dziesmu svētkiem jābūt kaut kam pārākam par ziņģēm. Dziesmu svētki ir nācijas kvalitātes zīme, valsts kvalitātes zīme. Šajā gadījumā es nevaru ielikt vienā kvalitātes zīmē, dziesmas, kas tiek dziedātas divbalsīgi uz kaut kāda uncaca pavadījuma, šlageri, vai arī viens liels skaists darbs ar dziļu saturisku būtību, *a cappella*. Tas ir grūti nodziedams. Tur nav kur noslēpties. Šovs, gaismas, vizuālais bieži vien aizmālē cilvēkiem acis, saturs vairs nav būtisks, viņš skatās, kas tur mirdz un kas tur zaigo. Man svarīgi, kas tur ir iekšā, man tas šovs nav vajadzīgs. Tas ir jābalansē. Var taču just, kur tas kļūst par balagānu, vai par vienkārši kaut kādu izrāde, vai kur primārais ir mūzika.” (M.Sirmais)

“Ir divas cunftes – diriģenti un komponisti, kas ir devuši pienesumu. Divas profesionālas grupas, kam ir sava virtuve. Šīm grupām ir bijis pietiekami augsts profesionālais līmenis, nevarēja neko zem tā iekļaut.” (M. Boiko)

Augsts dziesmu svētku mākslinieciskais līmenis profesionāļiem nepieciešams arī tādēļ, ka tas ir viņu darbības kritērijs un attaisnojums. Spēja sasniegt noteiktu līmeni ir konkrēts profesionālā varējuma rādītājs. Tas ir simbolisks sasniegums, ko var konvertēt “taustāmākos” ieguvumos nekā vienkārša atzinība.

Tomēr mākslinieciskais līmenis vienmēr bijis svarīgs arī pašai svētku idejai. Ja sākotnēji caur to latviešu tauta esot pierādījusi, ka piederot “kultūras tautu” saimei (pirmajos Dziesmu

svētkos vācu kungiem un rīdziniekiem tas tiešām bijis pārsteigums, ka zemnieku kori nav sliktāki par vācu koriem), tad vēlākajos gados augsts mākslinieciskais līmenis bijis papildus punkts to pastāvēšanas nepieciešamībai un tradīcijas stabilitātei.

Mūsdienās dziesmu svētku mākslinieciskā līmeņa nozīme atkal vairāk ir vērsta uz ārpusi: ja reiz dziesmu svētki ir latviešu tautas simbols, tad tam jābūt nevainojamam, jo simbols ir arī prece, ko mēs piedāvājam ārzemniekiem. Dziesmu svētku pieteikšanas projektu UNESCO nemateriālās kultūras un mutvārdu šedevru sarakstam var uzskatīt par vienu no šādas taktikas spilgtākajiem piemēriem.

“Lai latvieši paši saprot, kas mums ir. Bet svarīgāk ir, lai parādītu kā reklāmu uz ārzemēm, lai saprastu, ka te nav čuhņa, bet kulturāli cilvēki.” (korists) Tomēr ne tikai ārzemniekiem ir jāparāda, tas var arī būt kā “pašapziņas celšanas instruments - re, cik krāšņi, labi dzīvojam, nav ko degunu zemē bāzt!” (pašvaldības deputāts)

Cik lielā mērā Jūs piekrītat šādam apgalvojumam par Dziesmu svētkiem? (13.jaut.)

Tabula nr. 3 Dziesmu svētki kā svarīga Latvijas iezīme starptautiskajā mērogā

	PIEKRĪT (kopā)	NEPIEKRĪT (kopā)	Grūti pateikt
Dziesmu svētki ir svarīga Latvijas iezīme starptautiskajā mērogā	84%	8%	8%

Oļģerts Grāvītis izsaka interesantu domu: “... īpaši jaunās paaudzes diriģenti vēlās parādīt ārzemniekiem arī viņu dziesmas augstā līmenī.” To var uzskatīt par vēl vienu zīmi tam, ka atsevišķiem aģentiem ir izdevīgi Dziesmu svētkus iekļaut tieši globālajā mākslas tirgū.

Daži eksperti uzskata, ka “arī vienkāršie cilvēki spēj novērtēt augstu līmeni” un tas var būt par vienu no integrējošiem faktoriem, jo “augstu mākslas līmeni krievu jaunieši respektē”. Jā, tie varētu būt tie daži procenti elitārās mākslas patērētāju, bet nav pamata apgalvot, ka tas varētu būt nopietns lielākas masas pievelkošs apstāklis.

Repertuārs un dramaturģija. Popkultūras ietekme.

Dziesmu svētkus no parastiem koru festivāliem atšķir repertuāra vienotība. Un tieši repertuārs vieno kora dziedāšanas kustību. Tā ir viena no repertuāra galvenajām funkcijām, bet lai repertuārs palīdzētu tuvināt šāda virszuddevuma sasniegšanu, tam ir jāatbilst vairākiem kritērijiem. Piemēram, pieejamībai vairumam svētku dalībnieku un apmeklētāju. Jo repertuārs būs “smagāks”, jo mazāka būs iedzīvotāju līdzdalība; jo repertuārs būs “vieglāks”, jo mazāka būs profesionāļu motivācija piedalīties, pie kam ne tikai mūziķu vai diriģentu lomās, bet arī kā organizatoriem.

Repertuāra sastādīšanai jābūt zinātniski pamatotai, tiesa runājot par operu, 1970.gadā aicināja Rīgas muzikologs Joahims Brauns, kad ar vienkāršiem statistiskiem paņēmieniem bija izpētījis Baltijas republiku operateātru repertuāru.

“Pēc kuriem Jūsu rakstiem vai referātiem (socioloģijas ietekmētiem) ir bijušas lielākās diskusijas, un kas tajās piedalījies? “Vai žanra krīze?”¹⁵ - operas telpās diskusija - ministra Kaupuža un mana konfrontācija. Sākums beigām.” (Brauns 2002)

Viens no konkrētiem Dziesmu svētku aspektiem, kurā atklājas un konfrontējas profesionāļu un amatieru estētiskās intereses un vajadzības, ir repertuārs. Tipiskās pretrunas atrodas ne tikai uz mākslinieciskā līmeņa skalas, bet arī tradicionāls – moderns līmenī.

Viena no tradicionālām konkrēta mākslas darba vērtībām slēpjas tā novitātē. Profesionāļiem ir nepieciešams jaunais, un repertuāra gadījumā tas nozīmē jaunas dziesmas, jaunas dejas, jaunus pirmatskaņojumus. Publikai tuvāks ir pazīstamais, jau zināmais un iemācītais. Katra

¹⁵ Brauns 1970

novitāte (piemēram, jauna dziesma repertuārā) prasa lielu piepūli: dalībniekiem tā ir jāiemācās un jāiestudē attiecīgajā mākslinieciskajā līmenī, bet svētku apmeklētājiem jābūt gataviem apgūt nezināmo.

Aptaujas rezultāti un intervijas to parāda, ka tautas mīļākās, jeb kā teica Arnolds Klotiņš “elku dziesmas”, ir tās, kas sen jau zināmas un sen iemīļotas. Tabulā nr. 4 “Dziesmu svētku biežāk izpildītās un populārākās dziesmas” redzams, ka ir būtiska atšķirība starp iedzīvotājiem tuvākajām dziesmām un tām, ko izvēlās organizatori, profesionāļi. Respondenti minējuši arī vienkārši - “Paula dziesmas” vai “Kalniņa dziesmas”, un šādas atbildes jūtami pārsvērušas mūsu profesionālās mūzikas klasiķus (skat. Pielikumā aptaujas rezultātu 11.jaut.). Spilgts tendences piemērs ir Rīgai 800 noslēguma koncerts, kurā vienīgā dziesma, kas izpelnījās atkārtojumu, bija Im.Kalniņa “Lilioms” - jau tautiskojušies dziesma no izrādes, ko piedevām līdzās kopkorim izpildīja tautā populāri aktieri.

Tabula nr. 4 Dziesmu svētku biežāk izpildītās un populārākās dziesmas

Dziesmas nosaukums	Dziesmas autori	Dziesmu svētkos visbiežāk spēlētās¹⁶ (rang)	Aptaujā visbiežāk nosauktās¹⁷ (rang)
Gaismas pils	J.Vītols - Auseklis	I	I
Dziesmai šodien liela diena	P.Barisons - A.Skalbe	II	
Jāņuvakars	E.Melngaislis, tdz. Vārdi	II	
Lauztās priedes	E.Dārziņš - J.Rainis	III	IV
Pūt, vējiņi!	Latv. tdz. Jurjānu Andreja apd.	III	
Rīga dimd	Latv. tdz. J.Dimzes apd.	IV	
Dievs, svētī Latviju!	Baumaņu Kārlis, autora vārdi	IV	III
Manai dzimtenei	R.Pauls - J.Peters		II

“Lielāku iespēju identificēties paver tautā iesakņojušos, folklorizējušos dziesmas. Varētu izvirzīt šādu tēzi: jo pasākums ir mākslinieciski augstvērtīgāks, jo tā integrējošais spēks ir mazāks, un otrādi.” (I. Fedosejeva)

Pārrunājot repertuāru, nereti parādās arī jautājums par citu tautu komponistu darbu iekļaušanu tajā. Vieni sprieda, ka “*ārzemju dziesmas nevajag, absolūti garām. Būs kā krievu laikos jād dzied “Suliko”, baškīru tautas dziesmas. Vajag latviešu dziesmas tikai latviešu valodā.*” (skolnieks) Daudzi atcerējās tieši Padomju laikus, kas asociējas ar kaut ko negatīvu un tieši šī iemesla dēļ nevēlējās, lai tiktu iekļautas citu tautu dziesmas. Cilvēki uzsvēra, ka tie ir latviešu Dziesmu svētki, tāpēc tiem jābūt latviskiem. “*Citu tautu dziesmas nevajag, tie ir latviešu dziesmu svētki. Pat padomju muzikologi apskauda mūs par to, ka spējam noturēt latvisko repertuāru. Ir taču tik daudz latviešu dziesmu, kas vēl nav dziedātas, nemaz nerunājot par jauno komponistu devumu. Pat nedomāju, ka īpaši jād dzied Baltiešu dziesmas. Bija tāda doma nodziedāt igauņu un lietuviešu himnas... Arī tas nav vajadzīgs.*” (V.Liepiņa)

Citi cilvēki uzskatīja sevi par pietiekoši elastīgiem, lai dziedātu arī citu tautu komponistu darbus, izņemto varbūt tikai krievu komponistu darbus krievu valodā, jo tas asociējas ar padomju laikiem un arī pašreizēja politiskā situācijā nav tam labvēlīga: “*Esmu ļoti elastīga. Var jau dziedāt klasiku, ko pazīst visā pasaulē. Varbūt, ja dziedātu krievu valodā, tad būtu briesmīgi. Attiecības ar Krieviju ir sliktas. Varbūt nākotnē attiecības uzlabosies un varēs tad dziedāt.*” (M.Čauva)

¹⁶ Ieskaitot Rīgai 800. Avoti: Grauzdiņa, Grāvītis (1990), Lejiņa (1993, 1998, 2001)

¹⁷ Jautājums nr. 11.

Atsevišķs temats ir Dziesmu svētku *deju* daļa. Deju svētki ir strīdīgākā svētku daļa, kura izveidojusies tikai padomju gados. Deju svētku tradīciju var saistīt ar totalitāro kustību: *"Drausmīgi, ka dzīvu cilvēku rindas veido saukļus un simbolus. Folkloras ansambļi, deju ansambļi ir cita lieta."* (M. Boiko)

Nereti šī daļa tiek aizmirsta, jo Dziesmu svētku simbols vienmēr ir bijis kopkoris, tādējādi tā tiek atstāta zināmā "pašapritē", bet tieši deju svētku organizatoru virzienā šodien skan nopietnākie pārmetumi, pirmām kārtām par viņu organizacionālo darbību. Var strīdēties un apstrīdēt deju svētku paustos estētiskos tēlus, bet šai kustībai ir spēcīga pašdarbības bāze, jo īpaši bērnu un jauniešu izpildījumā. TMC 2001.gada dati liecina par to, ka Latvijā darbojas 539 bērnu un jauniešu deju kolektīvi. Salīdzinājumam: visā valstī pastāv 364 kori.

Šova elementi Dziesmu svētkos

Cīņa starp *modernistiem* un *tradicionalistiem* notiek arī pašu profesionāļu vidū. Ar nelieliem izņēmumiem prevalē uzskats, ka dziesmu svētkiem ir jāmainās, ir pieļaujami zināmi eksperimenti, bet to kodolam, kas ir klasiskās dziesmas un tautasdziesmu apdares, jebkurā gadījumā jāpaliek nemainīgam. Jautājot konkrētāk, kas varētu mainīties vai kas būtu jāmaina, "modernisti" piesauc jauno tehnoloģiju izmantošanu un dažādu citu masu jeb popkultūras elementu iekļaušanu. Tā vairs nav tik daudz diskusija par repertuāru, cik par visu svētku norises formu un dramaturģiju. Atslēgvārds šajā diskusijā ir *šovs*. Viena puse to uztver izteikti negatīvi, savukārt otra ir drīzāk atvērta šādai pieejai svētku organizācijā.

"Dziesmu svētki nekad nebūs tādi, kādi tie bija pirms 20 gadiem. Tie vienkārši fiziski nebūs tādi. Strīdi ir par citiem jautājumiem. Protams, tiem ir jāklūst laikmetīgiem no nodrošinājumiem viedokļa, apskaņošanas, apgaismošanas, pat tādas banālas lietas, ka ja es esmu publikā, es varēšu tikt tualetē iekšā. Strīds ir par to, kas ir primārais, vai šovs, vai mūzika, kora dziedāšana. Ja šovs pārņems virsroku, tas Dziesmu svētki nav vajadzīgi vairs. Viss ir atkarīgs kā koris dzied, vai tas spēj piepildīt, muzicēšana notiek tādā līmenī, ka Jums nekas nav vajadzīgs ārišķīgi. Tas viss ir iekšā tajā kora dziesmā, skaņdarbā. Viss ir atkarīgs no tā, kas ar šiem koriem strādā un kā ar viņiem strādā, kā tie ir sagatavoti." (M.Sirmais)

"Tehnoloģijas daļēji nomāc. Skaisti ir, bet centrā jābūt cilvēka balsij. Ar tehnoloģijām cilvēks ir inertāks, vairāk skatās no malas." (M. Bukša)

"Svētki ir jāpilnveido, bet šovs nav pareiza tendence. Vairāk naudas jāvelta pārstāvniecībai, dažādiem kolektīviem." (I.Vinnika)

"Es baidos par nākamajiem Dziesmu svētkiem, ka mēģinās par daudz ielikt rāmīšos. Jo, lai cik skaisti nebūtu Rīga 800 Dziesmu svētki, koncerts tā kā pa lentīti. Es to varu noskatīties pa TV, kur ir viss izrediģēts, visi aplausi izgriezti, tā es jutos, jo vienīgā vieta, kur mēs tikām pie atkārtojuma bija "Lilions". Un Dziesmu svētkos vasarā cilvēki ir ar mieru pasēdēt kādu stundiņu ārā ilgāk, lai dabūtu no sevis to sajūtu ārā. Bet pēc tā koncerta, visi teica: "brīnišķīgi, ļoti skaisti!", bet man trūka pacilājuma. Un tas taču ir mūsu dziesmu svētku fenomēns. Nav jābūt tik ļoti iestudētam. Lai kāds caur mikrofonu, lai publika nedzird koriem saka: "Autoru, autoru!", es domāju, ka tas viss notiek spontāni, izrādījās, ka nē." (V.Liepiņa)

Par šova elementiem dziesmu svētkos mēs varam uzskatīt dažādu moderno audiovizuālo tehnoloģiju izmantošanu (kopkora elektroniskā apskaņošana, gaismas un skaņas instalācijas, svētku uguņošana u.t.t.) un solistu, nereti popzvaigžņu¹⁸, un elektroinstrumentu pievienošanu.

"Kāda ir popkultūras būtība? Tā strādā uz pieprasījumu. Tā piedāvā to, kas liekas populārs un ko pieprasa sabiedrība. Dziesmu svētkiem ir jāizglīto cilvēki, jāceļ līmenis. Salīdziniet kaut vai saturu, kas ir popmūzikā un kas ir garīgajā mūzikā." (M.Sirmais)

Šādu virzību pretī popkultūrai tradicionālisti kritizē, apgalvojot, ka ārišķais ne tikai nav Dziesmu svētku vērtība, bet pat kropļo to būtību. Dziesmu svētkiem drīzāk būtu jāpaliek kā tādai *"salai pop- un masu kultūrā, kas nāk visam pāri kā "lielais rullis" "* (J.Kurpnieks) Savukārt šova

¹⁸ Ne tikai mūzikas, bet, piemēram, arī teātra.

elementu palielināšanas piekritēji saka, ka vēlas tikai šos svētku padarīt daudzkrāsainākus, interesantākus un atraktīvākus, tādējādi piesaistot vairāk publikas.

Ja uz šova elementu invāziju lūkojamies, ņemot vērā ekonomiskās intereses, to viegli interpretēt. Latvijas šovbiznesa industrijai nevar būt lielāka pasūtījuma, kā vispārējie latviešu Dziesmu svētki¹⁹. Zinot valsts iedzīvotāju, ierēdņu, politiķu un uzņēmēju attieksmi pret korupciju (iespēju korumpēties), un var pieņemt, ka tiek radīts vēl viens mehānisms, kas rada šo kārdinājumu.

Jautāti par spilgtākajiem iespaidiem dziesmu svētkos, dalībnieki un apmeklētāji visbiežāk min tieši vizualizējamus tēlus (pats svētku kopiespaids, gājiens, uguņošana... Skat. tabulu nr. 5 “Dziesmu svētku notikums vai norise, kas visspilgtāk palikusi atmiņā”), bet vai tam jānozīmē, ka tie viņiem ir svarīgākie? Emocionāls pārdzīvojums ir daudz grūtāk verbalizējams, varbūt tāpēc biežāk tiek minēti vizualizējami tēli, tos arī vieglāk iegaumēt, nosaukt vārdos. Viens no vācu modernās socioloģijas pamatlicējiem Georgs Zimmels runāja par parādību, tostarp arī cilvēka rīcības, formu un saturu. Ja formu ir iespējams novērot, tad saturu, kas vienmēr ir psiholoģisks akts, nav iespējams atklāt, bet tieši saturs ir būtiskākais, un tas ir tas, kas nosaka formu.

Vai ir kāds Dziesmu svētku notikums vai norise, kas Jums visspilgtāk palikusi atmiņā? (Lūdzu raksturojiet šo notikumu un mēģiniet atcerēties, kuros Dziesmu svētkos tas notika!) (9. jautājums, biežākās atbildes)

Tabula nr. 5 Dziesmu svētku notikums vai norise, kas visspilgtāk palikusi atmiņā

Notikums	%
<i>Rīgas 800 gadu dziesmu svētki</i>	19
<i>Grūti pateikt</i>	11
<i>Gājiens</i>	9
<i>noslēguma koncerts</i>	10
<i>paši svētki</i>	9
<i>nav nekā tāda</i>	9
<i>uguņošana</i>	6

“Rīgai 800 svētkos bija krasas izmaiņas. Es domāju, ka zīmīgi. Tie, kas taisīja Rīgai 800, taisīs arī tagad. Multimēdiji, repertuāra vienkāršošanās. A cappella mazināšanās.” (M.Boiko)

Jaunieši

Sociologs Oļegs Pavlovs 1974.gadā jautāja: vai repertuārā visu laiku jāienāk jauno laiku un paaudžu mūzikai? Jautājums ir aktuāls joprojām. Jaunā paaudze paaudze allaž tiek uzskatīta par dziesmu svētku “risku grupu” - vienmēr ir bailes par intereses zudumu tieši jauniešu vidū, par dziesmu svētku zemo prestižu jaunatnes vidē. Šādas bažas nav īsti pamatotas, respondenti laukos un pilsētās saka, ka paaudžu maiņa notiek normāli, un vienīgā īstā problēma ir izzūdošie vīru kori, tomēr jautājums paliek, un ir saprotams, jo bez jaunatnes svētkiem nav nekādas nākotnes.

Respondenti ir vienisprātis, ka dažādu paaudžu estētiskās gaumes atšķiras, līdz ar ko atšķiras dažādu dziesmu svētku dalībnieku grupu gaidas. Jaunie koristi un dejotāji vienmēr ar prieku uztver modernākus un straujākus ritmus, un būtu vēl priecīgāki, ja straujāki tie būtu. Bet neviens nevar droši apgalvot, ka dziesmu svētku repertuāra tradicionālisms atgrūž jaunatni no līdzdalības, pastāv pat pretējs viedoklis - dziesmu svētki tieši ar to varētu pievilkt jauniešus, ka reizi četros gados notiek kaut kas savādāks, ka tā ir zināma alternatīva ikdienas popkultūrai. Un ja mēs atgriezīamies pie mūsu bāzes konstatējuma par to, ka tāpat kā paši Dziesmu svētki, arī dalības motīvi galvenokārt nav meklējami mākslinieciskajā un estētiskajā sfērā, nav pamata svētku programmas revīzijai, par argumentu lietojot jaunās paaudzes estētiskās vēlmes.

¹⁹ Piem., XXIII Dziesmu svētku tāmē estrādes askaņošanai atvēlēti ap 600 000 Ls.

Mūsu pētījums rāda, ka pastāv būtiska disproporcija starp jauniešu piedalīšanos dziesmu svētkos un to vienkāršu apmeklēšanu, par labu pirmajai. Ja mēs domājam par Dziesmu svētku apmeklētāju auditorijas “atjaunināšanu”, tiem būtu jābūt citiem līdzekļiem, kā tad, ja mēs cīnītos par koru vai citu mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu vidējā vecuma pazemināšanu.

“Jaunieši piedalās arvien vairāk ir milzīga konkurence, lai tiktu uz Dziesmu svētkiem. Latvijā ir tendence saglabāties korjiem. Līmenis arī ceļas. Repertuārs ir smags un ir liela konkurence tieši skolēnu koru vidū.” (D.Staķe)

“Strīdēties var par naudas lietām. Arī par to, kā jānotiek, vai tur ir šovs, visiem patīk, vai tas ir kaut kas nopietnāks, konservatīvāks. Es gribētu maksimāli konservatīvu. Iespēju robežās, protams. Bērni un jaunieši jau redz to šovu visur, viņiem dzīvē arī vajadzētu kaut ko citu. Nevar būt tā, ka viss ir šovs un visur. Es piekrītu, ka var būt dažī koncerti, domāti jauniešiem un bērniem, kur varētu pieaugušo izpratnē šovs. Bet, ja jaunieši 16-17 gadīgiem iet dziedāt pieaugušo korī, tad viņiem jāsaprot, ka viss nevar būt šovs. Šovs nav vajadzīgs, lai piesaistītu jauniešus. Drīzāk mūzika kā obligāts priekšmets varētu piesaistīt.” (A. Āboltiņa)

Ja jauniešu pievilināšanai tiek veidotas īpašas programmas, tad ir būtiski, lai šie “jauniešu koncerti” tiešām kaut daļēji atbilst tam, ko jaunatne klausās un kas ir populārs. To var viegli noskaidrot, bet ja šādu koncertprogrammu repertuārs tiek sastādīts vienīgi izejot no citiem kritērijiem, tad ir liela varbūtība, ka tas “nestrādās”. Piemēram, XXIII Dziesmu svētku *Jauniešu koru koncerta* repertuārā dominē 80-to gadu latviešu pop- un rok mūzika²⁰. Saprotams, ka tā joprojām ir tuva šo svētku organizatoriem, trīsdesmit- un četrdesmitgadniekiem, bet Līvi, Vecās Mājas, Sīpoli vai Credo šīs desmitgades patsmitniekam var būt pasveši. Ja atlases kritērijs ir “popmūzikas virsotnes”, tad aktuāls ir jautājums par to, kas tās nosaka. Vai atkal akadēmiski izglītotie mūziķi?

Pašdarbība un entuziasms.

Lai arī dziesmu svētki ir iekļauti un pakļauti profesionālās mūzikas laukam, atšķirībā no citām profesionālās mākslas sfērām un procesiem, vairums to dalībnieku ir amatieri jeb pašdarbnieki. Domājot par viņu lomu un nozīmi, to nevar pārvērtēt. Ja nebūtu pašdarbības²¹, nebūtu dziesmu svētku.

Cik svarīga vai mazsvarīga loma Dziesmu svētku tradīcijas uzturēšanā, Jūsaprāt, ir zemāk minētajām organizācijām, institūcijām un cilvēkiem? (%) (16.jaut.)

Tabula nr. 6 Dziesmu svētku aģentu nozīmīgums iedzīvotāju skatījumā

	<i>Svarīga</i>	<i>Nesvarīga</i>	<i>Grūti pateikt</i>
<i>Dziesmu svētku organizatoriem</i>	98	1	1
<i>Pašdarbniekiem</i>	95	2	3
<i>Latviešiem</i>	95	2	4
<i>Vietējiem kultūras darbiniekiem</i>	92	3	5
<i>Valstij</i>	91	5	3
<i>Pašvaldībām</i>	81	11	8
<i>Visai tautai</i>	81	10	9
<i>Ģimenei</i>	61	29	10
<i>Mazākumtautībām</i>	26	56	18

²⁰ Pagaidām repertuārs vēl nav izstrādāts gala variantā.

²¹ Jēdziens “pašdarbnieki” jaunajos ekonomiskajos apstākļos arvien vairāk liek domāt par sava satura revīziju un jaunu interpretāciju. Vai to var uzskatīt par īstu un brīvprātīgu pašdarbību, ja to finansiāli un ideoloģiski atbalsta valdošā politiskā ideoloģija? Ja jā, tad cik lielam būtu jābūt šim materiālajam atbalstam, un kā pamatot un noteikt prioritārās pašdarbības formas?

Neskatoties uz finansiālo un institucionālo atbalstu, ko valsts un pašvaldības ir sniegusi un sniedz dziesmu svētkiem, piemēram, atalgojot koru diriģentus, dodot iespēju pašdarbības kolektīviem bez maksas izmantot skolu un kultūras namu telpas mēģinājumiem, daļēji subsidējot transporta un uzturēšanās izmaksas dziesmu svētku laikā Rīga u.t.t., galvenais atbalsts un garants ir pašdarbnieku gatavība ziedot savu brīvo laiku un materiālos resursus.

Šī pašdarbnieku gatavība vai negatavība piedalīties mākslinieciski-amatieriskās aktivitātēs atkarīga no dažādiem ārējiem apstākļiem (piemēram, ekonomiskajām iespējām, atbilstoša kolektīva tuvums), un mums būtu svarīgi atklāt, kāds ir *mākslinieciskā* īpatsvars dalības motivācijā.

Vairums respondentu min vārdu *entuziasms* (arī nesavtība, pašai dziedāšana), raksturojot pašdarbniekus un viņu vadītājus, un tas saskan ar Oļega Pavlova 30 un vairāk gadus atpakaļ veikto socioloģisko pētījumu rezultātiem. Lai arī kolektīvu vadītāji saņem algu, ne jau tās dēļ vairums no viņiem strādā, un šis vārds, “entuziasms”, vislielākajā mērā tiek attiecināts uz viņiem.

“Mūsu koris noteikti pastāvēs - ir kolosāls diriģents, koristiem radīti visi apstākļi, notiek paaudžu maiņa... *Kordiriģenta loma?* Ļoti liela. Viņam pietiek spert pirmos soļus zālē, kā aizraujās elpa. Viņš ienāk ar savu “es”, sasveicinās ar katru, nešķiro... ..un viņa meistarība. Arī kormeistare... Viņš ieliek visu dvēseli, sirdi. Viņš māc aizraut citus. Uz mēģinājumiem viņš brauc no Rīgas divreiz nedēļā - 5-os no Rīgas, 12-os naktī ir atpakaļ.” (K/n direktore)

Otrs līmenis ir augstākas pakāpes organizācija, bet tas vairāk attiecas uz citu tematu un bāze tomēr paliek “darbs uz vietām”, iedzīvotāju iesaistītība pašdarbībā, tās aktivitātes pakāpe.

Mūzikas patērēšanas motivācija

Domājot par saskarsmi ar mākslu, no *estētiskā* viedokļa svarīga ir tā pakāpe, kādā patērētājs spēj pieņemt un inkorporēt mākslas darbu. Tradicionālu pieeju šai problēmai piedāvā filozofs un sociologs Teodors Adorno. Viņš izdala divus pamattipus jeb galējās robežas, tās ir *adekvāta* un *surogāta* mūzikas klausīšanās. Adevāta klausīšanās²² atbilst vairākiem kritērijiem, no kuriem svarīgākie ir klātesamība, mūzikas izprašana (tās iekšējās uzbūves loģikas identificēšanas spēja) un jebkādu blakusnodarbu izslēgšana. Surogātas klausīšanās zemākais punkts ir “...*pilnīga vienaldzība pret muzikālo materiālu,*” (Adorno 1999:13) līdz pat mūzikas neklausīšanai vispār. Jo vērtīgāks ir mākslas darbs, jo tā izprašanai būtu jābūt smagākai, un galu galā tā ir pa spēkam tikai ekspertiem jeb tādiem indivīdiem, kas nozīmīgu savu dzīves daļu veltījuši tieši šāda žanra vai stila izpētei (mūzikas gadījumā tie var būt tikai profesionāli - mūziķi vai mūzikas zinātnieki).

Ja mākslas patērēšanu vētām no *socioloģiskā* redzespunkta, par svarīgu kategoriju izvirzām līdzdalību, ko vērtējam, pielīdzinot to aktīvai vai pasīvai mākslas patērēšanai. Aktīvai mākslas patērēšanai var būt daudz formu, piemēram, koncertu apmeklēšana, ierakstu kolekcionēšana, un tās “virсотne” jeb ideāls ir pati mākslinieciskā jaunrade.

Vai Jums ir Dziesmu svētku koncertu ieraksti plātēs, kompaktdiskos, videokasetēs vai grāmatas un citas publikācijas par Dziesmu svētkiem? (12.jaut.)

Tabula nr. 7 Dziesmu svētku koncertieraksti u.c. izdevumi mājas bibliotēkā

	<i>Jā</i>	<i>Nē</i>
<i>plates, kompaktdiski, audiokasetes</i>	9%	91%
<i>videokasetes</i>	5%	95%
<i>grāmatas, brošūras</i>	31%	69%

Šādu atbilžu sadalījuma interpretācijā jāņem vērā divi faktori. Pirmkārt, respondentiem ir tieksme pārvērtēt savu līdzdalību sociāli prestižās nodarbēs; otrkārt; šīs kultūras preces pašas

²² To spējot gandrīz vai vienīgi progresīvākie profesionālie mūziķi.

drīzāk ir ar simbolisku vērtību, un to utilitārisms bieži ir nevis tajās iekapsulētajās garīgajās vērtībās, bet gan to “vitrīnas vērtībā”. Tāpat kā vairumam latviešu ģimeņu grāmatu plauktos redzamā vietā stāv Raiņa kopotie raksti un Tautas dziesmu krājums, līdzīgu funkciju pilda dziesmu svētku plates. Salīdzinoši lielo grāmatu un brošūru īpatsvaru var skaidrot ar to, ka tā ir tradīcija, esot svētkos, iegādāties attiecīgus izdevumus, gluži kā teātrī katras izrādes bukletu.

Sociologi, kas līdz šim ir pētījuši dziesmu svētkus, uzsver, ka indivīda motivācija, iesaistoties šāda veida mākslinieciskajās aktivitātēs (dalība korī vai cita veida pašdarbības kolektīvā), drīzāk ir nepieciešamība pēc neformālas komunikācijas, nekā estētisku vajadzību piepildījuma meklējumi: “... auditorija meklē komunikāciju, ne mākslu.” (Tisenkopfs 1987:30) Tā ir sociālās saskarsmes vajadzība, ko masu mediju nespēj kompensēt. (Tisenkopfs 1987:21) Šādu pieņēmumu pilnībā apstiprina arī šis pētījums.

Cik lielā mērā Jūs piekrītat sekojošiem apgalvojumiem par Dziesmu svētkiem? (13.jaut.)

Tabula nr. 8 Apgalvojumi par Dziesmu svētkiem

	<i>Piekrīt</i>	<i>Nepiekrīt</i>	<i>Grūti pateikt</i>
<i>Dziesmu svētki ir patīkama izklaide</i>	75	17	8
<i>Dziesmu svētki man ir neatkārtojams emocionāls pārdzīvojums</i>	62	26	12
<i>Dziesmu svētku dalībniekiem ir jāvalkā tautas tērpi</i>	82	10	9
<i>Dziesmu svētkos es gribētu uzvilkt tautas tērpu</i>	40	50	10

Nav šaubu, ka estētiskai baudai, kas tomēr drīzāk ir psiho-fizioloģiska parādība, ir sava vieta arī dziesmu svētkos, bet, ka jau atzīmējam augstāk, to ir tikpat kā neiespējams izmērīt - ne tās intensitāti, ne izcelsmes cēloņus. Vai mēs varam apgalvot, ka vairumam emocionāli pacelto dziesmu svētku klausītāju šīs jūtas raisa galvenokārt kopkora augstais mākslinieciskais sniegums? Varbūt šīs kopības, vienotības un emocionālās paceltības sajūtas rada citi faktori, piemēram, “taustāma” vienotība ar dažiem simtiem tūkstošu savu tautiešu, līdzilvēku, ko vēl pastiprina kopīgas nodarbes, piemēram, līdzdziedāšana. Par to raksta Dace Bula, ka dalība dziesmu svētkos rada ne tikai plašu masu tiešu līdzdalību, bet arī fizisku pieredzi; dziesmu svētku himniskais unisons ir reāla un gandrīz “taustāma” tautas vienotība. (Bula 2000) Tas, ka svētku apmeklētāju un dalībnieku emocionālai pārdzīvojums var nesakņoties to mākslinieciskajās vērtībās, nebūt šīs sajūtas nepadara mazvērtīgākas.

Estētiskā audzināšana vai izklaidēšana?

Vairāki eksperti un respondenti atzīst vai izvirza pieņēmumu par to, ka dziesmu svētku repertuārs ietekmē apmeklētāju un koristu gaumi, un tā kā nevieniem citiem svētkiem nav tik plašas auditorijas, tas ir jo īpaši nozīmīgi.

Kāpēc ir vēlams, lai indivīda kultūras līmenis un gaume būtu pēc iespējas augstāki? Ko tas dod? Kas nosaka šo konkrēto “augstumu”? Kāpēc šāds jautājums, par kultūras līmeņa celšanu, vispār ir sabiedriski nozīmīgs? Tiek atkārtotas senas patiesības un iepriekšējo ideoloģiju un režīmu nostādnes, bet tas ir viens no pamatjautājumiem, un būtu labi, ja to filozofiskie pieņēmumi tiktu ja ne pārskatīti, tad vismaz diskutēti.

Jautājumi var likties pašsaprotami - *par nemītīgu cilvēka gara pasaules bagātināšanas nepieciešamību, par “nopietnās” mūzikas lomu šajā procesā, par* - bet ir pamats domāt, ka jaunie ekonomiskie un politiskie apstākļi ir mainījuši kontekstu, līdz ar to arī cilvēka (valsts iedzīvotāja) izpratni. Mums trūkst šādas filozofiskas un sociālas refleksijas par profesionālo un amatieru mākslu, par tās patērēšanu un valsts lomu šajā procesā. Par pašdarbnieku, par kultūras dzīves organizatoru - menedžeri, producentu, valsts ieceltu ierēdni...

9. Dziesmu svētki un sabiedrības integrācija

Analizējot Dziesmu svētku fenomenu, nav iespējams nesaistīt to arī ar Latvijas sabiedrības integrāciju. Šajā nodaļā tiks apskatīta Dziesmu svētku ietekme uz dažādiem integrācijas veidiem, tādiem kā valstiskā, politiskā, reģionālā, etniskā, sociālā, paaudžu.

Pirms runāt par dažādiem integrācijas veidiem un Dziesmu svētkiem, ir jāatzīmē, ka šeit ir jāskata dažādu aģentu iesaistīšanās šajā procesā. Ir svarīgi atdalīt Dziesmu svētku dalībnieku un apmeklētāju pieredzi. Daudzi intervētie cilvēki atzina, ka jebkura veida integrācija (varbūt mazāk politiskā un nacionālā) tomēr vairāk var tikt attiecināta tieši uz Dziesmu svētku dalībniekiem. Viņi ir tuvāk viens otram visā Dziesmu svētku procesā un arī ārpus tā. (sk. nodaļu par kopienu). Tā pašdarbību kolektīvi, kā arī paši Dziesmu svētki veicina gan reģionālo, gan sociālo, gan etnisko, gan integrāciju starp laukiem un pilsētu. Dziedot, dejojot kopā cilvēki atbrīvojās no aizspriedumiem, kas kavē dažāda veida integrāciju. Cilvēki vairs nespriež par dažādu tautību pārstāvjiem, pilsētniekiem un lauku iedzīvotājiem pēc viņu iedomām, citu cilvēku teiktā – stereotipiem, kas pastāv sabiedrībā. Viņiem ir savas asociācijas, atmiņas, pieredze ar noteiktiem cilvēkiem, dažādām sīkām darbībām, reāliem notikumiem. Viņi visi darīja un dara kaut ko kopā, tas ir galvenais. Kā stāstīja viena koriste: “*Tas viss - zeķubikšu pirkšana, vainadziņu pīšana, stāvēšana rindā, iešana gājienā – tas vienoja. Mēs iepazīnām viens otru.*”

Dziesmu svētku dalībnieki stāstīja, ka šo svētku laikā, kā arī kolektīva ikdienas dzīvē ir ļoti izteikta dalīšanās, kas savukārt veicina integrāciju. Tā ir kolektīvā ideja, kā teica viena no pašdarbniecēm: “*Dalīšanās ir ļoti izteikta. Ja kādam nav jostas vai krekla viņam to iedod. Ja nav ko ēst viņu pabaro. Lai mūsu kolektīvam ir labi, pat citam kolektīvam arī. Dejošanā tu esi vairāk kopā ar savu kolektīvu, bet, ja dzied korī, tad vairāk ar savu balsu grupu. Tas pat nav svarīgi, kas ir apkārt. Svarīgi ir tas, ka mēs to darām kopīgai idejai, ir jādalās.*” Dziesmu svētki kļūst par kopības manifestu. Tolerance pret līdzpastāvošo – Dziesmu svētkos burtiski līdzās stāvošo, kas balstās uz personīgo pieredzi nenoliedzami veicina un stiprina integrāciju. Tomēr daži eksperti un diskusiju dalībnieki izteica bailes par šo kopību nākotnē. Jo kapitālisms un līdz ar to pieaugošs cilvēku egoisms un individualizācija apdraud šo kopību.

Vienā no iepriekšējām nodaļām tika analizēti Dziesmu svētki saistībā ar latviešu etnisko identitāti. Šajā nodaļā var sīkāk apskatīt netikai latviešu saistību ar Dziesmu svētkiem, bet arī citu Latvijā dzīvojošo cittautiešu saistību ar šiem svētkiem.

Dalībnieku līmenī ir iespējami vairāki iesaistīšanās modeļi. Pirmais paredz to, ka indivīds vienkārši iesaistās latviešu korī vai deju kolektīvā. Kā var secināt no intervijām šeit nepastāv nekādas diskriminācijas. Kā teica viens diriģents: “*Esmu to situāciju pats izbaudījis. Man pašam korī ir dziedājuši nelatvieši, pat netādi cittautieši, kas dzīvo Latvijā, bet tādi, kas iesaistās korī, kuri ir uz kaut kādu brīdi Latvijā. Tas ir atkarīgs tikai no paša cilvēka vēlmes, ieludināt, uzņemt šo kultūru un vidi, kurā viņi dzīvo, jo nekad neviens nav bijis atstumts un atgrūsts no šī procesa. Manā anketā pat nav jautājums Jūsu tautība. Man interesē tikai divi aspekti cilvēka balsu un spēja attiecībā uz dzirdi.*” (M.Sirmais) Arī citos kolektīvos iesaistās cittautieši un neviens no ekspertiem vai diskusiju dalībniekiem nevarēja minēt kādus negatīvus aspektus vai pieredzi. Visi piekrita, ka tas ir atkarīgs no cilvēka. “*Ir tādi, kurus neinteresē, ir arī tādi, kuriem patīk, viņi nāk un dzied.*” (A. Āboltiņa) Viena no diriģentēm, minēja, ka nedaudz varētu cittautiešiem traucēt izruna, vokālā ziņā, bet teica arī, ka viņas korī ir daži krievi. Un pieredze ir tikai pozitīva, jo “*dziesma un mūzika vieno visus*”. Visbiežāk cittautieši pēc ekspertu domām, iesaistās kolektīvos Latgalē, tomēr ir daudz citu piemēru arī no citiem Latvijas reģioniem.. “*Ja nevar pieņemt cilvēku kā cilvēku, tad tautībai nav nozīmes. Galvenais, lai ir cilvēks starp cilvēkiem. Ja viņš pieņem latvisko, tad viss ir labi. Mums kolektīvā ir viens krievu tautības vīrietis, tāds ap 30 gadiem. Viņš nekad pirms tam nav dejojis. Tagad jau divi gadi kā deju pie mums.*” (M.Čauva) Cits eksperts apgalvoja, ka: “*dziedāt patīk ne tikai latviešiem- korī patīk piedalīties arī ne latviešiem- Daugavpilī liela koru daļa nav*

latvieši” (J.Ustinovskis) Dziesmu svētkiem ir liela nozīme latviešu kā nācijas vienotībai un kopības uzturēšana, tomēr Latvijas sabiedrība etniski daudzslāņaina un Dziesmu svētku laikā šie slāņi sastopas, *“tā ir integrācija, piemēram., Latgalē, no kurienes ļoti daudz krievu piedalās Dziesmu svētkos kā dejojāji un amatnieki.” (O. Grāvītis)*

Otrs modelis, kā nelatvieši var iesaistīties Dziesmu svētku kustībā, ir veidot pašiem savu kolektīvu un izpildīt obligāto Dziesmu svētku programmu. Tā daži mazākumtautību kolektīvi, kas piedalās Dziesmu svētkos kopā ar latviešu kolektīviem. Piemēram, deju ansamblis “Ivuška”, it kā krievu tautas ansamblis savos pamatos, bet piedalās Dziesmu svētkos deju obligāto programmu un savā programmā deju dažas specifiskas krievu dejas. “Ljelo” igauņu koris, arī izpilda Dziesmu svētku obligāto programmu. Koris “Blagovjest” arī piedalās un dzied obligāto programmu. Tomēr minoritāšu kolektīviem ir ļoti maza pieredze, tikai kādi 8-9 gadi, jo tie izveidojas tikai pēc neatkarības atgūšanas. Tie ir vāji un joprojām tiek veidoti. Tāpēc tie nespēj konkurēt ar latviešu kolektīviem. Daži kolektīvi izveidojas tikai ap 2000. gadu, piemēram, moldāvu, grieķu, baškīru kolektīvi. Gan latviešu, gan nelatviešu kolektīviem ir vienādas skates un bieži vien nelatviešu kolektīvi nevar konkurēt skatēs. Šis modelis ir ļoti pozitīvs, jo tas netikai veicina integrāciju, bet arī palīdz mazākumtautībām uzturēt viņu etnisko identitāti, jo pašdarbības kolektīva dzīvī tiek apvienoti gan sava tradicionālā etniskā programma, gan latviešu tradicionālā programma.

Vēl viens veids kā cittautieši piedalās Dziesmu svētkos ir atsevišķu mazākumtautību koncertu organizēšana. Kā stāstīja šo mazākumtautību koncertu organizētāja, līdz 1998. gadam nebija nekāda akcenta uz mazākumtautībām Dziesmu svētku ietvaros. Protams, bija daži mazākumtautību kolektīvi, kas piedalījās kopā ar latviešu kolektīviem, kas tika minēti jau iepriekš. Tomēr 1998. gadā Dziesmu svētku fonds nolēma ienest minoritāšu kultūras aspektu Dziesmu svētkos. Tā 1998. gadā pirmo reizi Dziesmu svētku vēsturē Kongresu namā notika divi koncerti ar vienu nosaukumu “Latvijas Vainags”. Viens koncerts bija veltīts visām Latvijā dzīvojošām minoritātēm un otrs tikai krievu tautības pārstāvjiem. Tas bija valsts pasūtījums. Pēc tam sekojis 3 gadu pārtraukums, jo atšķirībā no pašiem Dziesmu svētkiem “Latvijas Vainagam” nevija pastāvīgas darbības un koncepcijas. “Latvijas Vainaga” organizētāji piedāvāja Kultūras ministrijai (turpmāk KM) ņemt šo festivālu paspārnē un rīkot reiz 2 gadus. Tomēr Kultūras ministrija atteicās to iekļaut programmā “Kultūrā” (festivālu sarakstā). Latvijas Nacionālo Kultūras Biedrību Asociācijai piedāvāja uzņemties atbildību par šo festivālu, bet arī tas nenotika.

Tomēr 2001. gadā Rīga 800 svinībās tika atkal ietverts “Latvijas Vainags”, jo respektējot Rīgas kā pilsētas multietnisko vidi vajadzēja nacionālo minoritāšu aspektu. To ierakstīja Rīga 800 norises sarakstā, bet kopējā finansējuma neiekļāva, “aizmirsā”. Vēlāk nauda tika atrasta. 3000LVL no neparedzētiem izdevumiem no Rīga800 aģentūras, 1500LVL no Kultūras ministrijas, 1800 LVL no Kultūras kapitāla fonda. Kultūras Padome pie Rīgas Domes piedāvāja pa brīvu zāles Kongresu namā un apkalpojošo personālu. 300 LVL nāca no Mazākumtautību lietu daļa pie Naturalizācijas pārvaldes. Pašvaldības sūtīja pa savu naudu autobusus. Oficiāli reģionāliem pārstāvjiem nebija paredzēta ne nakšņošana un dzīvošana Rīgā. Dalībnieki no reģioniem dzīvoja pie pazīstamiem cilvēkiem, vai arī palika Rīgā tikai uz koncertu laiku. Tā 2001. gada 18-19 jūlijā Dziesmu svētku ieskaņas nedēļā notika 2 koncerti. Šo festivālu apmeklēja arī valsts prezidente.

2003. gada Vispārējos latviešu Dziesmu un deju svētkos “Latvijas vainags” ir oficiāli iekļauts un konceptuāli pieņemts Dziesmu svētku programmā. Respektējot reģionālo aspektu, ir ietverta arī reģionālā piedalīšanās.

Šis piedalīšanās veids arī ir efektīvs, tomēr mazāk veicina tieši dalībnieku latviešu un nelatviešu integrāciju, jo šiem cilvēkiem notiek tomēr salīdzinoši maz saskarsmes Dziesmu svētku laikā. Tomēr labi informē cilvēkus par dažādiem latviešu un nelatviešu kultūras aspektiem un ļauj arī minoritātēm, piedalīties, gatavoties Dziesmu svētkiem un sajust sevi kā mazākā daļa no kaut kā liela.

Pārrunājot šos modeļus, diskusiju, kā arī interviju ar ekspertiem laikā noskaidrojās, ka latvieši visvairāk atbalsta to pirmo modeli. Jo tā cittautieši vairāk iesaistās latviešu kultūrā. Tomēr no otrās puses šis modelis ir vistuvāk asimilācijas tendencei. Par otro modeli gandrīz neviens neieminiņās. Savukārt trešā modeļa apspriešana izraisīja diskusijas. Pirmām kārtām ir jāmin, ka šie

mazākumtautību koncerti nav plaši zināmi sabiedrībā, to parādīja arī aptauja. Tikai 1% cilvēku norādīja, ka ir apmeklējuši vai piedalījušies “Latvijas Vainagā”. Daži uzskatīja, ka šie papildus koncerti ir tikai kā piedēklis Dziesmu svētkiem un tā reāli neveicina integrāciju un tie pat nav vajadzīgi. *“Principā tā ir latviešu būtība. Par 99%. Ir tādi jaukti kori. Tur Daugavpilī cittautiešu kori dzied. Nedzied latviešu kora dziesmas. Ir savs repertuārs. Tie, kas grib piedalīties Dziesmu svētkos, lai dzied repertuāru kā dalībnieki. Repertuārs ir pietiekoši sarežģīts. Ja to var apgūt, kāpēc ne? Ja atsevišķa programma, tad jau tas ir kas cits.” (Koriste)* Te ir svarīgs arī tas fakts, ka latvieši bieži vien, arī ārpus Dziesmu svētkiem, pieņem cittautiešus individuāli, bet ne masveidīgi, tas ir kā lielāku grupu. Cittautiešu apvienošanās lielākajās grupās, nereti tiek skatīta kā drauds latviešiem un to kultūrai. Tā diskusijā viena kormeistare teica: *“Iebildumu man nebūtu. Tas nebūs tik masveidīgi, tas tā nevarētu traucēt Dziesmu svētkiem kā latviešu svētkiem.” (A. Ābolčiņa)*

Citi intervētie eksperti teica, ka varbūt arī vajadzētu, lai šis piedēklis tiek mākslīgi ieviests, jo ar laiku šī situācija var mainīties un tie tik tiešam palīdz cittautiešiem integrēties, kā arī latviešiem vairāk uzzināt par mazākumtautībām. Citi to uzskatīja par ļoti pozitīvu pieredzi: *“bija ļoti labi, kad Rīgas 800 Dziesmu svētkos bija speciāls mazākumtautību koncerts, kurā piedalījās arī citas tautības, kas varēja parādīt savu kultūru.” (V.Liepiņa)*

Tomēr runājot par integrāciju nedrīkst aizmirst arī skatītājus, kas ir lielāks skaits nekā dalībnieki, gan latvieši, gan nelatvieši. Gan aptauja, gan arī intervijas un diskusijas norāda uz to, ka skatītāju skaits minoritāšu vidū ir ļoti neliels un tas ir zināmā mērā proporcionāls dalībnieku skaitam. Bet šis aspekts norāda uz to, ja pieaugs nelatviešu dalībnieku skaits Dziesmu svētkos, tad pieaugs arī cittautiešu skatītāju skaits. Tādējādi var piekrist vienam no ekspertiem, kas teica: *“Ieviešot minoritāšu kultūras aspektu pieaugs arī minoritāšu skatītāju skaits. Nāks skatīties uz savējiem, bet tad arī uz visiem pārējiem. Vajag iesaistīt, lai atnāk pirmo reizi, jo tas aizrauj. Tas vecinās integrāciju” (I. Vinnika)* Daudzi eksperti un diskusiju dalībnieki uzskatīja, ka nelatvieši *“visbiežāk skatās gājienu, ar prieku skatās, jo bieži vien atrodas tur pat uz ielas, nav nekur speciāli jāiet, bet reti kad brauc speciāli uz Mežaparku.”*

Tomēr, neskatoties uz to, ka Dziesmu svētki varētu darboties kā integrācijas līdzeklis arī cittautiešiem dzīvojošiem Latvijā, gan aptauja, gan veiktās intervijas parādīja, ka gan latvieši, gan arī cittautieši redz Dziesmu svētkus kā tīri latviešu tradīciju, pat nacionālistiskus svētkus. kas bieži vien ir jāglābj no cittautiešu ietekmes. Aptaujas dati parāda, ka vidēji tika 50% respondentu gan latviešu, gan nelatviešu uzskata, ka Dziesmu svētki veicina nelatviešu integrāciju. Savukārt vidēji 85% aptaujāto uzskata, ka Dziesmu svētki ir latvietības izpausme. Vairāk nekā 90% aptaujāto gan latviešu, gan nelatviešu uzskata, ka Dziesmu svētki ir nozīmīgi latviešiem. Savukārt, tikai 18% latviešu uzskata, ka tie ir nozīmīgi krieviem un 29,1%, ka citu tautību cilvēkiem, kas dzīvo Latvijā. Tomēr te ir svarīgi minēt, ka paši krievi 34,9% uzskata, ka Dziesmu svētki tiem ir nozīmīgi. Latvieši arī it kā nodala krievu tautības cilvēkus no pārējiem nelatviešiem, jo jau 29,1% latviešu piekrita, ka pārējiem cittautiešiem Dziesmu svētki ir nozīmīgi.

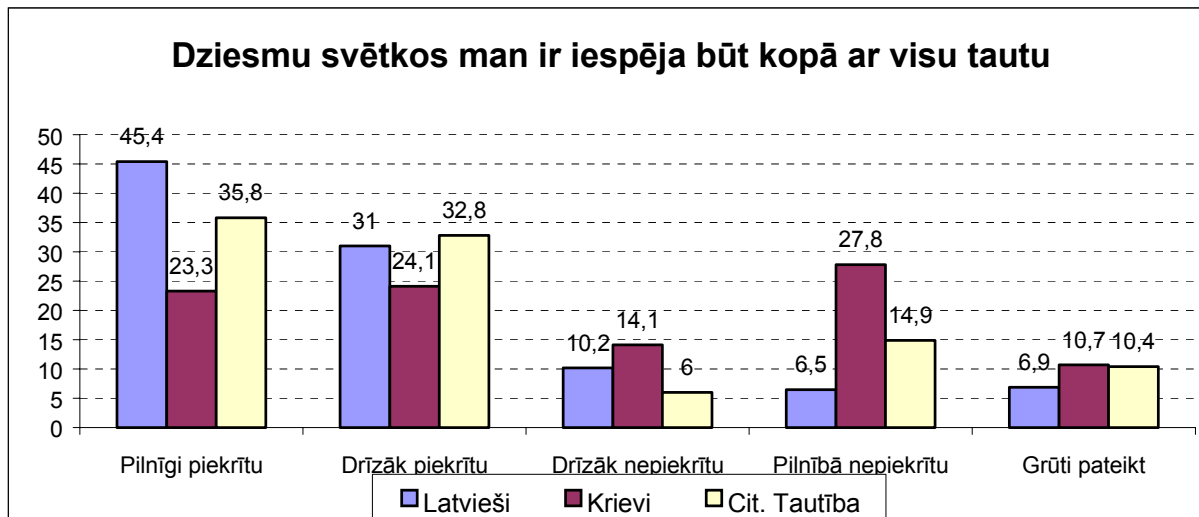
Interesants novērojums Nr. 7

No aptaujas datiem var izdarīt vēl vienu interesantu secinājumu. No vienas puses 84,6% latviešu, 72,9% krievu un 83,3% citas tautības respondentu uzskata, ka Dziesmu svētkos ir nozīmīga loma visai tautai. Pāri par 90% visu tautību aptaujāto uzskata, ka nozīmīga loma ir latviešiem un tikai 22,2% latviešu, 30,6% krievu un 43,9% citas tautības cilvēku uzskata, ka Dziesmu svētkos nozīmīga loma ir mazākumtautībām. Interesants nav tik daudz tas fakts, ka mazākumtautībām Dziesmu svētkos tiek atvēlēta tik maza loma, bet gan tas, ko cilvēki uzskata šajā gadījumā par visu tautu. Vai tikai latviešus? Jo visas tautas loma ir daudz reiz lielāka par mazākumtautību lomu. Bet vai tad minoritātes nav daļa no visas tautas?

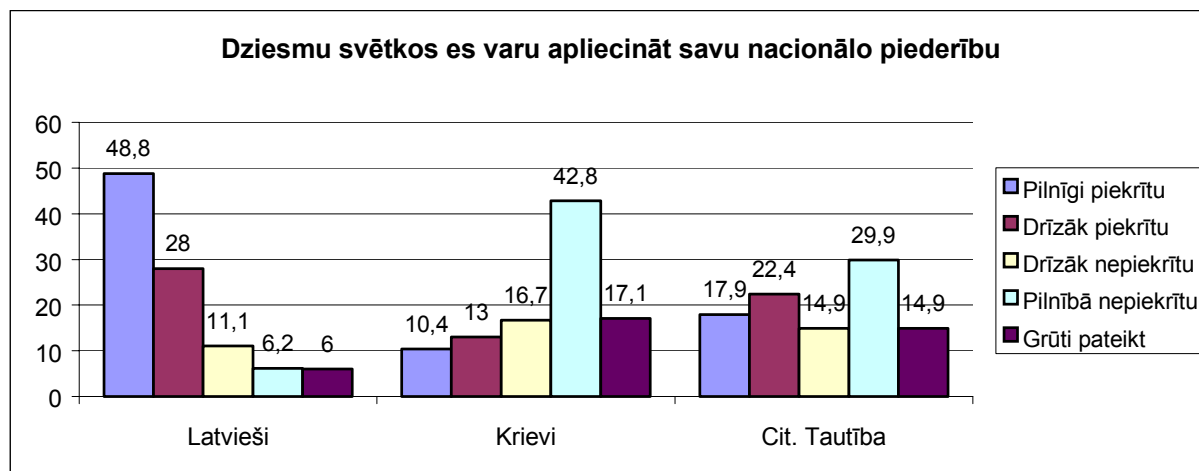
Tātad Dziesmu svētki var arī vēl vairāk pastiprināt šīs atšķirības starp latviešiem un nelatviešiem. Tā vienā no diskusijām kāda sieviete teica: *“Kad ir Dziesmu svētki, krievi brauc ārā no Rīgas, jūt cik latvieši paliek stipri. Mēs esam daudz.” (folkloras kopas vadītāja)* Viena no mazākumtautību pārstāvjiem arī stāstīja, ka Dziesmu svētku laikā *“var just pasvītrotā latviskumu, tu juties svešs. Latvieši ir vienoti, tu tajā brīdī esi lieks.” (I. Vinnika)*

Nelatviešiem visbiežāk traucē iesaistīties divas lietas: princips, ka tu esi svešs un arī nezināšana, stereotipi par latviešiem un latviešu kultūru. Arī aptaujas dati liecina, ka nelatvieši, galvenokārt krievi neizjūt Dziesmu svētku laikā tik lielu vienotību ar tautu un nesaista šos svētkus ar savas nacionālās identitātes apliecināšanu. (sk. grafikus Nr.5 un 6)

Grafiks nr. 5 Vienotība Dziesmu svētku laikā

Grafiks nr. 6 Nacionālās piederības apliecināšana Dziesmu svētkos

Runājot tieši par etnisko integrāciju kopumā intervēto ekspertu un diskusijas dalībnieku domas atšķiras. Daži eksperti, atzina, ka integrācija attiecas uz ierobežotu cilvēku loku. Piemēram: “Integrācija Dziesmu svētkos vairāk attiecas uz latviešiem”(kultūras inspektors) Šie cilvēki uzskatīja arī, ka, lai veicinātu šo integrāciju starp tautībām droši vien mazliet citādākai jābūt Dziesmu svētku programmai, “*tad vajadzētu, lai citas tautības dzied.*” (A. Āboltiņa), “*nedrīkstētu būt tikai latviešu nacionālās dziesmas.*” (pašvaldības deputāts)

Citi eksperti uzskatīja, ka tomēr “Dziesmu svētkiem ir vienotāja loma - dziesma vieno visus cilvēkus, katram cilvēkam rada svētku sajūtu” (skolotāja) un “Dziesmu svētkos rada vēlēšanos pieņemt savādākos, atbrīvo pieņemšanai”(k/n mākslinieciskās daļas vadītāja) Tā arī kāda tautas teātra vecākā uzsvēra, ka dažādas Latvijā dzīvojošās tautības Dziesmu svētkiem piešķir dažādas nozīmes. Vieniem tas ir identitātes sastāvdaļa, otriem tas ir tikai patīkams notikums, pasākums: “*latviešu tautai tas ir vienotības stiprinājums, iespēja sevi apliecināt, citām tautām [Latvijā] tas arī ir īpašs notikums.*” Vēl viena sieviete stāstīja par dažādām nelatviešu identitātēm

un veidiem kā viņi var iesaistīties Dziesmu svētkos, sākot no nejaušiem skatītājiem līdz aktīviem dalībniekiem: *“Es atceros Rīgas 800 Dziesmu svētkus. Bija ļoti interesanti, kad es biju tautas deju uzvedumā, priekša stāvēja krievietes, izteikti krievietes un kā viņa jūsmoja un priecājās: “Očeņ krasivo!” u.t.t. Vai tas latviskums tik tālu aizgāja... Droši vien viņas saprata, ka tas ir latviešu dejas, viņām likās, ka tas ir kaut kas skaists. Varbūt tam vienkāršākam nelatvietim tie dziesmu svētku būs tuvāk sirdij, ieceļo dvēselē nekā varbūt tam turīgākam, kurš ir neapmierināts ar Latvijas apstākļiem. Svētki ir tomēr svētki un tie spēj paraut gandrīz visus. Ļoti daudz nelatviešu, kas ir dzimuši Latvijā tomēr arvien vairāk piesaistās latviešu kultūrai. Arī koros un tautas dejās viņi varētu arī rast to kopības sajūtu.”* (V.Liepiņa) Savukārt, diskusijas dalībniece (Tumē) stāstīja par savu integrācijas pieredzi: *“Es arī neesmu latviete [pēc pases ir lietuviete]. Es kopš bērnības piedalos [pašdarbībā] un man Dziesmu svētki nozīmē to pašu, ko latviešiem. Es arī jutos kā latviete.”*

Interesants novērojums Nr. 8

Bija arī eksperti, kuri uzskata, ka Dziesmu svētki patiesi integrē tikai iedzīvotājus, kuri piedalās tautas mākslā. Pēc viena diriģenta (Daugavpils) domām, cittautieši veiksmīgi spēj integrēties, ja viņi ir kāda tautas mākslas kolektīva dalībnieki. Viņš minēja, ka Daugavpilī koros dzied (un piedalās arī citos kolektīvos) ļoti daudzi cittautieši un, ka koru vadīšanas laikā nav bijis gadījums, ka dalībnieki viens otru šķiro pēc tautības, mantiskā stāvokļa. Vēl viens no ekspertiem stāstīja: *“Tā nav utopija. PSRS laikos dibinājās krievu kori un labi iekļāvās Dziesmu svētku saimē.”* (O. Grāvītis), kā arī tagad var *“iesaistīt izcilus nelatviešu koru dziedātājus, pieverot acis uz zināmām valodas nepilnībām.”* (O.Pavlovs).

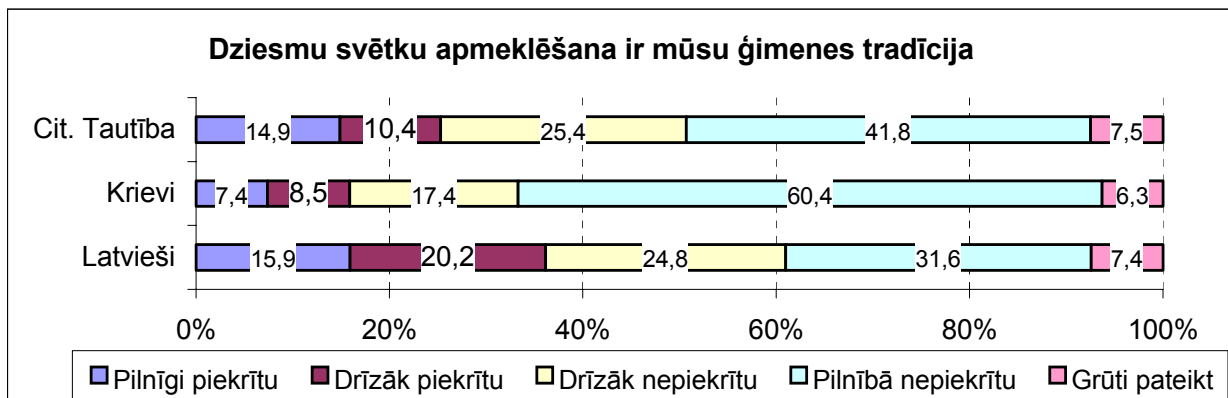
Daži citi eksperti uzskatīja, ka Dziesmu svētkiem jābūt latviskam pasākumam, bet tas tomēr netraucēs arī cittautiešu integrācijai, bet nedaudz citā veidā citā veidā. Latvieši Dziesmu svētku laikā var parādīt savu latvietību citiem. Šie svētki var būt kā informējošs pasākums citu tautību cilvēkiem par latviešiem. Tā viens vīrietis intervijā teica: *“Dziesmu svētki uzskatāmi palīdz citiem saprast un iemācīties, kas esam mēs (latvieši). Kā galvenajam latviešu tautas simbolam tam ir liels iespaids uz sabiedrisko apziņu (tie cilvēki, kas darbojas reklāmas jomā, saka, ka vienmēr izskata šī tēla izmantošanu reklāmā, jo tam ir 100% atpazīstamība)”. Šajā gadījumā nelatviešiem ir atvēlēta drīzāk vērotāju nevis aktīvu dalībnieku Dziesmu svētkos loma. Nelatviešiem ir jārespektē Dziesmu svētki kā latvietības izpausmi, kā augsta kultūras līmeņa sasniegumu. Kā teica viens no muzikologiem: “Tie var veicināt socializāciju, ieskaitot jauniešu. Rusofoniem tas ir kā spilgts uzskates līdzeklis.”* (A.Klotiņš) Bet te rodas jautājums, vai tikai pasīva vērošana veicinās integrāciju? Vai nelatvieši nepiedaloties aktīvi Dziesmu svētkos sapratīs to jēgu, visus tajos ietvertos simbolus? Vai viņi nāks tikai skatīties?

Zināmā mērā, pēc ekspertu domām, Dziesmu svētki veicina arī politisko integrāciju un pilsoņa pienākuma apziņas veidošanu un uzturēšanu. Šeit kā vienu no piemēriem var minēt arī valsts prezidentes parādīšanos tautas tērpā koru un tautas priekšā. Cilvēki spēja izjust savu vienotību ar prezidentu un caur to arī ar valsti. Kā stāstīja viena kolektīva vadītāja: *“Prezidente patika. Solīda, zinoša, neuzspiesti skaista. Māk sevi parādīt un ar tautu runāt. Prezidente tautas tērpā. Vienotā sarunā ar tautu”.* (M.Čauva)

Dalība svētkos, pašdarbības kolektīvos lielai daļai Latvijas iedzīvotāju (galvenokārt latviešiem) ir nostabilizējusies pilsoniskās apziņas līmenī. Šie cilvēki izjūt pienākumu uzturēt, turpināt Dziesmu svētku tradīciju. Viņi to sāk veicināt jau ģimenē, ieaudzina bērniem līdzdalības motivāciju: *“Bērni jau ģimenē ir jāpieradina [piedalīties], lai nodrošinātu kultūras pārmantojamību”* (tautas teātra vecākā) Tā par politiskās integrācijas nozīmīgu faktoru kļūst arī ģimenē, skolā: *“Integrācija nevar notikt uzreiz, tai ir jānotiek pakāpeniski, no bērnības”* (tautas teātra vecākā) Tomēr aptaujas dati liecina, ka Dziesmu svētki tomēr salīdzinoši maz tiek skatīti kā ģimenes tradīcija, gan latviešu, gan nelatviešu vidū. (sk. grafiku Nr. 7) Tā tikai 36,1% latviešu,

15,9% krievu un 25,3% citas tautības respondentu piekrita apgalvojumam: “Dziesmu svētku apmeklēšana ir mūsu ģimenes tradīcija.”]

Grafiks nr. 7 Dziesmu svētku apmeklēšana kā ģimenes tradīcija

Iespējams, ka cilvēkiem tiek nostiprināta pilsoniskā apziņa, arī Dziesmu svētkos kopā dziedot patriotiskas dziesmas: *“Dziesmu svētki veicina patriotisko audzināšanu, dod iespēju sajūst sevi kā valsts pilsoni cilvēkam dod īpašas sajūtas, pārdzīvojumus. Cilvēks identificējas ar visiem kopā”* (k/n mākslinieciskās daļas vadītāja)

Daudzi eksperti piekrita, ka Dziesmu svētki veicina reģionālo integrāciju. Tomēr šī veicināšana notiek caur dažādību parādīšanu atšķirīgā pieņemšanu. Tā kopējo latvisko identitāti veido arī novadu identitātes, kas redzams svētku pasākumā - gājienā dalībnieki iet, sadalīti pa novadiem, dziesmas arī ir sadalītas pa reģioniem. Arī 2003. gada Dziesmu svētkos, pēc viena eksperta teiktā, uzsvars tiks likts uz novadu identitātes parādīšanu. Cits eksperts uzskata, ka *“jo dažādāki mēs būsim, jo interesantāki mēs būsim citiem [runa iet par citām tautām, citu valstu iedzīvotājiem]”* (J. Butkevičs) Tāpēc latviešiem svarīgi parādīt citiem ne tikai latvisko, bet arī sava novada identitāti. Viens no skolniecēm diskusijā teica: *“Dziesmu svētku laikā var redzēt cik Latvija ir bagāta, cik mēs esam daudz un cik mēs esam dažādi.”* Šajā izteikumā skanēja tieši lepnums par savu tautu un tās bagātību, nevis vēlēšanās pēc kādas vienotas latviskās identitātes.

Dziesmu svētkiem ir loma arī sociālās integrācijas veicināšanā. Šo svētku laikā neviens netika šķiroti pēc sociālās piederības, šie svētki *“veido cilvēkiem nacionālo pašapziņu, apvieno tautu kopīgā dziedāšanā. Tie konsolidē tautu- dzied gan baņķieri, gan bezdarbnieki.”* (J. Ustinovskis) *“Cilvēkam dziedātājam ir svētki. Visi pacilāti, vienalga, kas blakus zemnieks vai ministrs.”* (M. Bukša) Tomēr daži cilvēki uzskatīja, ka arī pašdarbībā un Dziesmu svētkos var redzēt šķiriskās piederības atšķirības: *“Koris ir vēl viena vieta, kur viņiem (turīgākiem pilsoņiem) parādīt sevi - aizbraukt uz kora koncertu šiki ar savu mašīnu.”* (pašvaldības deputāts)

Svarīgs aspekts ir arī paaudžu integrācija. Tā *“skolēni iet korī kopā ar skolotājiem, kas viņus rāja.”* (pašvaldības deputāts) Caur Dziesmu svētkiem dažādas paaudzes atrod kopīgās vērtības, kaut dažus vienotus saskarsmes punktus uz kuriem var veidot dialogu un integrāciju.

Tā *“kultūra visu pārējo, arī vieno visus. Cilvēki satiekas, paliek labāki. Dejošana un dziedāšana vieno.”* (M. Čauva)

Ejot gadiem, Dziesmu svētku politiskā nozīme arvien pieaug, *“lai kā tauta latvieši turētos kopā.”* Arī tagad ir iespējams izmantot Dziesmu svētkus, lai pārvarētu, piemēram, cilvēku atsvešinātību no valsts.

10. Dziesmu svētku organizacionālais aspekts un valsts un pašvaldību atbalsts vietējās pašdarbības līmenī.

Tautas mākslas aktivitāšu lielākais finansētājs ir pašvaldības. Tās dotē līdz pat 90% no kopējiem izdevumiem tautas mākslas aktivitāšu segšanai. Visnozīmīgākais ir pašvaldības finansējums tautas mākslas kolektīvu vadītāju algām un ikdienas darbam. Zināmu finansējumu tautas mākslai sniedz arī valsts, piemēram, Kultūrkapitāla Fonda mērķprogrammas “Dziesmu svētki” ietvaros. 2001. gadā no šīs programmas 70 000 latu tika atvēlēti virsdiriģentu un virsvadītāju atalgojumam un citām vajadzībām. 2003. gadā ir apstiprināts valsts mērķpasūtījums Vispārējo Dziesmu svētku organizēšanai 3 miljonu latu apmērā.

Pašreiz sagatavošanā ir likums par tautas mākslu, kurā tiks noteikts kompetenču sadalījums starp valsti un pašvaldībām. Šobrīd visa atbildība par tautas mākslas finansēšanu un atbalstu gulstas uz pašvaldību pleciem. Topošajā likumprojektā šī tendence ir jau iekļauta kā norma. Nav definēta vidējā līmeņa pārvaldes – rajonu pašvaldību - loma un atbildība.

Praktiskā organizācija. Finanses

Sabiedrībā pastāv dažādi viedokļi par to, cik lielā mērā valstij vai pašvaldībai ir jāatbalsta Dziesmu svētki un pašdarbība. Šīs divas atšķirīgās pieejas atskan arī organizācijas jautājumā. Ir cilvēki, kas uzskata, valsts atbildība par Dziesmu svētkiem ir iegājusies vēl no Padomju laikiem, kad viss bija gatavs un valsts pilnīgi nodrošināja pašdarbības kolektīvu darbību un Dziesmu svētkus:

“Viena no problēmām ir tā, ka Padomju laikos tā ir iegājies: mani apgādās ar tautas tērpu, man samaksās par apmešanos. Neatkarīgā valstī pilnīgi reāli mēs tādas dotācijas nevaram dot. Padomju laikā mūsu valsts tika līdz pēdējam finansiāli iztērēta. Lai kā es atbalstu kultūru, es neuzskatu, ka valstij jāsamaksā par visu ansambļu tautas tērpiem, arī par visu izmitināšanu u.t.t.” (kora dalībniece un pašdarbības organizatore)

Tā pati sieviete uzskata, ka valstij ir jāatbalsta Dziesmu svētki, bet samērīgi ar pārējiem valsts izdevumiem:

“Ļoti daudz kultūras darbinieku attieksme ir izlutināta. Viņi uzskata, ka kultūrai ir daudz vairāk jādod. Tas ir nācis no Padomju laikiem līdz. Tā bija viena no pozitīvām lietām Padomju laikos, ka atbalstīja kultūru. Protams, tā bija arī afiša uz ārzemēm, mazo valstu kultūru atbalsts. Ir jāatbalsta, lai ir profesionāls uzvedums, jābūt darbiniekiem, kas ir atalgoti un ir jābūt nodrošinājumam zālēm, tehniskiem darbiniekiem. Bet tā kā šiem Dziesmu svētkiem... zinot mūsu finansiālos apstākļus. Viņi vienkārši skatās, ka valstij ir jādod, bet neskatās, no kurienes valsts to dabūs.”

Šo pašu problēmu uzsvēra Cesvaines domes priekšsēdētājs, runājot par skolotāju algu palielināšanu, kas izdarīta nerēķinoties ar citu kultūras darbinieku algu līmeni un radot slogu pašvaldībai šīs problēmas risināšanā. Šī sabiedrības daļa arī uzsver brīvprātības elementu Dziesmu svētku norisēs, kuru vajadzētu attīstīt gan dalībniekos, gan iespējamajos sponsoros.

Otra sabiedrības daļa uzskata, ka Dziesmu svētki valstij obligāti jāatbalsta, citādi cilvēki nespēs tajos piedalīties. Spriežot par Dziesmu svētkiem, cilvēki runāja ne tikai par šo svētku finansiālo atbalstu, bet arī par normatīvo atbalstu, kas ļautu “sakārtot” Dziesmu svētku norisi un racionālāk izmantot līdzekļus. Daži bija pārliecināti, ka likumi ir vajadzīgi, bet nezināja, kādi tieši: *“būtu vajadzīgi normatīvie akti. Bet nav tā īstas izpratnes kādi tieši.” (A. Āboltiņa)* Daži cilvēki uzskatīja, ka nav jāveido kādi speciāli jauni likumi, bet ir tikai *“jāpilnveido esošo likumu un noteikumu kopumu, lai nav Dziesmu svētki kā “stihijnoje bedstvije” [neparedzēts nelaiemes gadījums, krievu val.]*. *Lai nav katru reizi jāmaina principi, jāmeklē finansējums.” (I. Vinnika)*

Eksperti un diskusiju dalībnieki uzsvēra, ka svarīgu lomu pašdarbības finansēšanā spēlē pašvaldības: *"Ļoti svarīgs pagasta priekšsēdētājs, kas atbalsta kultūru un dziesmu svētku tradīciju laukos."* (skolas direktore)

Pašvaldībām nav uzlikst par pienākumu atbalstīt pašdarbību. Tukuma rajonā ir iegājies modelis, kur rajons nodrošina īres maksu, ēdināšanu, bet pašvaldība transportu. Pašvaldību ieguldījums ir dažāds:

"Dažas pašvaldības novelk pēdējo kreklu, lai viņi kolektīvi piedalītos. Citas pašvaldības dzīvo zaļi, ja nav jāuztur pašdarbības kolektīvi." (kora dalībnice, pagasta priekšsēdētāja)

Daži pašdarbnieki redz draudus pašdarbībai pašvaldību apvienošanas gadījumā. Atbalsts pašdarbībai varētu mazināties, zūdot tiešajai saiknei ar priekšstāvjiem. Tā viena kolektīva vadītāja bija norūpējusies: *"ja pašvaldības apvienosies būs problēmas. Es gribu dzīvot pagastā. Pagasta priekšsēdētājs labāk pārzina visas lietas. Jo mazāka sabiedrība, jo risināt dažādas problēmas ir vieglāk."* (M.Čauva)

Cesvaines kora piemērs

Gan eksperti, gan dalībnieki atzīst, ka padomju gados ar finansējumu nekādu problēmu nebija: *"Sociālisma laikā bija labāks nodrošinājums reģioniem- bija pavēles izpildīt Dziesmu svētku nolikumus"* (diriģents)

Svētdien Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātrī notika republikas strādnieku un kalpotāju mākslinieciskās pašdarbības skates nobeiguma koncerts. Attēlā: dzied Cesvaines MTS jauktais koris. 1956. g. D. Gedzjuna foto

Fotogrāfija nr. 8 Cesvaines koris 1956. gadā.

Zem attēla: *Svētdien Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātrī notika republikas strādnieku un kalpotāju pašdarbības skates nobeiguma koncerts. Attēlā dzied Cesvaines MTS jauktais koris.*

Tā padomju gados Cesvaines koris dabūjis Tautas kora nosaukumu un ticis pabalstīts no padomju saimniecības puses.

Atmiņā vienai no koristēm palicis koristu brauciens uz Rīgu 1978. gadā, kur visiem kora dalībniekiem VEF Kultūras pilī savulaik uzdāvināti pulksteņi, atzīstot viņu ieguldījumu koru kustībā. Savulaik par dziedāšanu korī gan alga maksāta, gan dažādas priekšrocības piešķirtas, kā, piemēram, dzīvoklis. Kora dalībnieki tikuši ārzemju braucienos un pārstāvējuši Latviju sarīkojumos PSRS. Koris joprojām darbojas, lietojot tajos gados iegādātus tērpus.

Fotogrāfija nr. 9 Cesvaines koris 1986. gadā Lipšāna vadībā Rīgā.

Kori atbalsta gan valdība, gan pašvaldība. Vairāki kora dalībnieki uzsvēra pašdarbības kolektīvu vadītāju atalgošanu kā nozīmīgu faktoru kora kustības uzturēšanā.

“Ja pašiem jāmaksā, nezinu, kas tajā korī paliks.” (Koriste)

Fotogrāfija nr. 10 Cesvaines koris tagad. Dalībnieku skaits ir mazinājies, paliekot uzticīgākajiem koristiem.

Kora dalībnieku skaits ir samazinājies. Mazāk aktīva kļuvusi pilsētas kultūras dzīve. Lielo brīvdabas estrādi vairs nevar piepildīt kā padomju gados, taču kultūras dzīve vietējā mēroga turpinās. Cesvaines koris uzstājas vietējās dzīves kultūras pasākumos. Tradicionāli koris un orķestris piedalās 18. novembra svinībās, kuras organizē pašvaldība. 2001. gadā notika novada

dienas, svinētas folkloras ansambļa un teātra jubilejas. Otrs organizācijas satvars ir draudzes – koris katru gadu veido Ziemassvētku programmu, ar kuru uzstājas apkārtnes baznīcās.

Fotogrāfija nr. 11 Kalsnavas baznīcas atjaunošanai veltīts labdarības koncerts ap 1996. gadu

Arī Jāņu svinēšanā kora kolektīvam ir sava nozīmē, lai arī tā netiekot organizēta.

Fotogrāfija nr. 12 2001. gada Jāņi Broder-Rikter-Cērtelēs. Kora vadītāja spēlē kora “dzīvo” mūziku

Šie pašdarbnieku kuplinātie pasākumi sacenšas ar kino skatīšanos reizi nedēļā Cesvaines kultūras namā, eglītēm pensionāriem un dažādu tēmu ballēm un vietējām kafejnīcām. Kā viens no risinājumiem kultūras dzīves atsvaidzināšanai tiek meklēts aktīvs kultūras dzīves organizētājs – *"kultūras dzīves dalībnieks, kas uzaktivizētu"*.

Atbalstīt kori un klausītājus pašvaldībai vairāk nav iespējams:

"Katrs jau kā var. Nevaram atļauties pašvaldībai to organizēt. Nepietiek līdzekļu. Kultūras sadaļa – daudz uzaicinājumu pa visu Latviju. Varētu braukt sestdienās, svētdienās un vēl pa nedēļas vidu. Arī tad vēl nepaspēs [visu apbraukāt]. Naudas nepietiek." (domes priekšsēdētājs)

Jāpiebilst, ka Cesvaines pašvaldības budžeta kultūras sadaļu veido izdevumi kora, divu deju kolektīvu, folkloras kopas, pūtēju orķestra, teātra un kultūras nama uzturēšanai. Papildus līdzekļi tiek piešķirti arī kultūras pasākumiem. No 600 000 latu gada budžeta 21 000 tiek novirzīti kultūrai.

Pašvaldība saviem kolektīviem apmaksā telpas un infrastruktūru, kā arī piešķir kolektīviem noteiktu summu par katru dalībnieku. Cesvainē tie ir 7 Ls par dalībnieku. Ar šo summu tiek apmaksāti braucieni un citas vajadzības. Finansējuma samazināšanās, salīdzinot ar padomju gadiem, ir ievērojama. Ar to saistīta kora sastāva skaitliskā samazināšanās, kora rindās paliekot "uzticīgākajiem" koristiem.

Finansējums pastāvīgi ir apdraudēts. Kā atzina Cesvaines domes priekšsēdētājs, kultūra parasti ir tā sadaļa, kas paliek pēc pašu nepieciešamāko vajadzību apmierināšanas. No šī viedokļa nozīmīgas būtu valsts dotācijas "kultūras namu" jeb kultūras dzīves uzturēšanai, nodrošinot to stabilitāti un neatkarību no pašvaldību budžeta svārstībām. Turklāt finansējumam jānotiek uz noteiktu programmu pamata. Arī šajā jomā minēta politiskā nestabilitāte, kad partiju pārstāvniecība nosaka valsts līdzekļu ieguldīšanu konkrētas pašvaldības skolā vai kultūras namā, pārkāpjot taisnīgas un caurskatāmas sadales principu. Organizācijas uzlabošanai ieteikts izstrādāt arī reālu programmu Dziesmu svētku kustības veicināšanai, kas ļautu tradīciju saglabāt, Latvijai stājoties Eiropas Savienībā.

Pieaudzis ir pašu dalībnieku līdzfinansējuma apjoms. Cesvaines koris brauc koncertēt uz ārzemēm, dalībniekiem pašiem sedzot daļu izdevumu. Aktuāla ir arī tērpu problēma. Problēmas esot gan ar vīriešu "kožu saēstajiem" tautastērpiem, gan visa kora laicīgajiem koncerttērpiem. Tos koris ir nolēmis veidot pats par saviem līdzekļiem.

"Cilvēku faktors"

Bez finansēm izšķiroša nozīme ir cilvēkiem gan pašdarbības kolektīvu vadībā, gan pašā kolektīvā. Trimdas Dziesmu svētku organizēšanā svarīga loma bijusi brīvprātīgo darbībai:

"Austrālijā vienkārši vajadzēja cilvēku, kas būtu gatavs visu organizēt. Nevarējām rīkot konkursu, vajadzēja tikai kādu brīvprātīgo. šausmīgi daudz naudas un laika. Latviešu Apvienība Austrālijā un Jaunzēlandē daļēji finansē, bet tikai par telpu īri. Bet viss pārējais cilvēku entuziasms. Mums ir Rīcības Komiteja, visi strādā brīvprātīgi, labi, ja tev atlīdzina to, ko tu esi iztērējis telefonsarunām. Veiksmīgas kultūras dienas bija tad, kad priekšsēdētājs bija tāds pavecs, padzīvojis cilvēks, bet viņa vietnieks, palīgs, gados jauns ap kādiem 40 cilvēks, tāds aktīvs. Arī komitejā bija tāds sajaukums pēc vecuma. Arī kaut kāds jaunums katru gadu. Labāk lielākā pilsētā, jo vairāk cilvēku arī vietējos var piesaistīt un drīzāk kāds no mazās pilsētas brauks uz lielo nevis otrādi." (Dziesmu svētku organizatore)

Latvijā joprojām ir spēkā padomju laikā uzturētās tradīcijas, kas ļāvušas valstij uzņemt galveno Dziesmu svētku organizatora lomu:

"Latvijā: svarīgi, kas ir vadībā un kas būs virsdiriģenti. Man tas viss nav skaidrs, kā tos ievēl, jo nav jau atklāts konkurss. Ir svarīgi, ka koristi respektē virsdiriģentus un galvenos rīkotājus. Jābūt atdevei. Latvijā bieži vien rīkotājiem labi samaksā, lai viņi var ērti strādāt tajā jomā, bet tā vairs nav atdeve. Tas ir darbs. Gribētos vairāk redzēt sirds siltumu, dvēseles kaislības no šiem vadītājiem, nevis tikai darbu." (Dziesmu svētku organizatore)

Entuziasms ir palicis par svarīgāko dzinuli Dziesmu svētku uzturēšanai vietējā līmenī. Daudzi citi cilvēki arī minēja, ka Dziesmu svētku pamatā ir daudzu cilvēku entuziasms un

fanātisms, it īpaši tas attiecas uz diriģentiem, kas ir ļoti nozīmīga un neaizvietoājama Dziesmu svētku sastāvdaļa un balsts.

Visbiežāk kā svarīgākie iemesli, kāpēc cilvēki vairs tik aktīvi nepiedalās pašdarbībā tiek minēti nauda un laiks, kas ir savstarpēji saistīti, jo laiks tiek patērēts, lai nopelnītu naudu.

Pašiem pašdarbniekiem līdzdalība vairāk atkarīga no savas dzīves prioritāšu sadalījuma, nevis turības. Šāds viedoklis biežāk izskan tieši no lauku iedzīvotāju puses, kuru finansiālais stāvoklis ir smagāks nekā lielās pilsētās:

“Ir jau finansiālais stāvoklis tāds grūts. Nav kā senos laikos, kad viss bija gatavs. Bet neviens jau nepīkst. Naudiņa kaut kā atrodas. Visi ģimenes cilvēki, naudu pelna. Bērni nāk līdz, guļ tepat uz trepēm.” (kora dalībniece)

To pašu pieņēmumu izsaka viens no diriģentiem.

“Bet man tā sajūta, es kā diriģents satiekos ar vienkāršiem cilvēkiem un tā attieksme un vajadzība ir ļoti atšķirīga, salīdzinot kaut vai Rīgu un rajonus, laukus. Tas ir divas dažādas pasaules, emocionālas, arī cilvēciskās pasaules dažādas. Tas ir saistīts pirmām kārtām ar finansiālo pusi. Cilvēki sevi iekārtojuši tā, ka viņam jāpelna daudz naudas, Prasības arī aug. Esam atvērti uz Eiropu, redzam, kāds ir dzīves līmenis. Agrāk mēs par to pat nesapņojam, jo tas nebija pieejams šeit. Šobrīd mēs redzam, ka varam dzīvot tā, un cilvēki dabiski tiecas uz šo attīstību. Līdz ar to cilvēki ir aizņemtāki, domā, kā sapelnīt naudu. Kas attiecas uz viņa dvēseles piepildījumu, vispār uz sabiedrisko dzīvi, viņš paliek pasīvāks. Viņš vēlās nopirkt visu gatavu, viņam nav laika. Cilvēki pazaudē radošo atmosfēru pat vienkārši sadzīvīskos saietos.”

Pašdarbības pamats ir aktīvi kolektīvu vadītāji. Pēc Cesvaines domes priekšsēdētāja domām, šāda cilvēka pietrūkst visas kultūras dzīves organizēšanā. Ļoti svarīgs ir kolektīva vadītājs, diriģents:

“Gan laukos, gan pilsētā visu nosaka diriģents. Ja ir diriģents, pie kura nāk dziedāt cilvēki, pat tie, kuri nedomāja, ka gribētu dziedāt un viņiem sanāk nejauši saskarties ar kolektīvu, ar mūziku, ko viņi izpilda, tas izraisa interesi iesaistīties šajā procesā. Tas ir ļoti būtiski, vismaz runājot par jauniem cilvēkiem.” (diriģents)

To atzina arī kora dalībnieki, piebilstot, ka labu diriģentu tālu no Rīgas esot grūti dabūt.

Līdzīgi par cilvēka faktoru teica arī domes priekšsēdētājs,

Vai nauda, apgriezieni ir galvenais? Cilvēki ir galvenais. Ja esi cilvēks, lētāk tiks cauri. To naudu var izdomāt.. Ja nebūs cilvēku, tad nekas nenotiks. Ja būs 100 latu [pasākums], tad arī ar 50 latiem notiks. Bet, ja nav cilvēka, tad arī par 100 latiem nenotiks.

Liela nozīme ir kora vadītājam un kora atmosfērai. Kā atzina Anna, *“liela laime ir strādāt ar lielu diriģentu”*.

Runājot par diriģentiem, izvērsās arī sarunas par to algām. Viena kormeistare teica:

“Diriģentiem ir vajadzīga kāda samaksa. Jo labs diriģents ir arī aizņemts, braukāt kaut kur. Labi tomēr arī, ja diriģents ir uz vietas, viņš ir savējais, viņš jau cilvēkus pazīst.”

Vieglāk samaksas ziņā klājas lielo pilsētu diriģentiem, kuriem ir iespējas saņemt atalgojumu par vairāku koru vadīšanu. Tas nav iespējams lauku koru diriģentiem, kuriem jāmeklē papildus peļņas iespējas. Kā uzskatīja vairāki koristi, tas ir iemesls, kāpēc labi diriģenti cenšas no Rīgas prom nebaukt. Līdz ar to veidojas zināma pretruna: *“Kori ir tur, kur ir labi vadītāji”* (Anna), bet labus vadītājus ir ļoti grūti laukos dabūt. Galarezultātā šī dilemma ietekmē arī koru kvalitāti attālākās Latvijas vietās.

Algu politikai ir arī tālākejošas sekas. Viens no diriģentiem minēja, ka: *“Dziesmu svētkus apdraud tas process, kas ir saistīts ar diriģentiem. Agrāk mācījās vairāk diriģentu, tagad grupas knapi tiek nokomplektētas. Tas galu galā ir saistīts ar finansiālo situāciju un valsts attieksmi pret cilvēkiem, kas strādā.”*

Vairāki pašdarbības dalībnieki finansējumu saistīja ar “projektiem”. Informācija par tiem ir pietiekoša un atrodama Pašvaldību savienības mājas lapā. Sadarbības projekti un semināri ļauj aprunāties ar līdzīgi domājošiem

Projektu esamība ne tikai palielina kultūrai atvēlēto budžetu, bet arī veicina pašu dalībnieku līdzdalību. Domes priekšsēdētājs uzteica biedrošanos “Mārtiņrozē”, kur dalību ņem sievas ap 70 gadu vecumu:

“Energija ir. Kad jādara pašam, tad citādāk skatās uz visām lietām. Nežēlojas un nesūdzas.”

Kā iemesls kora neapmeklēšanai minēts arī transporta trūkums. Padomju gados koristi vesti uz mēģinājumiem ar autobusu. Taču korī dzied arī dalībnieki, kas mēro 15 km no tuvējās pilsētas, kurā arī ir savs koris.

Otrs pašdarbības uzturēšanas avots ir rezerves no padomju laikiem. Bez padomju laikā iegādātiem instrumentiem nebūtu iespējama orķestra darbība. Pūtēju orķestris atjaunojies daudziem negaidot, pārvarot dzeršanas netikumu un gribot darboties. Galvenā orķestra nodarbe ir spēlēšana ballēs un koncertos.

Dziesmu svētku kustības organizācija

Aiz Dziesmu svētku tradīcijas un līdzdalības stāv stingra organizatoriskā sistēma. Tā gan kontrolē, gan sadala valsts līdzekļus, gan “izvelk” kvalitāti. Skates un rajona kultūras inspektori no vienas puses nodrošina dziedāšanas ritmu un mobilizē korus, no otras puses konfliktē ar brīvprātības principu:

“Reģionālās skates ir, mēs braucam. Bet īstenībā dalītas emocijas. Labākais, ne labākais – tas ir nevajadzīgi. Tās ir nesalīdzināmas lietas. Vienu brīdi izdodas, otru ne – tas ir mirklis. Man nepatīk, ka ir sacensība. (..) Īstenībā ir jābūt virzībai, [skate] uzstāda mērķi atkarībā no kolektīva. Droši vien vajadzīgs, lai redzētu koru iespējas. Vai maz gatavi dziedāt.” (kora dalībniece)

Daļai dalībnieku skates liekas ļoti svarīgas, jo *“tās liek centīgāk strādāt. Ja nebūs skates var arī nekas neizdoties, Process, kā mēs aizejam līdz Dziesmu svētkiem, tas ir svarīgākais. Dziesmu svētki ir kā kulminācija.” (kora dalībniece)*

Cesvaines kora dalībnieki bažījās, ka mazie kori skatēs, nesasniedzot vajadzīgo vērtējumu, varētu zaudēt valsts finansējumu un līdz ar to arī kora dziedāšanas iespēju. Taču kā atzina viens no viņiem, skates šo savu funkciju faktiski nepilda:

“Skates – labi. Parāda sevi, mācās. Uzstādījums taču ir, ka šī skate izšķirs, kas saņems finansējumu. Ja vēl uzzinu, ka nekas nemainās, uzstādījums neattaisno sevi.” (Dejotājs)

Tā vietā aicināts muzicēt brīvi:

“Kolektīvi rāda, ko izdarījuši. Nevis cīnās par būt vai nebūt. Pazūd brīvais muzicēšanas prieks. Visi atdzied. Spiež visu ārā, nebūs punktu. Tiem ir jābūt svētkiem, jāmuzicē brīvi. Lai nāk no sirds.” (kora dalībnieks)

Dalībnieki Dziesmu svētkus neredz kā darbības pašmērķi, tāpēc daudzi uzsvēra, ka rajona skatēm jābūt atvērtām ne tikai komisijai, bet plašam klausītāju lokam. Patlaban kori nedzird citu koru izpildījumu. Skatēs korim jābūt pilnā apģērbā, par to arī tiek piešķirti punkti. Punkti nosaka noteiktu tautas tērpa standartus:

“Skatēs parasti vērtē tautas tērpus, kora sakoptību. [Jābūt] melnām kurpītēm, turklāt atbilstošām, nekādas laka kurpes neder. Baltas zeķes, aubes. Kora vizuālais izskats.” (kora dalībniece)

Fotogrāfija nr. 13 Attēlā redzams Cesvaines koris pilnā ietērpā 1998. gadā pēc skates Ērgļos.

Kā labs jauninājums tāpēc novērtēti rajona koru kopmēģinājumi, kad kopš 2000. gada skolēnu Dziesmu svētkiem diriģenti brauc pie koriem. Kopmēģinājums pārvēršas izbraucienā un saviesīgā pasākumā, samazinot arī nogurdinošās mēģinājuma stundas Rīgā pirms koncertiem un palīdzot labāk apgūt repertuāru. Par jauninājumu iepriecināti gan pašdarbnieki, gan diriģenti.

Kā galvenie organizatoriskie trūkumi minēti vairāki piemēri. Pirmkārt, pietrūkst kolektīvu vadītāju pieredzes apmaiņas, kas varētu iekļauties Dziesmu svētku kustības veicināšanas programmā. Tā viens no pašdarbības vadītājiem uzskata, ka raugoties no valstiskas programmas viedokļa, Dziesmu svētki attīstās stihiski.

Otrkārt, arvien skaidrāk iezīmējas pretruna starp disciplīnu un brīvprātību pašu svētku disciplīnas nodrošināšanā. No vienas puses disciplīna ir saistāma ar augstu māksliniecisko līmeni. To atzīmē arī muzikologi Mārtiņš Boiko un Valdis Muktupāvels. Citas Dziesmu svētkiem radniecīgās kustības Eiropā arī izmanto militārus elementus. Līdz ar to brīvprātība un individuālisms var kalpot par draudu svētku kustībai. Kā viens no kora dalībniekiem uzsvēra:

“Lai ir māksla, ko Kokari izdarījuši, ko izspieduši no tautas. Lai arī cik despotisks bijis Leonīds Vīgners. Jāmaina pieeja procesam. Pēc būtības man nav patikusi apspiešana. To [rezultātu] var panākt ar citiem līdzekļiem.(..) [Kad] nevis kliedz, bet paskaidro. M.Sirmais. Viņš prot tā pateikt, ka tu saproti.”

Šo jautājumu piedāvāts risināt korus dalot tautas klasē, kas dziedātu priekam, un pusprofesionāļos, kas uzturētu augsto māksliniecisko līmeni. Tiesa daļa šī paša kora dalībnieku bija pret “dziedāšanu priekam”, sakot, ka mākslinieciskā kvalitāte arī sniedz prieku.

Iezīmējas nepieciešamība pēc skaidras, stabilas un atklātas Dziesmu svētku politikas: *“Dziesmu svētkiem jābūt statusam. Tie nedrīkst būt atkarīgi no konkrētas cilvēku grupas, Ministru kabineta, kas vada valsti. Tie nevar būt atkarīgi no kāda cilvēka gaumes kaut kādā brīdī. Ir jābūt Dziesmu svētku likumam, kas aizsargā Dziesmu svētkus.”* (diriģents)

11. Dziesmu svētku nākotne.

“Pusotrs miljons latviešu savu varenību nekad nemērīs militārā spēkā. Šāds trūkums ir jākompensē ar citiem ieročiem, un viens no tiem ir radošais spēks. Tādējādi Dziesmu svētki vienmēr bijuši daļa no izdzīvošanas instinkta. Tomēr tagad parādās jauns jautājums: ja Latvija ir inkorporēta ērtās un drošās attiecībās ar ES, vai Dziesmu svētki nevarētu izmirt intereses trūkuma dēļ?” (Ivsinš 2002:36)

Ievads.

Dziesmu svētku nākotni jāskata divējādi: pirmkārt, kādi ir tie sabiedriskie procesi un notikumi, kas varētu ietekmēt un *mainīt* Dziesmu svētkus; otrkārt, kas tās būs par *deformācijām*, un kādi būs paši Dziesmu svētki nākotnē.

Intervēto ekspertu un diskusiju dalībnieku domas par Dziesmu svētku nākotni ir atšķirīgas. Apkopojot iegūtās atbildes, var redzēt, ka viedokļi kārtojas trīs grupās. Vieni uzskata, ka ka tradīcija turpināsies ilglaicīgi, to nekas nespēj ietekmēt. Šāda viedokļa pārstāvji uzskata, ka tradīcija Latvijā pastāv jau ilgu laiku, un ja to nav apturējuši pat nelabvēlīgie politiskie režīmi, tad arī nākotnē nebūs nozīmīgu izmaiņu, ja neiet runa par detaļām. Otri uzskata, ka Dziesmu svētki pastāvēs, taču tos gaida lielas pārmaiņas. Savukārt, trešie uzskata, ka Dziesmu svētku fenomēns pamazām vājināsies līdz tradīcija pavisam dzisis. Dominē pirmie divi viedokļi, kas faktiski deklarē ticību Dziesmu svētku idejas un tā īstenojuma nemirstībai. Tādējādi paliek tikai šāds jautājums - cik lielas izmaiņas gaidāmas, kādos “flangos” tās notiks un kā tās vērtējamās. Vai tās ir pieļaujamas, nevēlamas, neapturamas, prognozējamās, vadāmas?

Nemainīgais

Tie, kuri ir pārliecināti par Dziesmu svētku mūžīgu pastāvēšanu, savu pārliecību argumentē izmantojot jēdzienu “tradīcija”. Eksperti diezgan vienoti spriedumos: Dziesmu svētkus uztur un uzturēs tradīcija, kas iesakņojusies un prestiža (un faktiski reificēta). *“Tā ir dziļa un slavēta tradīcija.” (A.Klotiņš)*

“...tradīcija, tur pat neviens nejautā: kāpēc? Mūsdienu sabiedrībai nav mazākas nepieciešamības pēc tradīcijas kā agrāk, tas ir vispārpieņemts. Bez tās sabiedrība nevar pastāvēt.” (D.Bula)

Šādu drošību, attiecībā pret Dziesmu svētku nākotni, pirmām kārtām var skaidrot ar to, ka svētkos nemainīgais un noturīgais allaž bijis nozīmīgāks par mainīgo. Par to ir rakstījuši zinātnieki arī agrāk, un šis pētījums to vēlreiz apstiprina.

“Pastāvīgā vairāk nekā mainīgā. Tas ir mīts par to, kā tapa kopiena. Iespējams, ka Dziesmu svētkos tas no gada uz gadu tiek atkārtots. Sociāli-politiskais konteksts nosaka mainīgo, bet tie ir tikai akcenti, kas mainās. Galvenais - rūpes par nacionālās identitātes saglabāšanu, paliek.” (A.Klotiņš)

21% no respondentiem Latvijas iedzīvotāju aptaujā uz jautājumu: *“Vai, Jūsaprāt, padomju laika un mūsdienu Dziesmu svētki būtiski atšķiras?”* (jaut. nr. 17) atbild noliedzoši; 32% - grūti pateikt; bet 47% to apstiprina. Tomēr skatoties biežākās atbildes, kurās lūgts definēt būtiskākās atšķirības, redzams, ka tās drīzāk ir *formālas*, un neattiecas uz Dziesmu svētku idejas būtību. Tās ir: *mainījies repertuārs; repertuārs netiek cenzēts; tagad ir brīvāka atmosfēra; kļuvuši latviskāki, nacionālāki; krāšņāki, ar plašāku vērienu; vairāk cilvēku...* (visas atbildes Pielikumā, apt. jaut. nr. 17)

Eksperti un respondenti ne reizi saka: Dziesmu svētki ir *dzīves veids*. Sabiedrībā prestiža, valsts atbalstīta šī tradīcija ir dubultspēcīga, un nereti atsevišķām iedzīvotāju grupām neatstāj izvēles iespējas. Protams, to nevar uzskatīt par vardarbīgu indivīda socializāciju, kā dažreiz var

likties no malas, piemēram, skolēnu koru formēšanas gadījumā, drīzāk šis rituāls ir svarīgs arī pašam indivīdam, un tāds arī paliks nākotnē.

Ir izteikts viedoklis, ka Dziesmu svētku tradīciju vislabāk palīdz uzturēt tieši autoritāri režīmi un nacionāli spaidi. *"Dziesmu svētku rašanās laikā politiskais režīms bija autoritārs, un tāds tas bija arī ilgajos padomju gados. No šī viedokļa demokrātiskas un atvērtas sabiedrības veidošanās varētu būt viens no draudiem Dziesmu svētkiem, tāpat arī muzikālais plurālisms."* (muzikologs) Šāds apgalvojums lieku reizi saka, ka Dziesmu svētki ir pārlietu iesakņojušies sabiedriskajā apziņā, un ka vienīgais veids, kā ar tiem "cīnīties", ir censties tos modificēt, tādējādi cerot pakļaut saviem politiskajiem mērķiem. PSRS to mēģināja: pirmkārt, jau dažus gadus pēc 2.PK atjaunojot Dziesmu svētkus; otrkārt, finansējot un maksimāli ideoloģizējot. Tomēr plāns neīstenojās. Tradicionālo svētku lomu un nozīmi neizdevās mainīt.

Iedzīvotāju viedoklis Dziesmu svētku nozīmes novērtēšanā atbilst ekspertu domām, tikai 15% atzīst, ka Dziesmu svētku nozīme mazinās, turpretī 24% tic, ka tā pat palielinās. Pamatojot šādu savu attieksmi, respondenti visbiežāk anketās rakstījuši: *tādējādi cilvēki apliecina savu latviskumu ; apvieno tautu ; arvien plašāk tiek apmeklēti ; paaugstinās kultūras līmenis; kļūst vairāk koru, pašdarbības kolektīvu; svētki novērš uzmanību no drūmās ikdienas u.t.t.* Tie ir tikai populārākie viedokļi.

Ir redzamas divas tendences:

- 1) iedzīvotāji atbalsta un joprojām gatavi atražot tradicionālos priekšstatus un stereotipus;
- 2) iņu pašu novērojumi liecina, ka svētki aug, nevis stāv uz vietas vai nīkuļo.

Mainīgais. Draudi.

Pirms pāriet pie faktoriem, ko respondenti uzskata par ļoti varbūtīgiem Dziesmu svētku izmaiņu aģentiem, jāmin arī tādi, kas, lai arī tika minēti, tomēr netiek uztverti īpaši nopietni pat no pašu izteicēju puses. Kā šādas ļoti radikālas un maziespējamās pārmaiņas tika minētas: karš, visu latviešu deportācija uz Sibīriju, iekšpolitiskās situācijas strauja maiņa (pie varas nonāk "bites") u.t.t.

"Es nespēju iedomāties, ka Dziesmu svētki nenotiek nepietiekamo dalībnieku skaita dēļ. Tā ir absurda situācija. Bet to vai varētu būt mazāk... Būs jau tie trakie, ka taisīs sastrēgumus reiz 4 gados." (studente, koriste)

"Draudi. Austrālijā dabiskais atbirums. Labi, ja kultūras dienas notiks vēl 5-10 gadus. Vai nu jāmaina visa struktūra. Protams, ir koncerti, teātra dienas, kas ir mainījušas, jo likās, ka vienu brīdi arī izmirs. Slavenie Raiņa vārdi : "Pastāvēs, kas pārvērtīsies!". Latvijā nevaru saskatīt reālu draudu Dziesmu svētku pastāvēšanai, bet Dziesmu svētku kā fenomena pastāvēšanai varbūt. Tieši tas, ka mēs tiecamies pēc tehniskā nodrošinājuma, domājam, ka ja visur citur pasaulē ir tā, tad mums arī vajag, ka atbrauks cilvēki un redzēs, ka... Bet varbūt tieši tas tā masa, aizrautība, vienkāršums, gaisā tas virmo. Jābūt gājienam organizētam, kā koris uziet un noiet, bet jābūt tam cilvēciskam. Mēs pa daudz pārtehnizējamies, tas var daudz no tām emocijām iznīcināt." (V.Liepiņa)

Jaunās ekonomiskās attiecības, kapitālisms, individuālisms un kopiena.

Latvija turpina atrasties pārejas periodā no vecajām ekonomiskajām attiecībām uz jaunajām. Dziesmu svētku organizacionālās peripētijas ir apliecinājums tam, ka joprojām atrodamies tranzīta situācijā.

Jaunā ekonomiskā un politiskā situācija ietekmē gan valsts pārvaldes aparātu (ieskaitot Dziesmu svētku kuratorus un galvenos finansu donorus - KM, TMC), gan katru indivīdu, viņa rīcības stratēģijas un modeļus. Dziesmu svētku gadījumā mēs redzam, ka tieši ietekmētas visas tajos iesaistītās aģentu grupas - pašdarbnieki, producenti, diriģenti, pašvaldību ierēdņi, komponisti uc. Padomju laikos visas šīs grupas bija pilnīgā valsts apgādā un aizbildniecībā. Tagad, brīvā

tirgus apstākļos, valsts lomai kultūrā būtu jāmainās, un tā mainās. Tirgus attiecības maina arī pašdarbības un profesionālās mākslas "objektīvos" pastāvēšanas nosacījumus, un lai indivīdi spētu sekmīgi tajos darboties, jāmainās arī viņu attieksmēm. Šāds konteksts centrā izvirza jautājumu par profesionāļu un amatieru gaidām no valsts. Padomju laiku ieradums būt pastāvīgi finansētam saduras ar jaunajiem nosacījumiem - valsts finansējums vairs nav garantēts un tas samazinās, bet kultūras lauks arvien vairāk līdzinās vienkāršai uzņēmējdarbībai.

Vai indivīds spēj mainīt savu apziņu un praktiski piemēroties jaunajiem apstākļiem? Kāda ir jaunā valsts loma? Tie ir jautājumi, ko izvirza pats laiks.

Nodaļā **"Pilsoniskās komunikācija un kopienas dzīve"** pašdarbības kolektīvi skatīti kā mazas kopienas, kuru pastāvēšanas svarīgs motīvs ir neformāla komunikācija. Atsevišķi var izdalīt pašdarbības relaksējošo funkciju. Tādā veidā var arī vienkārši atpūsties vai pat aizbēgt no ikdienas rutīnas pienākumiem. *"... viens spēlē kārtis, cits rogā, cits sporto... Kordziedāšana ir viens no normāliem cilvēka relaksēšanās veidiem - prom no darba, prom no ģimenes. Mierinājuma un / vai spēka avots..."* (pašvaldības deputāts)

Vairāki fokusgrupu diskusiju dalībnieki atzina, ka tagad kora dziedāšana ir kļuvusi par vienu no brīvā laika pavadīšanas iespējām, tai "jākonkurē" ar citām nodarbēm. Iespējams, alternatīvu brīvā laika pavadīšanas iespēju klāsts konkrētajā vietā ir viens no pašdarbībā iesaistīto skaita svarīgākajiem faktoriem.

Tradicionāli kapitālisms tiek uzskatīts par individuālisma ideoloģiju. Dziesmu svētku gadījumā individualizācija ir process, kas drīzāk bremzē, nekā veicina procesu. Dziesmu svētki ir ne tikai kopideja, tas ir arī kopdarbs. Kapitālistiskajā sabiedrībā pazūd vārdi kopstrādāšana, kopmuzicēšana u.t.t. Kapitālismam kopdarbs nepieciešams tikai darbā. No darba brīvajā laikā indivīds tiek it kā atbrīvots sev. Brīvais laiks ir pārvērsts par precī - kapitālam brīvais laiks nozīmē vēl vienu peļņas iespēju. Cilvēkam ir piedāvāta vēl viena iespēja patērēt. Kapitālisms kārdina, tā ir viena no tā galvenajām iezīmēm, apgalvo sociologs Zigmunds Baumans. Markūze pirms 35 gadiem rakstīja par cilvēka jauno dabu, kuras būtība ir nevajadzīgo preču arvien lielāka patērēšana. Cilvēki strādā vairāk, nekā vajadzētu, un tikai tāpēc, lai patērētu pēc iespējas vairāk.

"Kopstrādāšana un kopideju realizēšana paliek tikai darbā, kas ir saistīta ar naudas pelnīšanu, profesionālā. Tas ir saistīts arī ar kopmuzicēšanu. Tagad, ja dvēsele ir noilgojusies pēc mūzika, es kaut ko gribu, tad es nopirķšu pa 20 latiem biļeti un aiziešu paklausīties uz operu Inesi Galanti." (M.Sirmais)

Nav šaubu, kapitālistiskajām attiecībām ir daudz priekšrocību, salīdzinājumā ar padomju laikiem, arī Dziesmu svētku gadījumā, bet šīs nodaļas uzdevums ir konstatēt draudus, un, jāsaka, ka respondentu un ekspertu izteiktās domas bija visai radniecīgas ar sociālo domātāju konstatējumiem.

"Brīvais laiks un entuziasms uztur Dziesmu svētkus. Kapitālismā brīvais laiks ir arvien mazāk." (students)

"Cilvēki sevi ir iekārtojuši dzīvē tagad tā, ka viņam jāpelna daudz naudas. Prasības aug, jo mēs esam atvērti it īpaši uz Eiropu, redzam, kāds ir dzīves līmenis. Agrāk mēs pat par to nesapņojam, jo tas nebija pieejams šeit. Šobrīd mēs redzam, ka varam dzīvot tā, bet cilvēks dabiski tieksies uz šo attīstību. Līdz ar to cilvēks ir aizņemtāks, viņš domā, kā sapelnīt naudu. Kas attiecas uz viņa dvēseles piepildījumu, vispār uz sabiedrisko dzīvi, viņš paliek pasīvāks. Viņš visu vēlēšs nopirkt gatavu, jo viņam nav laika. Cilvēki pazaudē radošo atmosfēru pat vienkārši sadzīvīskos saietos.

Šobrīd tas dzīves temps, viss mainās, mainās attieksme pret darbu, darba dēvēju, viss mainās. Cilvēku uztvere, atbildība un daudz kas citas mainās. Bet vai cilvēku dvēsele mainās, es šaubos. Šobrīd vēl ir maiņas periods. Cik ilgi mēs dzīvosim, domādami tikai par to, ka piepildīt savu vēderu, savas ģimenes vēderu un nodrošināt sev komfortablu dzīvi, cik ilgi tas turpināsies, vai tiešām tas turpināsies?" (M.Sirmais)

"Cilvēku individualitāte apdraud. Kapitālisms rada egoismu, bet Dziesmu svētki ir tā vieta, kur uz to nedēļu tu savu egoismu pārvari, dalies ar citiem, noslēpj savu Es svārku malā. Ja šis

egoisms pārspēs kopības sajūtu katrā indivīdā, tas ir drauds Dziesmu svētkiem.” (studente, koriste)

Popkulūras spiediens

Par pop- un masu kultūras iespaidu uz Dziesmu svētkiem (kā notiek arvien lielāka virzība uz šovu, kāda loma iedalīta jaunajām tehnoloģijām u.t.t., un kādas domstarpības pastāv *modernistu* un *tradicionālistu* vīzijās) mēs rakstījām nodaļā “**Mākslinieciskais aspekts. Repertuārs. Dramaturģija. Popkultūras ietekme.**”

Runājot par nākotni, eksperti un iedzīvotāji redz arvien lielāku popkultūras ietekmi uz Dziesmu svētkiem. Lai arī atšķiras tās dažādu elementu vērtējums, līdz ar to arī gatavība tos iekļaut un pieņemt Dziesmu svētkos, valda viedoklis, ka popkultūra ir viens no lielākajiem draudiem. J.Kurpnieks runā par *masu kultūras uzbrūkošo rasturu*, kā tās pamatiezīmi. “*Popkultūra no visām pusēm spiežas iekšā: caur reperuāru (vien- un divbalsīgas masu dziesmiņas ar solistiem un elektroinstrumentiem, kuri sāk dominēt)... Pamatam jābūt a cappella, deļai un klasikas pērlēm.*”

“*Popkultūra ir drauds visai cilvēcei, ne tikai Dziesmu svētkiem, tradīcijām. Taču, ja cilvēks bērībā būs noformulēts, vecāki un skolotāji būs viņu pareizi audzinājuši popkultūra viņu neietekmēs. Viņš paņems tikai tik daudz, cik būs nepieciešams [lietas, kas nepieciešams dzīvošanai, darbam].*” (Im.Kokars)

“*Nākotne. Tradicionālais ir jā saglabā. Rīga 800 bija ļoti skaisti, bet nezinu vai to vajag visos Dziesmu svētkos. Tas bija vienreizēji, ka mēs tajā lielajā pūlī iesākam un nobeidzam kopā, tas jau bija fenomens. Tad es skatījos video un brīnījos, vai tiešam tāds emocijas nāk ārā un skaļās un klusāk. Tas ir tas dabiskais, to nekāds tehniskais nodrošinājums nevar dot. Tas tāpat, ka fantastiski bija 1990. gadā inscenēta svecīšu dedzināšanā, bet tas, kas notika koncertā, nebija inscenēts, tas bija spontāni, tas bija cilvēks nevis tehniskais nodrošinājums. Ir svarīgāki cilvēki. Tad jau mēs varam uztaisīt 40000 marionetes, lai stāv un plata mutes. Un būs tikpat skaisti, bet nebūs tās emocijas. Cilvēki ir Dziesmu svētku stiprums. Visi kopā klausītāji, diriģenti, dziedātāji. Varbūt tas izklausīsies šausmīgi, bet es pat domāju, ka diriģents nav tas svarīgākais. Viņam tur jābūt, viņš ir strādājis ar tiem koriem, viņiem pat ir sava aura. Bet te ir mijiedarbība. Protams vajag gaismas, lai kori vispār var dzirdēt. Pat varbūt nevajag tos lielos ekrānus. Tā masa ir svarīgāka, nekā man pievelk kādas vienas dziedātājas seju.*” (V.Liepiņa)

“*Ja priekšā būs viens solists un vēl kāds, kas spēlē sintezatoru, vai tas nenomāc visu to gaisotni?*” (students)

“*Kopkoris ir atsaucīgs, uztvers tempu un vicinās rokas. To pieņems, ja tas nav pa daudz.*” (studente, koriste) Pēc Rīgai 800 koncerta koristi esot ar sajūsmu un lepnumu stāstījuši, ka viņi bijuši uz vienas skatuves ar to vai citu pozvaigzni (dziedātāju, aktieri). Tas nekas, ka nereti viņi klusējuši, kamēr solists dziedājis elektroinstrumentu pavadijumā. Viņi varējuši šūpoties līdz un pat sist ritmu. Tas ir kaut kas ļoti tuvs popzvaigžņu kulta attiecībām, kad klausītājs identificē sevi ar zvaigzni, un īpaši emocionāls kļūst brīžos, kad zvaigzne ir tuvumā - TV ekrānā, attēlā žurnālā vai koncertā uz skatuves.

Demogrāfiskais aspekts

Dziesmu svētkiem ir arī demogrāfiski draudi, un tie izpaužas kā dažādas demogrāfiskas disproporcijas svētku dalībnieku un arī apmeklētāju rindās. Ja jauniešu mazskaitlība skatītāju solos draud ar tradīcijas pārrāvumu (tas tomēr pagaidām nedraud, jo ir ļoti liels jauniešu īpatsvars dalībnieku rindās), tad dzimumu disproporcija, mazā vīriešu parstāvniecība, un nevienmērīgs vecumu sadalījums var jūtami ietekmēt arī svētku māksliniecisko varējumu.

“*Jāskatās arī, cik dzims bērni - ja maz, tad nākotnē arī būs mazāk pašdarbnieku*” (J.Butkevičs)

“*... Es nerunāju par vīru koriem, tie ir tikai daži. Un tikai dažos nepārtraukta atjaunošana. Piemēram, “Gaudeamus”. Vīru koros kontingents strauji noveco. Pat ir izvirzīta tāda tēze par*

nākamajiem Dziesmu svētkiem. Būs atsevišķi koncerti vīru un sieviešu koriem, nekad tā vēl nav bijis. Par vīru koriem ir teikts tā, vai nu tas būs jauns sākums, vai tas būs pēdējais (immimorium) koncerts vīru koriem. Kopkorī pat tagad skaņa paliek savādāka, paņemiet plates ar 20 gadus atpakaļ notiekošajiem Dziesmu svētkiem un tagad, kā viņš skan. Tajā laikā bija tāds vecišķš tonis, tagad koris skan daudz dzidrāk, jauneklīgāk ir tā skaņa korim.” (M.Sirmais)

“Vīrieši nāk mazāk, jo tie ir tie lielākie naudas pelnītāji” (M.Čauva)

“Vīrieši dzied mazāk un tā ir problēma. Puiši izvēlās vairāk sportu. Jau sākot no skolas, kad zēniem ir balss lūzums, ar tiem vairāk nestrādā. Bet vajag un var, es to zinu, kā mūzikas skolotāja. Meitenēm patīk arī vairāk kaut kas māksliniecisks.” (D.Staķe)

Lauku izmiršana, iznīcība

Svarīga Dziesmu svētku analīzes dimensija ir *lauki – lielpilsētas*. Dziesmu svētku dalībnieki un apmeklētāji no laukiem un pilsētām ir divas dažādas kategorijas, ar atšķirīgām interesēm, motivāciju, līdzdalību un arī sabiedrisku novērtējumu. Laukiem jeb reģioniem vienmēr bijusi izšķiroša loma Dziesmu svētkos. Tā ir politiskas jeb valstiskas vienotības demonstrācija - Rīgā sabrauc visi novadi. Lauki un mazpilsētas joprojām tiek uzskatīti ne tikai par tradicionālā latviskuma, bet arī pašu Dziesmu svētku balstu. Lai arī Dziesmu svētki notiek lielpilsētā, tie nav pilsētas svētki. Tie ir svētki pilsētā, un tos krāšņus dara novadu dziedātāji un dejotāji. Un pagaidām viņi ir vairākumā, neskatoties uz to, ka valsts pilsētās dzīvo trīs reizes vairāk iedzīvotāju, nekā laukos un mazpilsētās.

“Lauki tiek iznīdēti, bet tieši tur ir palicis tas latviskais. Rīga ir Eiropa, kur nav tādu tradīciju. Pilsētas netiecās uz to.” (M. Bukša)

“Ar sociālo saistīts. ļoti daudzās vietās izmirst kolektīvi, jo rajons, ciems, pilsēta nespēj nodrošināt profesionālus, augsti kvalificētus diriģentus. Diriģentam ir ļoti svarīgi uzturēt sakarus ar lielo pilsētu, saistīts ar visām aktivitātēm, nošu materiāliem, visu pārējo.

Tā ir vispār mūsu nācijas lielākā problēma, tas ka katastrofāli izmirst lauki. Cilvēki, kas ir dzimuši laukos, kas ir dzimuši un dzīvojuši vidē, kas ir vistiešākā saistībā ar dabu, šo cilvēku emocionālā un pasaules uztvere ļoti atšķiras no to cilvēku uztveres, kas pilsētā, īpaši lielā pilsētā tādā kā Rīga.. Ne velti saka Rīga un Latvija. Atšķiras emocionālas nianses, jūtu pasaule. Cilvēkam pilsētā pazūd starptoni, viņš redz tikai melnu vai balto, kļūst tehnokrātiski.” (M.Sirmais)

Cits drauds ir lauku *sabiedriskās infrastruktūras sabrukšana*. Koru kustībai nozīmīgs ir skolu un sabiedriskā transporta tīkls. Ja to trūkst, jaunie cilvēki aiziet no laukiem. Jaunieši brauc projām uz Rīgu, lai studētu. Parasti viņi nokļūst kādā no studentu koriem. Savukārt sabiedriskā transporta tīkla sabrukums būtiski apgrūtina vai pat padara neiespējamu nokļūšanu mēģinājumos.

Estētisko gaumju dažādošanās

Vienā no ekspertu izteiktajām tēzēm apgalvots, ka nākotnē dažādu sociālo slāņu un grupu piedalīšanos Dziesmu svētkos var apdraudēt to pārstāvju atšķirīgie ideāli. Muzikologs A.Klotiņš to nosauc kā pirmo draudu: “*Latvijas sabiedrības estētiskā ideāla sadrumstalošanās, kuras sociālā noslāņošanās var kļūt neatgriezeniska.*” Kā viens no piemēriem tiek minēti elitārie kori, kas bieži braukā pa ārzemēm, izdod savus CD, un dalība Dziesmu svētkos viņiem var nebūt būtiska. Tā neatbilst viņu estētiskajām prasībām. Cits piemērs ir jaunieši, viņi jau tagad nespēj pieņemt neko citu, kā vien popmūziku.

Ir taisnība šādiem apgalvojumiem, ka Dziesmu svētki no estētiskā jeb mākslinieciskā viedokļa neatbilst daudzu sociālo grupu iedzīvotāju interesēm - vieniem kordziedāšana vispār ir sveša (cik daudz ir bezmaksas Ziemsvētku koru koncertu apmeklētāju?), bet citiem kopkora vai kāda diriģenta sniegums neliksies pietiekoši augstā līmenī. Tomēr par nopietnu draudu to nevarētu uzskatīt, jo vienīgais kas varētu notikt, ir atsevišķu profesionāļu (diriģentu, komponistu, koru) distancēšanās no Dziesmu svētkiem. Un tā kā Dziesmu svētku būtības un nozīmes viena no lielajām daļām neslēpjas to mākslinieciskajās kvalitātēs, tas nevar kritiski mainīt situāciju.

Dziesmu svētku profesionālais un mākslinieciskais atbalsts

Par tendencēm un domstarpībām Dziesmu svētku repertuāra jeb mākslinieciskā aspekta profesionalizēšanā rakstījām nodaļā “Mākslinieciskais aspekts. Repertuārs. Dramaturģija. Popkultūras ietekme.” Te par tiem no minētajiem draudiem, kurus var apvienot grupā, kas attiecas tieši uz Dziesmu svētku organizācijā iesaistīto profesionāļu motivāciju un gatavību turpināt līdzdalību (ar organizāciju saprotot ne tikai pašu svētku rīkošanu, bet arī pašdarbības organizēšanu un uzturēšanu, mākslinieciskā produkta jeb dziesmu radīšanu, profesionālo izglītību u.t.t.).

“Finansiālie draudi gan kolektīviem, gan valstij. Naudas problēmas. Tie ir draudi. Likums par Dziesmu svētkiem, to atrisinātu.” (M.Čauva)

“Dziesmu svētkus apdraud tas pats process, kas ir saistīts ar diriģentiem, ar kultūras situāciju šobrīd. Agrāk mācījās vairāk diriģentu, knapi grupas tiek nokomplektētas. Tas galu galā atkal ir saistīts ar finansiālo situāciju. ... Mākslas augstskolas, Konservatorija, tās ir vispār tādas puspanīkušas. Pazūd konkurence. Jo vairāk mācīsies, jo vairāk būs stimulēti apgūt šo profesiju, jo būs arvien augstāks šis līmenis. Viss notiek konkurences ceļā.” (M.Sirmais)

Šī tēma ir specifiska un tuva un saprotama tikai Dziesmu svētku procesā iesaistītajiem profesionāļiem, tāpēc to arī var uzskatīt par pašrefleksiju. Atslēgas vārds šajā diskusijā ir *finansējums*. Tas ir ne tikai šādu draudu cēlonis, bet arī galvenais risinājuma līdzeklis. Protams, finansējums uztrauc arī “ierindas” pašdarbnieku, jo arvien vairāk savā hobijs jāiegulda viņam pašam. Mūsu intervijas rāda, ka cilvēki tam ir gatavi un sen jaut tā rīkojās - paši ziedo naudu tautastērpiem, koncertbraucieniem, transportam līdz mēģinājuma vietai.

“Kad valsts noņems finansējumu [Dziesmu svētkiem], tie zaudēs nozīmi, nebūs vairs mākslinieciskā līmeņa, zudīs mērķis darbībai.” (k/n vadītāja)

Kopumā jāsecina, ka šī diskusija vēl tikai sākas, jo līdz šim valsts garantēja Dziesmu svētkiem finansiālu atbalstu un to organizacionālā struktūra bija diezgan stabila. Bija zināms, ka katrreiz Dziesmu svētkus organizēs vieni un tie paši TMC ierēdņi. Tā bija no padomju laikiem saglabāta tradīcija, kas tika pārrauta tikai šogad. Sākotnēji Dziesmu svētku organizēšanas funkcija TMC tika atsavināta (KM XXIII Dziesmu svētku organizēšanu bez konkursa izsludināšanas uzticēja neatkarīgam profesionālim, diriģentam R.Vanagam), vēlāk tiek reorganizēts pats centrs, pārvēršot to par Valsts aģentūru. KM reorganizācijas nepieciešamību pamato ar to, ka TMC vienlaikus gan noteica politiku, gan veica valsts pasūtījumus. Kādas būs sekas šī valsts monopola likvidācijai, būs redzams vēlāk, kad process būs pabeigts un kad būs izveidotas jaunas institūcijas.

Dziesmu svētki nākotnē

Jautājot iedzīvotājiem: Kādus Jūs vēlētos redzēt Dziesmu svētkus nākotnē? no 12 piedāvātajiem apgalvojumiem vislielāko atbalstu izpelnījās “Piesaistīt vairāk jauniešu” (46%) un “Saglabāt repertuārā tautsdziesmu kodolu” (39%), bet vismazāko - “Vienkāršot Dziesmu svētku repertuāru” (5%) un “Iekļaut vairāk mūsdienu popkultūras elementus” (10%). Tā kā tie ir vērtībspriedumi, ir grūti nošķirt, kurā brīdī tiek atkārtots kāds stereotips, un kurā tā ir personīgā pieredzē balstīta pārlicība.

Atsevišķā ailē respondenti varēja ierakstīt citus variantus. Visbiežāk rakstīja, ka svētkus vēlētos *krāšņākus* un *latviskākus*, kā arī piedāvāja praktiskus jaunievedumus vai uzlabojumus, piemēram, *lētiākas biļetes, lai invalīdiem arī šis pasākums būtu pieejams, rīkot koncertus pilsētas ielās u.c.*

“Nākotne. Es gribētu, lai cilvēkiem, ir skaisti tautas tērpi. Etnogrāfiski pareizie, lai mēs tos varam atļauties. Vai ir tik daudz līdzekļus, ka var iegādāties paši, vai arī kolektīvs. Lai meitenes iemācās uzpīt vainadziņus, precētas sievas aubes mācētu uzvilkt. Tas ir tas vizuālais. Ar visām gaismām un “Pūt, vējiņiem!”, gribās, lai jauniešu ir vairāk koros un puīšu arī. Varbūt tas ir puīšiem raksturā, ka viņus tāds pacietīgs, vienveidīgs darbs vairāk nogurdina. Puīšiem vairāk piedod, ja viņi kaut ko neizdara, slikti mācās. ģimenē atbildībai jābūt vairāk.” (A. Āboltiņa)

"Rīgai 800 nav Dziesmu svētki. Repertuārs bija labs. Viss bija ļoti labi, bet to nav vērst dublēt." (D.Staķe)

"Uguņošana, par velti ieeja."

"Ārzemnieki, lai maksā daudz, bet vietējie mazāk, it īpaši bērni un daudz bērnu ģimenes."

"Lai obligāti ir Mežaparkā."

"Tautas tērpi lai paliek."

"Nav jātaisa speciāli priekš ārzemniekiem, jābūt latviski par latviešu tradīcijām, lai ieinteresētu par Latviju. Var jau izdomāt komerciālus pasākumus ārzemniekiem ārpus Dziesmu svētku programmas, piemēram, tirgu u.t.t." (skolnieks)

Nosacījumi Dziesmu svētku tālākai pastāvēšanai.

Salīdzinājumā ar iedzīvotāju aptaujas rezultātiem un fokusgrupu diskusiju analīzi, eksperti, īpaši tie, kas tieši iesaistīti Dziesmu svētku organizēšanā un procesa uzturēšanā, parasti kā pirmo un nozīmīgāko draudu min finansējumu. *"Atgriezīsimies pie finansējuma - lielāku atbalstu no valsts!"* (ciema k/n vadītāja) *"Valstij ir jāuzņemās atbildība (jābūt pastāvīgam pamatfinansējumam, ar stabilu budžetu, kam no gada uz gadu ir jāaug)!"* (diriģents, Dziesmu svētku organizators)

Savādāku vai vismaz mērenāku viedokli pauž cilvēki, kas stāv ārpus Dziesmu svētku organizacionāli – ekonomiskajām attiecībām, viņi drīzāk runā par finansējuma pakāpenisku samazināšanu.

"Labi, ja būs lielāks finansējums, ko tas dziedātājs saņems? Būs tie paši autobusiņi, gulēšana Rīgas vidusskolās... Ja Dziesmu svētkus var uztaisīt par peļņu nesošu uzņēmumu... SIA "Dziesmu svētki"... Tas sociālisma princips būtu mazliet jāparavē [par valsts atbalstu pašdarbībai]." (pašvaldības deputāts)

Valsts finansējuma piešķiršanas mehānisma un apjoma jautājums ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem, lai reformētu un stabilizētu Dziesmu svētku organizāciju. Noteikti un deklarēti spēles noteikumi padarītu skaidrāku un prognozējamāku katra aģenta kompetenci un veicinātu taisnīgāku konkurenci. Arvien mazāka paliek varbūtība, ka kultūras lauks paliks tikai un vienīgi valsts kompetences sfēra, un tajā valdīs valsts monopolorganizācijas. To nepieļauj ne valsts ierobežotie resursi, ne brīvā tirgus attiecības.

Cits svarīgs nosacījums Dziesmu svētku pastāvēšanai, un to atzīmē visi, ir pašdarbnieku kustība, un to galvenokārt uztur iedzīvotāju daļas brīvprātīga līdzdalība. Tautas jeb amatieru mākslas entuziastu biedrības un kolektīvi ir pašdarbības organizacionālā darbības forma, un te svarīgi, lai būtu arī kāds, kas organizē, koordinē kolektīvus: *"Galvenais ir, lai nepazūd organizatori."* (J.Ustinovskis) Reti kad kolektīvu vadītāji vai diriģenti ir profesionāļi, kam tas ir vienīgais maizes darbs. Ja lauku deju kolektīva vadītājam pašvaldība maksā 22 Ls mēnesī (nodarbības notiek divreiz nedēļā), tas nevar būt vienīgais šī cilvēka ienākumu avots. Ne mazāka loma pašdarbībā var būt neformāliem līderiem, piemēram, kādam īpaši aktīvam koristam vai pašvaldības ierēdnim.

Finanses nav vienīgā valsts vara. Valsts ar dažādiem instrumentiem (piemēram, nodokļu politiku) var censties veidot un ietekmēt kultūras procesus sev vēlamajā virzienā, protams, ja virziens ir skaidrs. Ja vēlama ir pašdarbības aktivizācija, tad jāstrādā pie tā, lai šāda iedzīvotāju nodarbe visādi tiktu atbalstīta un arī cildināta. Pašdarbība savā būtībā ir orientēta uz neformālu komunikāciju, tāpēc arī vērtīgākās ir simboliskās balvas, piemēram, atzinība, prestižs u.t.t. Tās nav dārgas, ja mēram naudas vienībās.

Trešā "rūpju grupa" ir jaunieši. Lai nodrošinātu tradīcijas pastāvēšanu, ir jābūt pārmantojamībai. Tāpēc ir svarīgi, lai būtu kāds, kurš vēlas šo tradīciju pārņemt, saglabāt un nodot tālāk. Intervijas un aptauja rāda, ka, no vienas puses, šādas bažas pastāv un ir spēcīgas, bet, no otras puses, reālā situācija neuzrāda šādas krīzes pazīmes. Jā, maz jauniešu apmeklē Dziesmu svētkus kā skatītāji, bet liels ir viņu īpatsvars dalībnieku rindās; laukos un pilsētās neviens diriģents nesūdzas, ka trūktu jauno dziedātāju. Un tā ir bijis arī agrāk. Drīzāk tā ir uzskatāma par

mazās latviešu tautas stratēģisku domāšanu un savlaicīgu sevis brīdināšanu un uzmanīšanu no potenciālajām briesmām.

“Jauniešiem Dziesmu svētki ir nozīmīgi tikai tajā momentā, kad tie notiek. Ārpus tā laika nav nozīmīgi.” (koriste)

“Jauniešiem varbūt neliekas tik šiki dziedāt korī, ka kaut kādu repu. Jaunieši ir drusciņ tādi izlaidīgāki. Kad te strādāju par skolotāju, bērni īpaši daudz nedejoja un viens otrs zēns par izsmēja. Bet redzēsim, kas būs, kad viņi paaugsies, jo tā pirmā paaudze, kas augusi neatkarībā. Kad vārti vaļā uz visu pasauli. Gribētos ticēt, ka nostabilizēsies. Tas ir tāpat, kā ar klasisko mūziku. Aizej uz koncertu ir salīdzinoši maz jauniešu, bet ar gadiem viņi nāks, jo vienkārši mainās gaume. Cilvēks nobriest. Domāju, ka tā arī būs ar koriem. Mums ir tas labums, ka mums kori ir tik augstā līmenī, ir iespējas braukt uz ārzemēm, tiek piešķirtas bieži godalgas. Ir prestižs dziedāt korī. Ja tas noturas, tad arī viss būs. Tas ir īslaicīgs drauds, bet draudiņš ir.” (V.Liepiņa)

Atklāts paliek jautājums par veidiem, kā jauniešus piesaistīt Dziesmu svētku auditorijai. Pagaidām ir vairāk jautājumu, nekā piedāvāto risinājumu, un tas prasa īpašus pētījumus un atsevišķas reflexijas. Kas ir svarīgāk - dabūt jauniem skatītāju rindās vai iesaistīt viņu pašdarbībā? Kādiem līdzekļiem iespējams piesaistīt jaunatni? Tie un citi drīzāk ir neatbildēti jautājumi.

Šodien dominē divi priekšstati par jauniešu piesaistīšanas veidiem: 1) *jādod viņiem tas, ko viņi grib* (t.i. popkultūra un popmūzika); 2) *jāaudzina* (skolai nav tikai jāizglīto, tai ir arī jāaudzina, nepārtraukti jāturpina muzikālā socializācija). Vai tas “strādā”? Vai tas maz ir šodien iespējams?

Secinot, svarīgākais apgalvojums izriet no iedzīvotāju aptaujas rezultātiem - atbildot uz jautājumu: *“Vai Dziesmu svētku nozīme palielinās vai samazinās?”* (jaut. nr. 15) 24% apgalvo, ka Dziesmu svētku nozīme palielinās; nemainās - 38%; samazinās - 15%. Absolūts vairākums aptaujāto Dziesmu svētku nozīmi vērtē kā ļoti nozīmīgu, tādējādi sasummējot tos, kuri uzskata, ka nozīme nemainās ar tiem, ar tiem, kas uzskata, ka tā pat pieaug, mēs redzam, ka kopumā skats uz Dziesmu svētku nākotni ir optimistisks, un ekspertu viedoklis ir tāds pats.

12. Apsvērumi kultūrpolitiskiem priekšlikumiem

1. Dziesmu svētku dalībnieki atzīst, ka ir nepieciešama Valsts programma Dziesmu svētku kustībai vai arī īpašs Dziesmu svētku likums. Šī vajadzība apstiprinās, arī analizējot situāciju. Šādai programmai vai likumam jānosaka stabila politika, kas nemainītos atkarībā no politiskās vai sociālās situācijas. Programmas izstrādē jāiesaista ne tikai profesionāļi, bet arī pašdarbnieku līderi, pašvaldību vadītāji, dažādu disciplīnu zinātnieki, politiķi, kā arī vienkāršie iedzīvotāji. Ir svarīgi nodrošināt atgriezenisku saikni un informēt par programmas izstrādes gaitu.
2. Iesaistīt dažādu sabiedrisko zinātņu ekspertus diskusijā par Dziesmu svētku nacionālo, valstisko, politisko, māksliniecisko, pilsonisko nozīmi, ar mērķi pārdefinēt politiskās pamatnostādnes pašdarbības un Dziesmu svētku kustības jomā. Īpaši vajadzētu apspriest valsts lomu Dziesmu svētku uzturēšanā.
  - Valsts programmas darbību jāizvērs vairākos virzienos, kā galveno principu izvirzot nevis finanšu līdzekļu sadali, bet pašdarbību veicinošus pasākumus.
  - Valsts politikas pārskatīšana pašdarbības jomā.
  - Pašdarbības situācijas izpēte, novērtējot kultūras un koru infrastruktūru un izejot no koncepcijā nospraustiem mērķiem, atsevišķu palīdzības programmu izveide. Piemēram, palīdzības programmas varētu piešķirt daļu līdzekļu tērpu atjaunošanas projektiem ar nosacījumu, ka kolektīvs un pašvaldība piedalās ar līdzfinansējumu.
  - nevaldības sektora resursu piesaiste, paredzot nodokļu atvieglojumus, izstrādājot konkrētus priekšlikumus un projektus.
  - veidot pašdarbību par prestižu nodarbi; īpaši izcelt un simboliski apbalvot entuziastus, neformālus līderus, kā arī īpaši aktīvas pašvaldības.
  - pašdarbības vadītāju finansējuma pārskatīšana.
  - organizatoriskās struktūras un valsts politikas maiņa, kas palielinātu līdzdarbības iespējas gan atsevišķiem pašdarbniekiem, gan dažādu reģionu kolektīviem (atklātas koru skates, reģionālie kopmēģinājumi).
3. Turpināt Dziesmu svētku zinātnisku izpēti, padziļinot dažādus mazpētītus aspektus: neiesaistīto vai mazāk iesaistīto grupas (piemēram, nelatviešus, Dziesmu svētku neapmeklētājus), pašdarbības procesu (motivāciju, iesaistīšanās līmeņus, traucējošos faktorus), demogrāfisko disproporciju cēloņus.
4. Dziesmu svētku rīcības komitejas organizacionālo struktūru un darbības stila normatīva institucionalizēšana. Konkrēti priekšlikumi varētu būt: Dziesmu svētku organizatoru un svētku dramaturģijas projektu noteikšana konkursa kārtībā; organizēšanas procesa caurspīdīguma un atklātības prasība; sabiedrisko zinātņu ekspertu iesaistīšana orgkomitējā.
5. Ņemot vērā to, ka Dziesmu svētku kustībā ļoti svarīga vieta ir skolai kā galvenajai muzikālās socializācijas: izglītības un piesaistīšanas - aģentam, vajadzētu pārskatīt esošo mūzikas kā mācību priekšmeta vietu vispārējā izglītības sistēmā. Īpaša uzmanība pievēršama tieši dziedāšanas nodarbībām gan kā mācību priekšmetam, gan kā fakultatīvam (korim, ansamblim u.t.t.). Eksperti un arī paši jaunieši īpaši uzsvēra dziedāšanas kā priekšmeta nozīmi un saistību ar Dziesmu svētkiem gan pamatskolā, gan vidusskolā, akcentējot tieši latviešu un Dziesmu svētku repertuāra inkorporāciju mācību programmā. Jāuzsver tas, ka jauniešu un bērnu iesaistīšanās Dziesmu svētkos varētu kalpot arī par nacionālās identitātes un patriotismu veicinošu līdzekli, ja to integrētu ar citiem nacionālo pašapziņu veicinošiem priekšmetiem – vēsturi, literatūru.

6. Jauniešu iesaistīšanai Dziesmu svētku kustībā svētku “modernizācija” spēlē mazāku lomu kā iedomāts. Dziesmu svētkos jaunieši galvenokārt iesaistās kā dalībnieki. Kā galveno motivāciju paši jaunieši minēja tieši komunikāciju, kas norīs pašdarbības procesā. Tāpēc jauniešu piesaistīšanai Dziesmu svētkiem daudz efektīvāk būtu attīstīt aktivitātes dažādu vecumu dalībniekiem ārpus svētku koncertiem – diskotēkas, skeitparka apmeklēšanu, tematiskus vakarus, sporta nodarbības u.t.t.
7. Līdzvērtīgas Dziesmu svētku pieejamības nodrošināšana laukos un pilsētās (piemēram, biļešu tirdzniecība laukos). Dziesmu svētku cikla nozīmīgu pasākumu decentralizēšana, “novirzīšana” uz dažādiem reģioniem.
8. Veicināt dažādu maziesaistīto grupu aktīvu līdzdalību, piemēram, atvieglojot vai radot alternatīvas bērnu, vecāku gadagājuma cilvēku, invalīdu u.c. iesaistīšanas formas.
9. Katreiz jāizsver repertuāra “smagums”, jo tā sarežģītība ir viens no faktoriem, kas mazina pašdarbnieku līdzdalību. Kolektīvu vadītāji saka, ka “*jāārstē hroniskā kaite*”, repertuāram jābūt savlaicīgi (dīvus, ne vienu gadu iepriekš) apstiprinātam un zināmam.
10. Jāturpina popularizēt Dziesmu svētku kustība, bet svarīgākā te nedrīkstētu būt orientēšanās uz ārpusauli. Dziesmu svētki vispirms ir svarīgi mums, jo tas ir viens no lielākajiem nacionālās identitātes un kopienas veidotājiem, simboliem.

13. Izmantotie avoti

- ADORNO, Th. (1996a) “Culture Industry Reconsidered” in: “The culture industry selected essays on mass culture culture” pp. 85-92 . London: Routledge
- ADORNO, Th. (1996b) *The culture industry selected essays on mass culture culture* . London: Routledge
- AVENS, K. (1968) “Dziesmu svētku ieskaņai “64-65 in: *Latvju mūzika 1969 I* Latvian Choir Association, Inc.
- BĒRZKALNS, V. (1968a) “Dziesmotais 1967.gads “38-45 in: *Latvju mūzika 1968 I* Latvian Choir Association, Inc.
- BĒRZKALNS, V. (1968b) *Latviešu Dziesmu svētki trimdā, 1946-1965* Bruklina grāmatu draugs
- BĒRZKALNS, V. (1969) *Latviešu Dziesmu svētku vēsture, 1864-1940* Bruklina grāmatu draugs
- BOIKO, M. (2001) “Intervija ar Mārtiņu Boiko “10-11 in: *Dziesmusvētki 2001 5* Valsts tautas mākslas centrs
- BRAUN, J. (1977) *Jews in Soviet Music* . Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem
- BRAUN, J. (1980) “National Interrelationship and Conflict in the Musical Life of 17th and 18th Century Riga”, *Journal of Baltic Studies*, IX/1, pp. 62-72, 1 graph.
- BRAUN, J. (1982a) “On the Present State of Baltic Musicology”,. *Journal of Baltic Studies*, XIII/1, pp. 40-52.
- BRAUN, J. (1982b) “Zur Hermeneutik der sowjetisch-baltischen Musik: Ein Versuch der Deutung von Sinn und Stil”. “*Zeitschrift fuer Ostforschung*”, Herder-Institute, 1, pp. 76-93 . Marburg:
- BRAUN, J. (1983) “One or Two Baltic Musics?”,. *Journal of Baltic Studies*, XIV/1, pp. 67-75.
- BRAUN, J. (1985) “Aspects of Early Latvian Professional Musicianship”,. *Journal of Baltic Studies*, VI/2, pp. 95-110, 5 ill.
- BRAUNS, J. (1967) “Mūzikas mākslai - jaunatklāsmes garu” // *Literatūra un Māksla* (13.maijs) pp. 12, 15
- BRAUNS, J. (1970) “Vai žanra krīze? (daži operrepertuāra jautājumi)” // *Literatūra un Māksla* (10.oktobris) pp. 13
- BRAUNS, J. and BRAMBATS, K. (1985) *Selected Writings on Latvian Music: A Bibliography* . Muenster: Verlag Latvia
- BULA, D. (2000) *Dziedātājtauta. Folklorā un nacionālā ideoloģija, Rīga: Zinātne*
- Eglentals, R. red. (1928) *Seši latvju vispārējie Dziesmu svētki, 1873-1926, Rīga: Latvju kultūra*
- FŪRMANE, L. ed. (1989) *Latvijas komponisti un muzikologi*LKS, Latvijas mūzikas informācijas centrs
- GILLS, N. ed. (1979) *Kultūra un sabiedrība (kultūras socioloģijas jautājumi)*Liesma
- GILLS, N. ed. (1984) *Kultūra un sabiedrība*Liesma
- Globalizācija un identitāte (Eiropas konference mūzikas izglītībā)* (2001), Rīga: Musica Baltica
- GRAUZDIŅA, I. un GRĀVĪTIS, O. (1990) *Dziesmu svētki Latvijā (norise, skaitļi, fakti), Rīga: Latvijas enciklopēdija*
- GRAUZDIŅA, I. un PORUKS, A. (1998) *Taisīšu tiltu pār plašu jūru (Latviešu Dziesmu svētki pasaulē), Rīga: E.Melngaiļa Tautas mākslas centrs*
- GRĀVĪTIS, O. (1979) *Izcilākie tautas kori, Rīga: Liesma*
- GRĀVĪTIS, O. (2001) “, Rīga: - Dziesmu svētku šūpulis “24-27 in: *Dziesmu un deju svētki “Rīgai 800”* , Rīgas Domes Kultūras pārvalde
- GRĀVĪTIS, O. ed. (1965) *Padomju Latvijas mūzikas darbinieki*Liesma
- GRĀVĪTIS, O. (2002) *Latviešu Dziesmu svētku brīnums. The Phenomenon of the Latvian Song Festival, Rīga: Valsts Tautas mākslas centrs*
- GRĪNFELDS, N. (1976) *Padomju Latvijas mūzika, Rīga: Liesma*
- IVSIŅŠ, E.S. (2002) “A Phenomenon Facing Future Shock “36 in: *Latviešu Dziesmu svētku brīnums. The Phenomenon of the Latvian Song Festival* GRĀVĪTIS, O. , Rīga: Valsts Tautas mākslas centrs
- J.DZ. (1968) “Dziesmu svētki okupētajā Latvijā “46-63 in: *Latvju mūzika 1970 I* Latvian Choir Association, Inc.

- JUŠKEVIČS, B., BAUMA, V. un REITERS, D. (1973) *Prazdnik pesni Sovetskoj Latvii, posvjaschonnij 50-letiju CCCP i stoletiju prazdnika pesni*, Rīga: Zvaigzne
- JUŠKEVIČS, un REITERS, D. (1980) *Dziesmu un deju svētki, veltīti 40.gadadienai kopš Padomju varas atjaunošanas Latvijā*, Rīga: Avots
- KĀRKLIŅŠ, L. (1990) *Mūzikas leksikons*, Rīga: Zinātne
- KAUPUŽ, V. (1973) “Rost horovoi kulturi “36-71 in: *Prazdnik pesni Sovetskoj Latvii, posvjaschonnij 50-letiju CCCP i stoletiju prazdnika pesni*, Rīga: Zvaigzne
- KLOTIŅŠ, A. (1973) “Folkloras interpretācija un mūzikas saturs” in: “Latviešu mūzika X”, DARKEVICS, A., KĀRKLIŅŠ, L. ed. pp. 30-57Liesma
- KLOTIŅŠ, A. (1977) “Em.Dārziņa estētika” in: “Latviešu mūzika XII”, DARKEVICS, A., BOMIKS, A. ed. pp. 17-52Liesma
- KLOTIŅŠ, A. (1978a) “Mākslas spogulis pagātnes meistaruru rokās (estētiskā atspoguļojuma specifika tās sakaros ar mākslas mantojuma idejisko novērtējumu)” in: “Latviešu mūzika XIII”, DARKEVICS, A., KĀRKLIŅŠ, L. ed., pp. 5- 22Liesma
- KLOTIŅŠ, A. (1978b) “Mūzikas folkloras un mēs” // *Literatūra un Māksla* (24.novembris) pp. 12-13
- KLOTIŅŠ, A. un MUKTUPĀVELS, V. (1985) “Latviešu tautas mūzikas instrumenti un to lietošanas semantika Kr.Barona 'Latvju dainās'” in: “Latviešu mūzika XVII”, DARKEVICS, A., MŪRNIECE, L. ed. pp. 51-83Liesma
- KLOTIŅŠ, A. (1987) *Mūzika un idejas*, Rīga: Liesma
- KLOTIŅŠ, A. (1988) “Folkloras un dejas” // *Literatūra un Māksla* (22. / 29. aprīlis) pp. 4-6 / 12-14
- KOĻEDA, R. (2001a) “Etnomuzikologs Valdis Muktupāvels “2-3 in: *Dziesmusvētki 2003 3* Valsts tautas mākslas centrs
- KOĻEDA, R. (2001b) “UNESCO palīdz apzināties vērtības (intervija ar Daci Neiburgu) “2-3 in: *Dziesmusvētki 2002 5* Valsts tautas mākslas centrs
- KREICBERGS, J. (1928) “Vispārējo Dziesmu svētku nozīme “7-14 in: *Seši latvju vispārējie Dziesmu svētki, 1873-1926*, Eglentals, R. ed., Rīga: Latvju kultūra
- KVELDE, R. (1969) *Radioraidījumi un sabiedriskās domas veidošanās* (disertācija filozofijas zin. kand. grāda iegūšanai, specialitāte Nr. 620 - dialektiskais un vēsturiskais materiālisms, zin. vad. - fil.zin. kand., doc. P.Laizāns), LVU
- KVELDE, R. (1971) “Masu komunikāciju 5 funkcijas”. *Zinātne un Tehnika* 12, pp. 14-16
- Latgales Dziesmu svētki, 1940.g. 15. un 16.jūnijā, Daugavpilī* (1990) Daugavpils Daugavpils TDP IK Kultūras nodaļa
- LEJIŅA, D. un BARKĀNE, E. ed. (1991) *Informācija un metodika: [XX Vispārējie latviešu Dziesmu svētki]: kultūrizglītības iestāžu darbiniekiem*, Rīga: E.Melngaiļa Tautas mākslas centrs
- LEJIŅA, D. ed. (1998) *XXII vispārējie latviešu Dziesmu svētki un XII deju svētki*, Rīga: E.Melngaiļa Tautas mākslas centrs
- LEJIŅA, D. ed. (2001) *Dziesmu un Deju svētki “Rīgai 800”*, Rīga: Rīgas Domes Kultūras pārvalde
- LIEPIŅA, I (1996a) “Izvilkt sevi aiz matiem (saruna ar A.Klotiņu)”. *Māksla* 4, pp. 49-52
- LIEPIŅA, I (1996b) “Izvilkt sevi aiz matiem (saruna ar A.Klotiņu, 2.d.)”. *Māksla* 5, pp. 50-51
- LŪSIŅA, I., BRAUNS, J. (1991) “Mēs varam tikai mēģināt to izprast (intervija ar J.Braunu)” // *Literatūra un Māksla* (27.aprīlis) pp. 5
- MILTS, T. (1940) “Miljons dziesmai veltītu stundu “11-14 in: *Latgales Dziesmu svētki* (1990) Daugavpils Daugavpils latviešu biedrība
- MUKTUPĀVELS, V. (2001) “Traditional music in “traditional” education: a possible source of innovations “9-11 in: *Globalizācija un identitāte (Eiropas konference mūzikas izglītībā)*, Rīga: Musica Baltica
- PAVLOVS, O. (1972) *Lauku estētiskās kultūras attīstības faktori (pēc LPSR materiāliem)* (disertācija filozofijas zin. kand. grāda iegūšanai, specialitāte Nr. 620 - dialektiskais un vēsturiskais materiālisms, zin. vad. doc. P.Zeile)LVU filozofijas un konkrēto sociālo pētījumu katedra
- PAVLOVS, O. (1974a) “Pārdomas par koku sociālo portretu” // *Literatūra un Māksla* (14.septembris, 1974) pp. 13
- PAVLOVS, O. (1974b) “Vai jauna estētika?” // *Literatūra un Māksla* (2.novembris, 1974) pp. 13
- PAVLOVS, O. (1982) *Par personības izaugsmi domājot*, LVK
- PAVLOVS, O. (1984a) “Personības garīgā kultūra” in: “Kultūra un sabiedrība”, Gills, N. ed. pp. 58-77, Rīga: Liesma
- PAVLOVS, O. (1984b) *Mūsdienu mākslinieciskās pašdarbības organizācijas jautājumi*, LVK

- PAVLOVS, O. (1987) *Kopkora sociālais portrets*, LVK
- PAVLOVS, O. (1989) *Koru sciāli demogrāfiskais raksturojums (ievads koru socioloģijā)*, LVK
- SENNETT, R. (1999) *The Corrosion of Character*, NY: W.W. Norton & Company
- TABUNS, A. (1998) “Socioloģija Latvijā: vakar, šodien, rīt” in: “Sabiedrības pārmaiņas Latvijā” Tabuns, A. ed., pp. 8-70, Rīga: Jumava
- TISENKOPFS, T. (1987) *Mākslas svētki un estētiskā audzināšana*, Rīga: Zinību biedrība
- TISENKOPFS, T. (1988) *Mākslas sabiedriskā saskarsme*, Rīga: Zinību biedrība
- TISENKOPFS, T. (1989) *Svētki mūsdienu kultūrā*, Rīga: Kultūras ministrija, JVLVK
- VILCIŅŠ, R. (1990) “Garīgās vērtības, to radīšana, ražošana un komercija “29-31 in: *Informācija un metodika: [XX Vispārējie latviešu Dziesmu svētki]* LEJŅA, D. un BARKĀNE, E. ed., Rīga: E.Melngaiļa TMC
- VĪTOLIŅŠ, J. (1947) *Kordiriģenta māksla*, Rīga: Latvijas valsts izdevniecība
- АДОРНО, Т. В. (1999) *Избранное: Социология музыки*, Москва – Спб.: Университетская книга
- АНДЕРСОН, Б. (2001) *Воображаемые сообщества*. Москва: Канон – Пресс – Ц.
- БРАУН, И. (1967a) “Будни и праздники искусства” // Советская Молодеж (28.окт., 1967), pp. 4 . Рига
- БРАУН, И. (1967b) “Музыка среди нас” // Советская Молодеж (16.дек., 1967), pp. 8 . Рига:
- БРАУН, И. (1989) *Еврейские песни Шостаковича* . Tel-Aviv: World Council for Yiddish and Jewish Culture, Institute “Yaz Lezlilei Hashoa”, Ministry of Education and Culture
- ВИЛКС, Л. (1990) *Основные этапы формирования музыкально - эстетической мысли в Латвии (автореф.)* . Киев: КГУ
- КАЦ, З. (1973) “Роблема: создание творческой ситуации... (инт. с О.Павловом)” // Советская Молодеж (30.апр., 1973), pp. 3
- КЛОТИНЬ, А. (1981) “Особенности современного этапа освоения фольклора в творчестве Прибалтийских композиторов (1965-75)” in: “Современная музыка на современном этапе (статьи, интервью)” . Москва: Советский композитор
- СОХОР, А. (1980) *Вопросы социологии и эстетики музыки I* . Ленинград: Советский композитор
- СУНА, У.Ф. и ПЕТРОВ В.М. (1985) *Социология эстетической культуры (проблемы методологии и методики)*Zinātne
- ТИСЕНКОПФС, Т. (1989) *Активизация художественной деятельности населения в процессе общения с искусством (на материале социологического анализа Дней песни и Праздников искусств в Латвии) (автореф.)* . Vilnius: Лит. АН, Институт Философии, социологии и права

Tabulas

Tabula nr. 1 Piedalīšanās kādos noteiktos Dziesmu svētkos vai arī citos dziesmu un deju festivālos	21
Tabula nr. 2 Dziesmu svētku mainīgi un nemainīgi motivētāji	26
Tabula nr. 3 Dziesmu svētki kā svarīga Latvijas iezīme starptautiskajā mērogā.....	53
Tabula nr. 4 Dziesmu svētku biežāk izpildītās un populārākās dziesmas.....	54
Tabula nr. 5 Dziesmu svētku notikums vai norise, kas visspilgtāk palikusi atmiņā	56
Tabula nr. 6 Dziesmu svētku aģentu nozīmīgums iedzīvotāju skatījumā	57
Tabula nr. 7 Dziesmu svētku koncertieraksti u.c. izdevumi mājas bibliotēkā	58
Tabula nr. 8 Apgalvojumi par Dziesmu svētkiem.....	59

Grafiki

Grafiks nr. 1 Apgalvojumi par Dziesmu svētkiem.....	23
Grafiks nr. 2 Dziesmu svētku nozīmīgums dažādām sociālajām grupām.....	24
Grafiks nr. 3 Dziesmu svētki kā neaizmirstams, vienreizējs emocionāls pārdzīvojums.....	41
Grafiks nr. 4 Iekšējā nepieciešamība piedalīties Dziesmu svētkos	43
Grafiks nr. 5 Vienotība Dziesmu svētku laikā	63
Grafiks nr. 6 Nacionālās piederības apliecināšana Dziesmu svētkos.....	63
Grafiks nr. 7 Dziesmu svētku apmeklēšana kā ģimenes tradīcija	65

Fotogrāfijas

Fotogrāfija nr. 1 Galdi pēc Cesvaines Tautas kora koncerta 1970ajos gados.....	35
Fotogrāfija nr. 2 Pēc koncerta 1996. gada 18. novembrī.	35
Fotogrāfija nr. 3 Krustīšanas ceremonija Cesvaines Tautas korī 1960ajos gados.	36
Fotogrāfija nr. 4 “Vīna nakts” Cesvaines korim atgriežoties no Francijas	36
Fotogrāfija nr. 5 Cesvaines koris mājupceļā no Vācijas	37
Fotogrāfija nr. 6 Cesvaines koris pēc Ziemsvētku un Jaungada programmas Barkavas baznīcā 1996. gadā.	38
Fotogrāfija nr. 7 Rīgai 800 svētkos nesot Madonas novada karogu.	39
Fotogrāfija nr. 8 Cesvaines koris 1956. gadā.	67
Fotogrāfija nr. 9 Cesvaines koris 1986. gadā Lipšāna vadībā Rīgā.	68
Fotogrāfija nr. 10 Cesvaines koris tagad. Dalībnieku skaits ir mazinājies, paliekot uzticīgākajiem koristiem.....	68
Fotogrāfija nr. 11 Kalsnavas baznīcas atjaunošanai veltīts labdarības koncerts ap 1996. gadu	69
Fotogrāfija nr. 12 2001. gada Jāņi Broder-Rikter-Cērtelēs. Kora vadītāja spēlē kora “dzīvo” mūziku.....	69
Fotogrāfija nr. 13 Attēlā redzams Cesvaines koris pilnā ietērpā 1998. gadā pēc skates Ērgļos.	73